

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 31 października 2025 r.

Poz. 4391

UCHWAŁA NR XVI/94/2025 RADY GMINY JEŻÓW SUDECKI

z dnia 22 października 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2026-2029

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15, art. 40 ust. 1 i art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) oraz art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292, ze zm.), Rada Gminy Jeżów Sudecki uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2026 - 2029, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jeżów Sudecki.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy:
Wacław Lesik

Załącznik
do Uchwały nr XVI/94/2025
Rady Gminy Jeżów Sudecki
z dnia 22 października 2025 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY JEŻÓW SUDECKI
NA LATA 2026 - 2029**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

SPIS TREŚCI**WSTĘP****Rozdział 1. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE**

- 1.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
- 1.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- 1.3. Przepisy wykonawcze do Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- 1.4. Zadania samorządu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi
- 1.5. Inne akty prawne uwzględniające obowiązek ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- 1.6. Konwencja o ochronie dziedzictwa niematerialnego

Rozdział 2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z KRAJOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PROGRAMOWYCH

- 2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026
- 2.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (SRKS) 2030
- 2.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030)
- 2.4. Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Rozdział 3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z WOJEWÓDZKICH I POWIATOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH

- 3.1. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024.
- 3.2. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030.
- 3.3. Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2023-2030
- 3.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego
- 3.5. Uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego wynikające z powiatowych dokumentów strategicznych, planistycznych i programowych
 - 3.5.1. Strategia Rozwoju Sudety 2030
 - 3.5.2. Program Rozwoju Powiatu Karkonoskiego na lata 2021 – 2027
 - 3.5.3. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Karkonoskiego na lata 2023-2026
- 3.6. Ustalenia planu ochrony Parku Krajobrazowego Doliny Bobru (PKDB) i jego otuliny.

Rozdział 4. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

- 4.1. Strategia Gminy Jeżów Sudecki na lata 2015-2025
- 4.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jeżów Sudecki i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
- 4.3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2021-2024

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Rozdział 5. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW GMINY JEŻÓW SUDECKI I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

- 5.1. Położenie geograficzne i administracyjne oraz walory przyrodniczo-krajobrazowe
- 5.2. Zarys historii gminy Jeżów Sudecki i zarys historii wsi gminy
- 5.3. Krajobraz kulturowy oraz dziedzictwo materialne i niematerialne
 - 5.3.1. Zabytki nieruchome i obszarowe
 - 5.3.2. Zabytki ruchome
 - 5.3.3. zabytki archeologiczne
 - 5.3.4. Dziedzictwo niematerialne
- 5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
- 5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
- 5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Rozdział 6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

- 6.1. Stan zachowania zabytków i zagrożenia
- 6.2. Analiza SWOT

Rozdział 7. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI

Założenia programowe i działania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Jeżów Sudecki

Rozdział 8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI I OCENY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**Rozdział 9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI**

- 9.1. Dotacje
- 9.2. Fundusze europejskie
- 9.3. Fundusze uwzględniające finansowanie działań przy zabytkach
- 9.4. Inne źródła zewnętrznego finansowania

Rozdział 10. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Załącznik nr 1 GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY JEŻÓW SUDECKI

Załącznik 2. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW - STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE W GMINIE JEŻÓW SUDECKI

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe, rozumiane jako całokształt materialnych i niematerialnych wytworów działalności ludzkiej, posiada trwałą wartość historyczną, artystyczną, naukową, symboliczną oraz duchową. Elementy te, takie jak zabytki architektury, dzieła sztuki, artefakty archeologiczne, a także język, zwyczaje, tradycje, muzyka ludowa czy wiedza przekazywana ustnie, są kluczowe dla tożsamości społeczności, pamięci zbiorowej i ciągłości kulturowej.

Dziedzictwo kulturowe to nie tylko materialny ślad przeszłości, ale również cenny element kształtujący przyjazne otoczenie człowieka. Jego bogactwo i różnorodność mogą znacząco przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym poprawić jakość życia mieszkańców.

Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i cywilizacyjne osiągnięcia człowieka. Obejmuje on pojedyncze obiekty i całe zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, specyfikę krajobrazu miejskiego i wiejskiego, a także obszary, które kształtują świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

W ujęciu prawnym i konserwatorskim dziedzictwo kulturowe podlega ochronie ze względu na jego fundamentalne znaczenie dla rozwoju społecznego, edukacji, kultury oraz budowania wspólnoty obywatelskiej. Jego zachowanie i przekazanie kolejnym pokoleniom jest filarem zrównoważonego rozwoju kulturowego oraz podstawą dialogu międzykulturowego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2025–2028 koncentruje się na ochronie dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Jego głównym celem jest wyznaczenie kluczowych zadań i kierunków działań lokalnego samorządu w zakresie opieki nad zabytkami. Uwzględnia przy tym aktualne uwarunkowania strategiczne i przestrzenne, obowiązujące przepisy prawa, procedury administracyjne oraz dostępne mechanizmy finansowania ochrony dziedzictwa.

Dokument ten nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz pełni rolę uzupełniającą wobec już przyjętych aktów planistycznych, wskazując konkretne zadania z zakresu ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Program został opracowany zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292) oraz na podstawie wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Jest to aktualizacja poprzedniego programu, obejmującego lata 2021–2024.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Rozdział 1. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.

1.1.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

(art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP)

Prawny wymiar ochrony dziedzictwa kulturowego został zapisany na poziomie konstytucyjnym, jako obowiązek państwa i obywatela. Konstytucja RP nie posługuje się wprowadzie pojęciem *dziedzictwo kulturowe*, ale stosuje wyrażenia bliskoznaczne *dobra kultury* i *dziedzictwo narodowe*. Umieszczenie ochrony na tak wysokim poziomie świadczy o wysokiej randze tej problematyki z punktu widzenia interesu prawnego państwa.

1.2.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024r. poz. 1292) jest podstawową regulacją prawną normującą sferę ochrony dziedzictwa kulturowego.

DEFINICJA ZABYTKU

ZABYTEK	nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
ZABYTEK NIERUCHOMY	nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1.
ZABYTEK RUCHOMY	rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1.
ZABYTEK ARCHEOLOGICZNY	zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.
HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY LUB RURALISTYCZNY	przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych.
HISTORYCZNY ZESPÓŁ BUDOWLANY	powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zachowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.
KRAJOBRAZ KULTUROWY	przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.
OTOCZENIE ZABYTKU	teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

DEFINICJA PRAC PODEJMOWANYCH PRZY ZABYTKACH

Prace konserwatorskie	działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.
Prace restauratorskie	działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań.
Roboty budowlane	roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku.
Badania konserwatorskie	działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich.
Badania architektoniczne	działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.
Badania archeologiczne	działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie archeologicznego zabytku.
Instytucja kultury	instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami.

- Wykładnią porządkową ochrony zabytków jest siedem podstawowych zasad konserwatorskich.
- zasada Primum non nocere,
 - zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości materialnych i niematerialnych,
 - zasady niezbędnej ingerencji - powstrzymanie się od działań niekoniecznych,
 - zasada, zgodnie z którą usuwać należy to i tylko to co na oryginał działa niszcząco,
 - zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,
 - zasada odwracalności metod i materiałów.
 - zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

OCHRONA ZABYTKÓW A OPIEKA NAD ZABYTKAMI

- Ochrona zabytków** polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:
- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
 - zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
 - udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
 - przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu, nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
 - kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega na zapewnieniu warunków do :

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku i znaczeniu dla historii i kultury.

OCHRONIE I OPIECE PODLEGAJĄ, BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA:

ZABYTKI NIERUCHOME	• krajobrazy kulturowe, • układy urbanistyczne, ruralistyczne lub zespoły budowlane, • dzieła architektury i budownictwa, • dzieła budownictwa obronnego, • obiekty techniki, zwł. kopalnie, huty, elektrownie i zakłady przemysłowe, • cmentarze, • parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, • miejsca upamiętnienia wydarzenia historycznego bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
ZABYTKI RUCHOME	• dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, • kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych wg koncepcji osób, które stworzyły te kolekcje, • numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery, • wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu, oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, • instrumenty muzyczne, • wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, • przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji, • materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 85, poz.539, z 1998 r., nr 106, poz. 668, z 2001 r.; Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. nr 113,poz. 984).
ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	• pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, • cmentarzyska, • kurhany, • relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

FORMY I SPOSOBY OCHRONY ZABYTKÓW:

- wpis do rejestru zabytków
- uznanie za pomnik historii
- utworzenie parku kulturowego
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW

Dla zabytków znajdujących się na terenie województwa rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

• wpis zabytku nieruchomego

Zabytek nieruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także jego nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru zabytków nieruchomych obiektów wchodzących w skład tych układów lub zespołów.

Wojewódzki konserwator zabytków przekazuje właściwemu staroście informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania do rejestru zabytków oraz o ostatecznym zakończeniu postępowania. Informacja ta jest zamieszczana na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Starostwa Powiatowego oraz w siedzibie właściwego konserwatora zabytków. Wpisanie zabytku do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru zabytków.

Zapis skutkuje zakazem prowadzenia jakichkolwiek prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby naruszyć substancję zabytkową obiektu od dnia wszczęcia postępowania do dnia ostatecznej decyzji. Zakaz dotyczy również robót budowlanych, co do których wydane zostało pozwolenie na budowę albo zgłoszenie, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. Zgodę na prace przy zabytku wydaje konserwator zabytków.

• wpis zabytku ruchomego

Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może z urzędu wydać decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

UZNANIE ZA POMNIK HISTORII

Zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków o szczególnej wartości dla kultury Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może uznać za pomnik historii, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, określając jego granice. Minister może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu dnia 16 listopada 1972r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

UZNANIE ZA PARK KULTUROWY

Park kulturowy tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Utworzyć go może rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

1. Wójt, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.
2. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.
3. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin) na terenie, których ten park ma być utworzony.
4. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.
5. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1

PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W dokumentach tych uwzględnia się w szczególności:

1. program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
2. rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
3. przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

EWIDENCJA ZABYTKÓW

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (art.21.). Prowadzona jest obligatoryjnie przez gminy jako jedno z działań ochronnych. Służy do prawidłowego rozpoznania istniejącego zasobu zabytków i należy do obowiązkowych działań podejmowanych w zakresie ochrony nad zabytkami przez gminy.

Generalny Konserwator Zabytków prowadzi **krajową ewidencję** w formie kart ewidencyjnych. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi **wojewódzką ewidencję** (art. 22 ust. 2–3: wymaga się zgody właściciela przy wpisie zabytku ruchomego). Gminna ewidencja prowadzona przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta obejmuje karty adresowe zabytków nieruchomych i zawiera:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wzory krajowych, wojewódzkich i gminnych kart ewidencyjnych oraz dane jakie powinny być ujęte w poszczególnych księgach rejestru, karcie ewidencyjnej i adresowej zabytku oraz w karcie informacyjnej określa Obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 11 stycznia 2021 r. poz. 56).

Wpis obiektu do gminnej ewidencji zabytków do niego następuje na podstawie zarządzenia, wójta/burmistrza/prezydenta, za akceptacją wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wójt/burmistrz/prezydent miasta ma obowiązek zawiadomić właściciela lub posiadacza obiektu o zamiarze włączenia karty adresowej obiektu do gminnej ewidencji oraz o wszelkich późniejszych zmianach dotyczących tej karty.

Postępowanie w sprawie włączenia/skreślenia zabytku z gminnej ewidencji zabytków wszczyna się z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Procedura określa następujące kroki:

- skierowanie wniosku o włączenie/wykreślenie obiektu do Urzędu Gminy lub uzyskanie zgody Wojewódzkiego Konserwatora na włączenie/wykreślenie obiektu z gminnej ewidencji zabytków,
- skierowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wniosku do zaopiniowania o celowości włączenia/wykreślenia obiektu z gminnej ewidencji,
- opinia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytku dotycząca oceny wartości historycznej, naukowej lub artystycznej danego obiektu,
- wydanie Zarządzenia Wójta Gminy o włączeniu/wykreśleniu obiektu z gminnej ewidencji zabytków.¹

ORGANY OCHRONY ZABYTKÓW

Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w którego imieniu działa Generalny Konserwator Zabytków i ponosi odpowiedzialność za stan spraw w dziedzinie ochrony zabytków. GKZ posiada uprawnienia do koordynowania pracy Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków i możliwość kontrolowania ich działalności. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła istotne zmiany dotyczące finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach. Zgodnie z nowymi przepisami, jednostki samorządu terytorialnego (JST) mogą finansować takie prace nie tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, ale także przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Dodatkowo, wprowadzono przepisy umożliwiające finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach będących w posiadaniu JST lub ich jednostek organizacyjnych.

¹ Formalnie ustawa nie wymaga:

- wydawania zarządzenia na każdy wpis,
- akceptacji WKZ przy każdym wpisie (jest wymagana przy wyznaczaniu nowych zabytków w ewidencji),
- publikowania informacji w BIP (choć jest to dobry standard).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

1.3.**Przepisy wykonawcze do Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 lipca 2023 r. w sprawie ewidencji zabytków i prowadzenia rejestru zabytków (Dz.U. 2023 poz. 1456) - określa wzory kart ewidencyjnych i adresowych oraz zasady prowadzenia ewidencji i rejestru zabytków.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 czerwca 2021 r. w sprawie szczegółowych wymagań konserwatorskich dotyczących prac przy zabytkach (Dz.U. 2021 poz. 1104) - reguluje standardy i zasady wykonywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 marca 2019 r. w sprawie wzoru i zakresu planu ochrony parku kulturowego (Dz.U. 2019 poz. 511 - określa wymagania dotyczące sporządzania i zakresu planów ochrony parków kulturowych.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 grudnia 2018 r. w sprawie trybu i warunków prowadzenia badań archeologicznych (Dz.U. 2018 poz. 2497) - reguluje prowadzenie badań archeologicznych związanych z ochroną zabytków.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 października 2020 r. w sprawie szczegółowego zakresu informacji o zabytkach udostępnianych publicznie (Dz.U. 2020 poz. 1825) - dotyczy zasad publikacji i udostępniania informacji o zabytkach.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z2004 nr 212, poz. 2153). - jest jednym z ważnych aktów wykonawczych związanych z ochroną zabytków, choć dotyczy szczególnego obszaru — ochrony zabytków w sytuacjach nadzwyczajnych.

1.4.**Zadania samorządu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi**

Zgodnie z:

- ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40),
- ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawą z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2024 r. poz. 689)

do zadań własnych gminy należy m.in. ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków znajdujących się na jej terenie. Gmina w szczególności:

- **Może utworzyć park kulturowy** – uchwałą rady gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, w celu ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków charakterystycznych dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej.
- **Ma prawo ubiegać się o dotację celową** – na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach będących jej własnością (art. 81 ust. 2).
- **Może udzielać dotacji z budżetu gminy** – na prace przy:
 - zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
 - **zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków** (na mocy nowelizacji obowiązującej od 1 maja 2024 r., art. 81 ust. 1a ustawy).
- **Sporządza i przyjmuje gminny program opieki nad zabytkami** – na okres 4 lat. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) przedstawia radzie gminy co 2 lata sprawozdanie z realizacji programu.
- **Uwzględnia ochronę zabytków** – przy sporządzaniu:
 - strategii rozwoju gminy,
 - studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
 - miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z art. 18 ustawy o ochronie zabytków oraz przepisami o planowaniu przestrzennym.
- **Ma obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków** – przez wójta/burmistrza/

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

prezydenta miasta, w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Ujmuje się w niej:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- zabytki nieruchome z wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wskazane przez wójta za zgodą wojewódzkiego konserwatora zabytków.

• **Może tworzyć jednostki organizacyjne** – do zarządzania parkami kulturowymi lub realizacji zadań z zakresu ochrony zabytków .

• **Sprawuje opiekę nad zabytkami** – w szczególności tymi, do których posiada tytuł prawny, m.in. przez:

- zapewnienie środków na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane,
- właściwe użytkowanie, zabezpieczanie i promowanie tych obiektów.

Gminy mają również obowiązek współpracy z wojewódzkimi konserwatorami zabytków oraz stosowania procedur wynikających z przepisów wykonawczych (np. w zakresie organizacji ochrony na wypadek zagrożeń (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

1.5.

Inne akty prawne uwzględniające obowiązek ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. z 2022 poz. 1396)
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2023. poz. 344)
- Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (Dz.U. z 2023. poz. 1478)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2023. poz. 1336)
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2024. poz. 278)
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2023 r. poz. 977 z późn. zm.), znowelizowana 24 września 2023 r., a w części od 1 stycznia i 1 lipca 2025 r. Zgodnie z jej art. 1 oraz art. 10 ust. 1 pkt 7 i 8: planowanie przestrzenne powinno uwzględniać konieczność ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków; Studium i plan miejscowy muszą zawierać ustalenia dotyczące ochrony zabytków wpisanych do rejestru oraz objętych ewidencją; w planowaniu przestrzennym gmina ma obowiązek uzgadniać projekty z wojewódzkim konserwatorem zabytków, jeśli dotyczą one terenów z zabytkami.

Nowelizacja ustawy wprowadza Plan Ogólny, który zastępuje on dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i staje się kluczowym dokumentem planistycznym gminy. Plan ogólny to akt prawa miejscowego, który:

- określa zasady i warunki zagospodarowania przestrzennego na całym obszarze gminy,
 - stanowi podstawę dla uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
- stanowi podstawę do wydawania decyzji o warunkach zabudowy, jeśli nie ma MPZP.

• **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz.U. z 2024 r. poz. 689), art. 39: zabytki a pozwolenie na budowę

- roboty przy zabytkach wpisanych do rejestru lub na obszarze wpisanym do rejestru wymagają wcześniejszego pozwolenia konserwatorskiego od wojewódzkiego konserwatora zabytków

- zgoda na rozbiórkę obiektów wpisanych do rejestru może być wydane wyłącznie po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu obiektu z rejestru

- obiekty z gminnej ewidencji zabytków - pozwolenie na budowę lub rozbiórkę wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, który ma 30 dni na wypowiedź, a jego milczenie oznacza brak zastrzeżeń.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

• **Ustawa z dn. 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu** (Dz.U.2015, poz. 774, z późn. zm.), **tzw. ustawa krajobrazowa** dotyczy dwóch obszarów tematycznych:

- regulacja kwestii reklam, ogrodzeń i małej architektury - ustawa daje samorządom narzędzia umożliwiające uregulowanie zasad i warunków usytuowania, gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych do wykonania w/w., oraz możliwość nałożenia kar administracyjnych w przypadku niezastosowania się;

- regulacja dotycząca priorytetowych krajobrazów kulturowych i ich ochrony; ustawa wprowadza audyt krajobrazowy należący do zadań samorządu województwa, identyfikujący i wartościujący krajobrazy na całym obszarze województwa, wskazujący lokalizację i granice parków kulturowych, parków narodowych, krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obiektów znajdujących się na listach Światowego Dziedzictwa UNESCO, etc., obejmuje krajobrazy cenne przyrodniczo i krajobrazy urbanistyczne, jak również zdegradowane. Wyniki audytu są odzwierciedlane w planach zagospodarowania przestrzennego województw, w studiach oraz w planach miejscowych.

1.6.

Konwencja o ochronie dziedzictwa niematerialnego.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz.U. 2011 nr 172 poz. 1018); Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz.U. 2007 nr 215 poz. 1585)

Dziedzictwo niematerialne to źródło poczucia tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych. Zgodnie z treścią artykułu 2 Konwencji za dziedzictwo niematerialne uważa się „zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki”.

W ślad za w/w konwencją, w 2005 r., na Konferencji Generalnej ONZ przyjęto Konwencję UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego. Realizacja celów sformułowanych w konwencji ma służyć promowaniu i poszanowaniu różnorodności form wyrazu kulturowego na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej, rozwijaniu interakcji między kulturami i wzmacnianiu związków między kulturą a rozwojem gospodarczym i spójnością społeczną. Działania te mają służyć ochronie poszczególnych kultur przed negatywnymi skutkami globalizacji, a także przeciwdziałać dominacji silniejszych kultur nad mniej znanymi. Ochrona różnorodności w kontekście globalnym oznacza, że chronić należy zarówno kultury poszczególnych narodów jak również kultury mniejszościowe.

Obecnie tworzona jest Lista Dziedzictwa Niematerialnego sporządzana w oparciu o podział na następujące kategorie:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu;
- spektakle i widowiska;
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne;
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki;
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Działania mające na celu zachowanie, dokumentowanie oraz przekaz autentycznych wartości kultury tradycyjnej i ochronę twórczości ludowej podejmowane w naszym kraju są finansowane z budżetu państwa w ramach programu MKiDN Dziedzictwo Kulturowe.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Rozdział 2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z KRAJOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PROGRAMOWYCH

Strategiczne cele państwowej polityki w obszarze ochrony i opieki nad zabytkami są zawarte w dokumentach opracowywanych na poziomie krajowym. Do kluczowych należą: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2026, Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (SRKS) 2030, Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030) oraz Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030. Dokumenty te stanowią podstawę dla określenia strategicznych celów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2025-2028.

- 2.1.
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023 - 2026**
- Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest strategicznym dokumentem określającym politykę państwa polskiego, który wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków, przyjęty został Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. (M.P. 2023 poz. 1470).²
- Głównym celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii., tj.:

Cel	Kierunki działania:
1. Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:	• model i system wartościowania zabytków; • plany zarządzania dla pomników historii; • wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych; • system bezpieczeństwa zabytków; • projektowanie konserwatorskie.
2. Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:	• cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków; • opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.
3. Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:	• wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+); • digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego; • rozwój portalu zabytek.pl.
4. Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:	• włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach; • kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego; • wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

² <https://www.gov.pl/web/premier/uchwala-w-sprawie-krajowego-programu-ochrony-zabytkow-i-opieki-nad-zabytkami-na-lata-2023-2026>

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

5.
Wzmacnianie narzędzi ochrony
zabytków wobec zmian
klimatycznych poprzez m.in.:
- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
 - warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
 - wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
 - inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

- Priorytetowe działania**
- Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego czyli wprowadzenie elektronicznego obiegu dokumentów oraz cyfrowych narzędzi wspomagających procesy inwestycyjne związane z zabytkami.
 - Szkolenia dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków – w ramach organizacji programów szkoleniowych mających na celu podniesienie kwalifikacji zawodowych pracowników odpowiedzialnych za ochronę zabytków.
 - Wsparcie dla gminnych programów opieki nad zabytkami poprzez zachęcanie samorządów do opracowywania i wdrażania własnych programów ochrony dziedzictwa, dostosowanych do lokalnych potrzeb i zasobów.
 - Warsztaty konserwatorskie i wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych poprzez promowanie tradycyjnych technik rzemieślniczych oraz organizacja warsztatów praktycznych dla konserwatorów i rzemieślników.
 - Inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów dotyczące zarządzania inwestycjami w obiektach zabytkowych oraz pozyskiwania funduszy na ich renowację.

2.2.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (SRKS) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 27 października 2020 r. (M.P.2020. poz. 1060). Strategia traktuje ochronę zabytków jako integralny element budowania kapitału społecznego.

- Kluczowe założenia Strategii w obszarze dziedzictwa kulturowego:
- Kultura jako fundament tożsamości i
rozwoju społecznego

- dziedzictwo kulturowe są podstawę tożsamości kulturowej
 - konieczne jest zapewnienie trwałości dziedzictwa kulturowego, jego ochrona, a także udostępnianie go obywatelom;
 - zabytki i obiekty historyczne mają służyć budowaniu więzi społecznych, wspólnot lokalnych i międzypokoleniowych.
- Zwiększenie dostępności do zasobów
kultury poprzez:

- ułatwienie dostępu do materialnego dziedzictwa kulturowego; m.in. poprzez rewitalizację obiektów zabytkowych i ich adaptację do celów kulturalnych;
 - zachęcanie do wykorzystania zabytków w działaniach edukacyjnych i animacyjnych.
- Wspieranie społecznego
zaangażowania w opiekę nad
zabytkami poprzez:

- rozwój wolontariatu, partnerstw lokalnych i inicjatyw oddolnych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
 - wspieranie działań obywatelskich i NGO związanych z ochroną zabytków (np. fundacje, stowarzyszenia opiekujące się konkretnymi obiektami).
- Kształtowanie świadomości i edukacja
kulturowa

- wprowadzenie tematów związanych z dziedzictwem kulturowym i jego ochroną do programów edukacyjnych;
 - budowanie szacunku do dorobku kulturowego jako wspólnej wartości narodowej i lokalnej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Rozwój lokalnych i regionalnych strategii kulturowych poprzez:

- zachęcanie do tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami, jako dokumentów realizujących założenia SRKS na poziomie lokalnym;
- powiązanie działań samorządów w dziedzinie kultury z polityką ochrony zabytków

2.3

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017, uwzględnia ochronę zabytków i rozwój kultury jako kluczowe elementy budowania kapitału społecznego oraz wspierania zrównoważonego rozwoju regionalnego. Dziedzictwo kulturowe jest tu traktowane jako ważny składnik tożsamości narodowej i potencjał rozwojowy.

Strategia podkreśla potrzebę integrowania polityki ochrony dziedzictwa z politykami przestrzenną, regionalną i turystyczną, aby zapewnić spójność działań na różnych szczeblach administracji. Wskazuje na rolę planowania przestrzennego w ochronie zabytków, zalecając uwzględnianie aspektów kulturowych w dokumentach planistycznych oraz rozwój narzędzi wspierających ochronę dziedzictwa. SOR akcentuje ochronę krajobrazu kulturowego jako elementu tożsamości regionalnej i narodowej. Dziedzictwo kulturowe jest postrzegane także jako czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez promowanie turystyki kulturowej i wspieranie lokalnych inicjatyw ochronnych. Strategia zachęca do tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami jako realizacji jej założeń na poziomie lokalnym.

2.4.

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 (KPZK 2030), przyjęta uchwałą Rady Ministrów w 2011 r., jest kluczowym dokumentem strategicznym dla rozwoju przestrzennego Polski. Podkreśla ona konieczność integracji polityki przestrzennej z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Dziedzictwo kulturowe – materialne i niematerialne – jest uznawane za ważny element tożsamości miejsc i regionów oraz ich potencjał rozwojowy. Dokument zobowiązuje do uwzględniania wartości kulturowych w planowaniu na wszystkich szczeblach administracji.

KPZK 2030 zwraca uwagę na ochronę krajobrazów kulturowych i historycznych układów przestrzennych, ostrzegając przed zagrożeniami urbanizacyjnymi i promując zrównoważone zagospodarowanie. Rewitalizacja terenów zdegradowanych powinna szanować dziedzictwo i eksponować jego walory. Dziedzictwo kulturowe ma także wspierać rozwój lokalny i turystykę, poprzez ochronę i adaptację zabytków do nowych funkcji. Dokument podkreśla potrzebę koordynacji polityk przestrzennej, kulturalnej i środowiskowej.

Rozdział 3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z WOJEWÓDZKICH I POWIATOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PROGRAMOWYCH

Strategiczne i planistyczne dokumenty sporządzone dla województwa i powiatu również zawierają zapisy oraz działania dotyczące dziedzictwa kulturowego, uwzględniając wytyczne i cele zawarte w dokumentach krajowych. Do kluczowych dokumentów należą: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024, Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030, Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2023–2030, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Karkonoskiego na lata 2023–2026 i Ustalenia planu ochrony Parku Krajobrazowego Doliny Bobru i jego otuliny. Wszystkie te dokumenty stanowią podstawę do określenia strategicznych celów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2026-2029.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

3.1.
Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024
Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024 określa cele i działania na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami w regionie. Dokument opracowano we współpracy Instytutu Rozwoju Terytorialnego, Urzędu Marszałkowskiego oraz Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program podkreśla, że wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska jest fundamentem tożsamości regionu i ważnym zasobem rozwojowym wpisującym się w europejską politykę kulturalną.³
Celem strategicznym jest zachowanie i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska oraz rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Dla jego realizacji wskazano cele operacyjne: Zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego oraz Tożsamość i marka.

• Zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego	
Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim.	• Wsparcie dla opracowania dokumentacji konserwatorskiej, technicznej, architektonicznej dla obiektów zab. wymagających podjęcia działań ratowniczych. • Wsparcie dla obiektów i zespołów zabytkowych ubiegających się o wpisanie na listę pomników historii, listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz tworzenie parków kulturowych. • Wytypowanie obiektów do nadania Znak Dziedzictwa Europejskiego. • Prowadzenie i aktualizowanie zbiorów danych przestrzennych i zasobów cyfrowych dotyczących obiektów zabytkowych.
Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków	• Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie województwa i określenie możliwości ich wykorzystania dla realizacji zadań własnych samorządu województwa • Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich i konserwacji zabytków na terenie województwa. Przy udzielaniu wsparcia z budżetu samorządu województwa stosuje się dodatkowe kryteria oceny: • Wspieranie działań związanych z dostosowaniem obiektów dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami. • Wspieranie poprawy efektywności energetycznej obiektów zabytkowych wraz z wymianą źródeł ciepła na zero- lub niskoemisyjne.
Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.	• Stymulowanie opracowywania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami oraz Gminnych Ewidencji Zabytków, • Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony Zabytków i dziedzictwa kulturowego – zadania: • Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodnicze.

³https://umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Rozwoj_regionalny/SRWD/STRATEGIE%20-%20ZESTAWIENIE/Program_opieki_nad_zabytkami_Wojewodztwa_Dolnoslaskiego_2021-2024.pdf

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

• **Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego**

Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne	• Wspieranie programów i projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego. • Wspieranie programów i projektów promujących dziedzictwo kulturowe w powiązaniu z edukacją historyczną (m.in. opracowanie platform internetowych, działalność wydawnicza i multimedialna promującą zabytki Dolnego Śląska).
Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami	• Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych. • Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla inicjatyw społecznych związanych z zagospodarowaniem obiektów zabytkowych i ich udostępnieniem na cele społeczne i działalności gospodarczej.
Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego	• Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska, zwłaszcza rozwoju sektora usług i rzemiosła. • Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju sektora uzdrowiskowego i turystyki.

W Programie wskazane zostały ponadto zabytki o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, między innymi w gminie Jeżów Sudecki:

- Dom Gwarków przy ul. Długiej 135 w Jeżowie Sudeckim;
- kościół pw. św. Michała Archanioła w Czernicy,
- zespół zabytkowy z wieżą książęcą przy ul. Długiej 21 w Siedlęcinie.

W Programie zawarto także postulaty, dotyczące wpisania na listę Pomników Historii wieży książęcej w Siedlęcinie.

Poza ujęciem omówionych wyżej obiektów o szczególnych wartościach zabytkowych w Programie wskazane zostały także zagrożone obiekty, wpisane do rejestru zabytków:

- pałac (ze stajnią, stodołą z oborą, chlewem i innymi obiektami)
- dom mieszkalny nr 39 w Dziwiszowie;
- Dom Gwarków przy ul. Długiej 135 w Jeżowie Sudeckim.

3.2.

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 r. została przyjęta uchwałą nr LI/1044/22 z dnia 15 grudnia 2022 r. i Uchwałą nr V/81/24 z dnia 18 lipca 2024 r. Sejmiku Województwa – obowiązująca od 1 marca 2023 r.– jest aktualizacją Uchwały z dnia 28 lutego 2013 r. Dokument wyznacza cele i kierunki rozwoju regionu, identyfikuje jego potencjały oraz określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Wśród celów strategicznych wskazano m.in. odpowiedzialne wykorzystanie zasobów oraz ochronę walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego. Konkretnie działania w tym zakresie przypisano do celu operacyjnego: Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego, realizowany m.in. poprzez następujące przedsięwzięcia:

- wspieranie inicjatyw służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie
- podejmowanie zintegrowanych działań na rzecz jego ochrony, udostępniania i promocji
- zagospodarowywanie oraz udostępnianie na cele turystyczne i kulturalne najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

3.3.
Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2023–2030

Program Rozwoju Turystyki opublikowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, stanowi kontynuację programu z 2009 roku, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Program zakłada ścisłą współpracę z lokalnymi społecznościami, samorządami i sektorem prywatnym w celu wzmocnienia potencjału turystyki kulturowej Dolnego Śląska.

Nadrzędnym celem programu jest wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego Dolnego Śląska poprzez zrównoważony rozwój turystyki na poziomie regionalnym i subregionalnym. Obszary działań obejmują m.in. rozwój infrastruktury turystycznej, promocję regionu, edukację i szkolenia dla branży turystycznej oraz wsparcie innowacyjnych i zróżnicowanych form turystyki.

Dziedzictwo kulturowe i zabytki zostały wskazane jako kluczowy zasób dla rozwoju turystyki kulturowej. Program podkreśla m.in.: konieczność zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego jako elementu tożsamości regionalnej i atrakcji turystycznej, wspieranie działań związanych z renowacją i adaptacją zabytków do funkcji turystycznych i kulturalnych, integrację oferty turystycznej z zasobami dziedzictwa kulturowego – poprzez sieciowanie obiektów, tworzenie tematycznych tras turystycznych oraz rozwój produktów turystyki kulturowej, promocję mniej znanych, ale wartościowych obiektów zabytkowych i ich włączanie do oferty turystycznej regionu.

3.4.
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego (PZPWD) - Uchwała nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.; opublikowana w Dz. Urz. Woj. Doln. 30 czerwca 2020 r., poz. 4036.

Plan uwzględnia wymogi, określone w art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i określa między innymi system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wyznaczona wizja zagospodarowania przestrzennego: *Jeden region, różne obszary, spójny rozwój, różne Potencjały – Dolny Śląsk 2030*. Wśród głównych założeń Planu znajduje się punkt: Ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego, gdzie uwzględniono system obszarów chronionych, obejmujący tereny o znaczeniu przyrodniczym, krajobrazowym, co przekłada się na zalecenia:

Wyznaczanie obszarów o wysokiej wartości kulturowej	• Wskazanie zabytkowych układów urbanistycznych, zespołów rezydencjonalnych, folwarcznych, sakralnych, przemysłowych i parkowo-ogrodowych. • Identyfikacja obszarów o dużym nagromadzeniu zabytków nieruchomych.
Działania planistyczne i inwestycyjne	• Uwzględnianie ochrony konserwatorskiej w dokumentach planistycznych gmin. • Ograniczenia nowej zabudowy i przekształceń w otoczeniu zabytków.
Ochrona krajobrazu kulturowego	• Identyfikacja i ochrona historycznych krajobrazów (np. doliny rzeczne, dawne trakty, zespoły pałacowo-parkowe). • Zachowanie historycznych struktur przestrzennych.
Zabytki w rejestrach	• Odniesienie do rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków (WEZ).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Rewitalizacja i adaptacja	• Promowanie działań rewitalizacyjnych z poszanowaniem substancji historycznej. • Wspieranie adaptacji zabytków do współczesnych funkcji, z zachowaniem ich wartości kulturowych
Współpraca z instytucjami	• Współpraca z WUOZ, instytutami naukowymi i muzeami w zakresie ochrony Dziedzictwa
Zasoby o potencjale turystycznym	• Wskazanie obiektów i terenów do rozwoju regionalnych szlaków turystycznych • Integracja walorów przyrodniczych i kulturowych gmin • Włączenie funkcji turystycznych w procesy rewitalizacji.

Zalecenia dodatkowe dla gmin w granicach Sudeckiego Obszaru Funkcjonalnego (w tym Jeżów Sudecki):

- Weryfikacja przebiegu i modernizacja Drogi Śródsudeckiej (Via Montana), mająca na celu poprawę bezpieczeństwa trasy, jej atrakcyjności turystycznej oraz skuteczności ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych w obszarze oddziaływania drogi.
- Wyłączenie z zabudowy (w tym turystycznej i rekreacyjnej) terenów otwartych o najwyższych walorach widokowych, predysponowanych do rozwoju szlaków turystycznych, a także obszarów o ekspozycji północnej oraz terenów osuwiskowych, zalewowych i inwersyjnych.
- Wyeliminowanie lokalizacji zwartych kompleksów zabudowy produkcyjnej o powierzchni powyżej 1,0 ha oraz usługowej powyżej 2,0 ha na terenach o nachyleniu większym niż 5%.
- Ustalenie minimalnego wskaźnika powierzchni terenów biologicznie czynnych na poziomie 75% na terenach o nachyleniu powyżej 5%, dotyczącego zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, letniskowej, zamieszkania zbiorowego, usług zdrowia, sportu, rekreacji oraz usług turystycznych.

3.5.
Uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego wynikające z powiatowych dokumentów strategicznych, planistycznych i programowych

Powiat Karkonoski, podobnie jak inne jednostki samorządu terytorialnego, opracowuje i wdraża własne strategie rozwoju, które są spójne z dokumentami krajowymi i wojewódzkimi. Obecnie kluczowymi dokumentami strategicznymi dla Powiatu Karkonoskiego są:

3.5.1.
Strategia Rozwoju Sudety 2030

Strategia Rozwoju Sudety 2030 to dokument rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020–2030. Strategię przyjęto do realizacji uchwałą nr IV/24/2019 Rady Powiatu Jeleniogórskiego z 25 stycznia 2019 r.

W ramach Celu operacyjnego 4.2: Ochrona, rewitalizacja i udostępnianie walorów kulturowych, przewidziano m.in.:

- rewitalizację zabytkowych układów urbanistycznych i uzdrowisk oraz rewaloryzację obiektów zabytkowych
- modernizację infrastruktury instytucji kultury i muzeów (bezpieczeństwo i dostępność)
- program wsparcia dla miejscowości o wysokich walorach kulturowych, niewchodzących w skład gmin
- wykorzystanie dobrych praktyk w zakresie tematycznego zagospodarowania przestrzeni (np. model Doliny Pałaców i Ogrodów), także w kontekście Celu 4.4: Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i uzdrowiskowej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

3.5.2.
Program Rozwoju Powiatu Karkonoskiego na lata 2021-2027
Program Rozwoju Powiatu Karkonoskiego na lata 2021–2027, przyjęty Uchwałą nr XXXVII/239/2021 Rady Powiatu Karkonoskiego z dnia 28 października 2021 r., to kompleksowy dokument strategiczno-planistyczny mający na celu skuteczne zarządzanie rozwojem regionu.
Zawiera diagnozę aktualnego stanu, obejmującą m.in. zasoby kulturowe i zabytkowe oraz związane z nimi wyzwania. Wizja rozwoju zakłada, że powiat stanie się jednym z najbardziej rozpoznawalnych ośrodków turystycznych w Polsce i Europie Środkowej, rozwijając się dynamicznie przy poszanowaniu walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Dokument definiuje długoterminowy cel z wyraźnym uwzględnieniem roli dziedzictwa kulturowego w budowaniu tożsamości i atrakcyjności regionu. Bezpośrednie odniesienie do celu operacyjnego 4.2: Rewitalizacja zabytkowych przestrzeni obejmuje m.in.: rewitalizację zabytkowej przestrzeni parkowej i modernizację budynków Starostwa Powiatowego.

3.5.3.
Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Karkonoskiego na lata 2023–2026
Program Rozwoju Powiatu Karkonoskiego, przyjęty uchwałą Rady Powiatu Karkonoskiego nr LXII/425/2023 z dnia 27 września 2023 r., określa kluczowe priorytety działań na rzecz zrównoważonego rozwoju, ochrony dziedzictwa i poprawy jakości życia mieszkańców.
Wśród najważniejszych priorytetów wskazano:
• modernizację i poprawę stanu technicznego infrastruktury technicznej w obiektach zarządzanych przez powiat;
• intensyfikację promocji walorów przyrodniczo-krajobrazowych i krajobrazu kulturowego, z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi medialnych;
• wspieranie inicjatyw proekologicznych i prokulturowych oraz działań na rzecz ochrony zabytków;
• pomoc właścicielom i użytkownikom obiektów zabytkowych w rozwiązywaniu konfliktów związanych z ich wykorzystaniem.

Cele programu i działania:	
Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej	• Szkolenia dla pracowników samorządowych z planowania przestrzenn., strategicznego, ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków; • Okresowa analiza uwzględniania ochrony zabytków w dokumentach programowych starostwa (I stopień); • Opracowanie wytycznych dla polityki przestrzennej powiatu sprzyjającej harmonijnej zabudowie z poszanowaniem krajobrazu kulturowego.
Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	• Okresowe przeglądy techniczne zabytków zarządzanych przez powiat; • Opracowanie dokumentacji i badań konserwatorskich oraz realizacja prac poprawiających stan techniczny obiektów; • Wsparcie dla ochrony zagrożonych zabytków, m.in. wież i punktów widokowych; • Wspieranie tworzenia i aktualizacji gminnych programów opieki nad zabytkami oraz ewidencji zabytków; • Powoływanie społecznych opiekunów zabytków i opracowanie dla nich zaleceń konserwatorskich.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego	• Wsparcie utworzenia Parku Kulturowego Zamku Chojnik i Sobieszowa, wpisania wieży w Siedlęcinie i kościoła Wang na listę Pomników Historii; • Działania na rzecz reaktywacji Parku Kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej i wpisania Doliny Pałaców i Ogrodów na listę UNESCO; • Promowanie lokalnych tradycji architektonicznych przy modernizacji osadnictwa z poszanowaniem historii; • Wspieranie modernizacji szlaków turystycznych dla lepszego udostępnienia zabytków i krajobrazów, z integracją transportu zbiorowego.
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla społeczności, turystyki i edukacji oraz wspieranie inicjatyw zwiększających finansowanie opieki nad nimi	• Utworzenie programu dotacyjnego dla NGO promujących dziedzictwo kulturowe i budujących tożsamość lokalną; • Opracowanie multimedialnej koncepcji promocji atrakcji kulturowych i turystycznych powiatu; • Wsparcie wydawnictw promujących historię i osoby zasłużone dla ochrony dziedzictwa; • Organizacja corocznego konkursu na najlepiej utrzymany zabytek w powiecie.
Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, minimalizujących konflikty związane z ich użytkowaniem	• Wsparcie właścicieli i użytkowników zabytków w pozyskiwaniu dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane; • Analiza dostępnych źródeł finansowania tych prac (m.in. resort kultury, wojewódzki konserwator, inne jednostki).
Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	• Utworzenie subregionalnego banku informacji o pracownikach wyspecjalizowanych w remontach zabytków; • Promowanie funduszy wspierających zatrudnienie w opiece nad zabytkami, turystyce, agroturystyce i ekoturystyce.

- 3.6.**
- Ustalenia planu ochrony Parku Krajobrazowego Doliny Bobru i jego otuliny**
- Załącznik nr 2 do rozporządzenia Wojewody Dolnośląskiego z 23 marca 2001 r. określa cele i zasady ochrony przyrodniczo-kulturowej Parku Krajobrazowego Doliny Bobru oraz jego otuliny. Dokument zawiera wiążące ustalenia do studiów uwarunkowań i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gmin znajdujących się na terenie Parku i otuliny.
- Park obejmuje 1797 ha gminy Jeżów Sudecki, w tym miejscowości Siedlęcin i Wrzeszczyn, a otulina – Jeżów Sudecki, Czernicę i Janówek. Obszar wyróżnia się zróżnicowaną rzeźbą terenu, bogactwem przyrody oraz licznymi atrakcjami turystycznymi, takimi jak szlaki piesze i rowerowe, punkty widokowe oraz zabytki. Kluczowe ustalenia dla gminy Jeżów Sudecki obejmują:
- Ochronę zespołów przyrodniczo-krajobrazowych: Borowy Jar, doliny potoków Wądół, Kamienicy, przełomowa dolina Jeziora Wrzeszczyńskiego i dolina Potoku Chrośnickiego.
 - Ochronę stanowisk dokumentacyjnych i pomników przyrody: ścianki skalne Wysokie Skały, odsłonięcia skalne pod zaporą Jeziora Modrego, masyw skalny Wieżyca.
 - Ochronę użytku ekologicznego – dolina potoku Chrośnickiego między Czernicą a Nielestnem.
- W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego plan przewiduje:
- Zachowanie historycznych układów przestrzennych, tradycyjnej zabudowy.
 - Ochronę zabytków nieruchomych i ruchomych, m.in. zamków, pałaców, kościołów i młynów.
 - Respektowanie decyzji admin. nakładających obowiązki ochronne na właścicieli zabytków.
 - Sporządzanie planów miejscowych z zasadami ochrony oraz rewitalizacji dla obszarów o szczególnych wartościach.
 - Edukację i promocję dziedzictwa kulturowego poprzez działania podnoszące świadomość społeczną.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

**Rozdział 4. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY****4.1.****Strategia Gminy Jeżów Sudecki na lata 2015-2025**

Strategia Rozwoju Gminy Jeżów Sudecki na lata 2015-2025, przyjęta Uchwałą Nr XIII/98/2015 Rady Gminy Jeżów Sudecki z 28 grudnia 2015 r., przewiduje utrzymanie rolniczego charakteru gminy, z priorytetem dla rozwoju wyspecjalizowanych gospodarstw rolnych oraz spółek produkcyjnych i usługowych opartych na lokalnych produktach (jak pszczelarstwo, zielarstwo, zdrowa żywność). Istotnym uzupełnieniem mają być rozwinięte funkcje usługowe, w tym szczególnie turystyka rekreacyjna o charakterze całorocznym.

Dokument dostrzega zasoby zabytkowe gminy jako kluczowy element jej tożsamości i potencjału. Jednocześnie identyfikuje wyzwania związane z ochroną tych obiektów, takie jak utrudniony dostęp do części z nich, niewystarczające rozpoznanie i systemowa ochrona, a także ich zły stan zachowania. Dziedzictwo kulturowe, zakorzenione w "historycznych wartościach", stanowi fundamentalny element misji i wizji gminy, a dbałość o nie jest wymieniona wśród ogólnych celów i działań, bez podawania konkretnych wytycznych.

4.2.**Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jeżów Sudecki i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego**

Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jeżów Sudecki aktualnie nie istnieje z powodu uchylenia Uchwały nr XXIII/159/2021 Rady Gminy o przyjęciu Zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, z dnia 24 marca 2021 przez Wojewódzki Sąd Administracyjny we Wrocławiu z powodu uchybień (wyrok z dnia 28 czerwca 2022r., sygn.. akt II/SA/WR484/21).

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Jeżów Sudecki (MPZP):

- Uchwała nr XXXV/208/2005 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dnia 28 grudnia 2005 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jeżów Sudecki.
- Uchwała nr XXX/166/2009 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dnia 2 grudnia 2009r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jeżów Sud.
- Uchwała nr IX/40/2007 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dnia 26 września 2007 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jeżów Sud.

Plany w niewielkim stopniu uwzględniają zabytki i dziedzictwo kulturowe.

Od 1 stycznia 2026 r. gminy nie będą sporządzać studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP). W jego miejsce wchodzi plan ogólny gminy. Gmina Jeżów Sudecki Uchwałą nr VII/39/2024 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dn. 30 października 2024 r. przystąpiła do sporządzenia Planu ogólnego.

Plan ogólny to narzędzie planistyczne obowiązkowe dla każdej gminy. Jest to dokument wiążący prawnie przy uchwalaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy. Gminy, które nie uchwalą planu ogólnego w terminie, nie będą mogły wydawać WZ ani uchylać nowych planów miejscowych.

Plan ogólny ma zawierać m.in.:

- strefy planistyczne – przypisanie terenów do określonych funkcji,
- zasady kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów,
- wskaźniki urbanistyczne, np. maksymalna intensywność zabudowy,
- rejestr decyzji o warunkach zabudowy (historia wydanych WZ),
- obszary uzupełnienia zabudowy (można wydawać decyzje WZ) i z zakazem zabudowy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

4.3.
Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2021–2024
 Gminny Program Opieki nad Zabytkami (GPOZ) Gminy Jeżów Sudecki na lata 2021–2024 to kluczowy dokument, który, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków, wspiera i koordynuje działania na rzecz trwałego zachowania dziedzictwa kulturowego. Program ten wyznacza dwa główne cele i szereg powiązanych działań.

Cel 1. Poprawa stanu materialnego dziedzictwa kulturowego	
Planowanie przestrzenne:	- uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (MPZP), - wprowadzanie do MPZP wszystkich typów zabytków oraz ustalanie stref ochronnych dla nowo odkrytych, cennych kulturowo obszarów, - określenie standardów dla nowej zabudowy w celu zharmonizowania jej z zabytkową
Poprawa stanu zachowania zabytków	- remonty własnych obiektów Gminy ujętych w gminnej ewidencji zabytków - bieżące monitorowanie stanu zachowania obiektów wpisanych do GEZ - monitorowanie i aktualizację GEZ oraz uzupełnienie o nowo rozpoznane obiekty; opracowanie kart zgodnie z obowiązującym wzorem
Wieloaspektowe wsparcie dla właścicieli zabytków (rejestr i GEZ)	- finansowanie i pozyskiwanie środków na rzecz ochrony dziedzictwa - tworzenie funduszu na ochronę zabytków i ogłaszanie otwartych konkursów ofert - szkolenia dla właścicieli obiektów zabytkowych dotyczące pozyskiwania zewnętrznych środków (UE, budżet państwa, samorząd) oraz merytoryczną pomoc w przygotowaniu wniosków - organizację konkursu na najlepiej utrzymany zabytek w GEZ

Cel 2: Wzrost Świadomości o znaczeniu Dziedzictwa Kulturowego	
Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego	- współpracę z instytucjami badającymi i nadzorującymi dziedzictwo kulturowe - organizowanie szkoleń dla pracowników gminy i mieszkańców poszerzających wiedzę o dziedzictwie kulturowym i jego prawnych aspektach, - opracowanie programu edukacyjnego o zabytkach, organizacja konkursów szkolne (malarskie, fotograficzne, wiedzy o zabytkach gminy) oraz wystaw pokonkursowych, - opracowanie programu edukacyjnego dla dzieci i młodzieży,
Promocja Dziedzictwa Kulturowego Gminy	- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy. - organizacja imprez kulturalnych: folklorystycznych, przeglądów i festiwali lokalnych obrzędów, a także warsztatów. Organizacja jarmarków i targów lokalnych produktów.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Rozdział 5. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW GMINY JEŻÓW SUDECKI I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY**5.1.****Położenie administracyjne i geograficzne oraz walory przyrodniczo-krajobrazowe**

Gmina Jeżów Sudecki, usytuowana w południowo-zachodniej części województwa dolnośląskiego, w powiecie karkonoskim, graniczy z gminami Wleń, Świerzawa, Janowice Wielkie, Stara Kamienica, Lubomierz oraz z miastem Jelenia Góra. Administracyjnie dzieli się na osiem sołectw o zróżnicowanej powierzchni i zaludnieniu: Jeżów Sudecki, Chrośnica, Czernica, Dziwiszów, Janówek, Płoszczyna, Siedlęcin i Wrzeszczyn.

Geograficznie obszar gminy należy do Sudetów Zachodnich, obejmując fragmenty dwóch, silnie zróżnicowanych fizjograficznie mezoregionów:

- Północna część Kotliny Jeleniogórskiej charakteryzuje się łagodniejszymi formami terenu. W jej obrębie wyróżnia się mikroregiony: Obniżenie Jeleniej Góry (300–350 m n.p.m.), sięgające po Jezioro Pilchowickie, Wysoczyznę Rybnicy (350–500 m n.p.m.) oraz Wzniesienia Dziwiszowskie (do około 500 m n.p.m.), które stanowią popularny obszar rekreacyjno-spacerowy.
- Zachodnie pasmo Gór Kaczawskich - wydłużone, niemal równoleżnikowo ułożone grzbiety o wysokościach 500–700 m n.p.m., silnie rozczłonkowane dolinami. Mimo niewielkiej wysokości, Góry Kaczawskie wyróżniają się bogactwem form morfologicznych i zróżnicowaną budową geologiczną. Są częścią Światowego Geoparku UNESCO Kraina Wygasłych Wulkanów, co podkreśla ich unikalność.

Istotnym elementem krajobrazu gminy są wody, przede wszystkim rzeka Bóbr i jej dopływy. Centralnym punktem jest Park Krajobrazowy Doliny Bobru (PKDB), który chroni ten cenny obszar. Dolina Bobru charakteryzuje się urozmaiconym przebiegiem, ukształtowanym m.in. przez kaskadę zbiorników wodnych, z największym z nich – Jeziolem Pilchowickim. Malownicze są też inne odcinki rzeki, takie jak Borowy Jar – przełom Bobru z masywem skalnym Wieżyca, czy odsłonięcia skalne poniżej zapory Jeziora Modrego. Liczne potoki, jak Wądół, Kamienica czy Potok Chrośnicki, tworzą głęboko wcięte doliny, objęte ochroną jako zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Budowa geologiczna gminy jest niezwykle zróżnicowana, co przejawia się w występowaniu wielu rodzajów skał i unikalnych formacji. W Dziwiszowie (rejon Kapeli) występuje granit i marmur, na wschodnich zboczach Góry Szybowcowej w Jeżowie Sudeckim – złoża barytu z fluorytem, a wzgórze Stromiec jest zbudowane z piaskowca. W rejonie Jeżowa znaleźć można również niegdyś eksploatowane wapienie. Ciekawymi elementami są także skałki diabazowe w Janówku oraz kamieniołom na Górze Skowron. W przeszłości na tym obszarze prowadzono także wydobywanie złota, srebra, żelaza oraz innych surowców skalnych.

Lasy stanowią znaczący element krajobrazu Jeżowa Sudeckiego, zwłaszcza te w obrębie Parku Krajobrazowego Doliny Bobru. Występują tu przenikające się siedliska leśne – nizinne, wyżynne i górskie – z dobrze zachowanymi, często naturalnymi drzewostanami. Dolina Potoku Chrośnickiego między Czernicą a Nielestnem została objęta ochroną jako użytek ekologiczny ze względu na swoje cenne ekosystemy leśne. Florę reprezentują także okazy pomnikowe, takie jak lipy drobnolistne w Siedlęcinie (przy Wieży Rycerskiej) i w Jeżowie Sudeckim (przy ul. Ogrodowej).

Połączenie górskich grzbietów, pagórkowatych wzniesień, głębokich dolin rzecznych i jezior tworzy niezwykle urozmaicony i atrakcyjny krajobraz. Z wielu punktów widokowych, w tym z szybowiska na Górze Szybowcowej, roztaczają się panoramy na Kotlinę Jeleniogórską, Karkonosze oraz otaczające pasma górskie. Podsumowując, gmina Jeżów Sudecki to obszar o wybitnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, wynikających z unikalnego położenia geograficznego, bogactwa geologicznego, zróżnicowania rzeźby terenu oraz obecności cennych ekosystemów chronionych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Zróznicowana rzeźba terenu sprzyja turystyce pieszej i rowerowej. Przez gminę przebiegają szlaki turystyczne o różnym stopniu trudności, wiodące między innymi przez Park Krajobrazowy Doliny Bobru i Góry Kaczawskie. Na ich trasach można podziwiać liczne obiekty kultury materialnej, a także odwiedzić szybowisko i Górę Szybowcową.

Jeżów Sudecki jest od lat uznanym centrum sportów szybowcowych i lotniarstwa. Warto również zwrócić uwagę na Ośrodek Jeździecki ze Stajnią Kasztelam w Czernicy oraz Stajnię Avista w Dziwiszowie. Dodatkowo, na północnym stoku Łysej Góry, między Chrośnicą a Dziwiszowem, znajduje się Mikrostacja Sportów Zimowych *Aesculap* (obecnie nieczynna ze względu na warunki klimatyczne), oferująca wyciągi i trasy zjazdowe z możliwością naśnieżania. Atrakcyjny obszar rekreacyjno-spacerowy dla mieszkańców Jeleniej Góry, Jeżowa i Dziwiszowa stanowią Wzgórza Dziwiszowskie, położone tuż przy dzielnicy Zabobrze.

5.2.

Zarys historii gminy Jeżów Sudecki na tle historii Dolnego Śląska

Historia gminy Jeżów Sudecki w najdawniejszych czasach pozostaje słabo rozpoznana z powodu ograniczonych badań archeologicznych. Od połowy VII w. Dolny Śląsk znalazł się w zasięgu ekspansji słowiańskiej i prawdopodobnie teren gminy również był penetrowany przez Słowian. Późniejsze źródła historyczne wskazują, że obszary nad rzeką Bóbr, w tym obecna gmina, były zamieszkiwane przez plemię Bobrzan. Brak dogodnych połączeń oraz trudnodostępny teren, pokryty lasami niemal do końca XIII w., sprawiły, że region gminy dość późno stał się obszarem stałego osadnictwa. We wczesnych czasach historycznych kolonizacja była tu bardzo słaba, choć zapewne istniały jakieś struktury plemienne. W 990 r. obszar ten wszedł w skład państwa piastowskiego, a w okresie wczesnopiastowskim (990–1138) władza wojskowa i administracyjna została scentralizowana.

Po śmierci Bolesława Krzywoustego (1138) Śląsk przypadł księciu Władysławowi II Wygnańcowi. W 1201 r. władzę objął Bolesław I Wysoki, po nim - Henryk I Brodaty. Rządy Piastów z linii Henryków Śląskich zainicjowały okres intensywnego osadnictwa niemieckiego, co doprowadziło do gwałtownego wzrostu liczby ludności, powstawania miast i wsi lokowanych na prawie niemieckim, a także znacznego ożywienia gospodarczego. Ten dynamiczny rozwój został brutalnie przerwany przez najazd Mongołów w 1241 r., który spowodował wyludnienie wielu obszarów oraz śmierć Henryka II Pobożnego w bitwie pod Legnicą. W wyniku podziałów księstwa śląskiego, obszar dzisiejszej gminy znalazł się początkowo w księstwie legnickim, następnie jaworskim, a ostatecznie w połączonym księstwie świdnicko-jaworskim. W latach 1281-1286 krótko należał do księstwa lwóweckiego, wydzielonego z księstwa jaworskiego przez Bolesława II Rogatkę. Księstwem tym zarządzał Bernard Zwinný, uznawany za propagatora kultury rycerskiej i donatora zakonu joannitów.

Jak wspomniano, teren obecnej gminy dość późno uległ kolonizacji. Tutejsze wsie powstawały zapewne w 2 poł. i w końcu XIII w. Najwcześniej w źródłach wzmiankowane są miejscowości: Dziwiszów – w 1255 r., Czernica – w 1273 r. i Jeżów Sudecki – w 1291 r. Chrośnica, Dziwiszów, Siedlęcín i Wrzeszczyn wzmiankowane są w 1305 r., w Księdze uposażeń biskupstwa wrocławskiego.

W 1392 r., dotychczas niezależne, księstwa śląskie stały się dziedzicznym lennem dynastii Luksemburgów, władającej Rzeszą Niemiecką, Czechami, Brandenburgią i Węgrami. Wiek XV przyniósł regionowi ciężkie doświadczenia w postaci niszczycielskich najazdów husyckich. W 1469 r. obszar Śląska opanował Maciej Korwin, król Węgier. Po jego śmierci w 1490 r., władcą został Władysław Jagiellończyk. Ostatecznie, po śmierci Ludwika Jagiellończyka w 1526 r., cały Śląsk wraz z Królestwem Czech przeszedł pod władzę dynastii Habsburgów.

Początek XVI w. przyniósł na Śląsku reformację, która skutecznie wyparła katolicyzm. W konsekwencji narastały liczne spory konfesyjne między katolickimi Habsburgami a protestancką ludnością Śląska. Napięcia te, panujące w całej Europie, doprowadziły do wojny trzydziestoletniej (1618-1648), podczas której region niezwykle mocno ucierpiał, niszczone zarówno przez wojska cesarskie, jak

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

i protestanckie oraz szwedzkie. Pokój westfalski, podpisany w 1648 r., ugruntował zasadę suwerenności państw narodowych, uznając ich niezależność od dominacji cesarza rzymskiego. Od tego momentu każdy władca zyskał prawo do decydowania o sprawach wewnętrznych swojego terytorium, w tym o kwestiach religijnych. Zgodnie z zasadą *cuius regio, eius religio* (czyja władza, tego religia), władcy mogli narzucać religię państwową, jednak poddani zachowali pewne prawa, takie jak emigracja lub prywatne praktykowanie innej wiary. Na Śląsku nastąpiła kontrreformacja.

Po śmierci cesarza Karola VI Habsburga w 1740 r., pruski Fryderyk II Wielki Hohenzollern zakwestionował akt prawny zapewniający sukcesję na tronach Habsburgów. Wysunął roszczenia do Śląska, opierając się na dawnych prawach dynastycznych. Prusy dążyły do wzmocnienia swojej pozycji w Europie a podbój Śląska z jego rozwiniętym rolnictwem, przemysłem (zwłaszcza tkactwem) i bogactwami naturalnymi, był kluczowy dla osiągnięcia statusu europejskiego mocarstwa. Konflikt ten doprowadził do serii wojen śląskich, toczonych w latach 1740-1742, 1744-1745 oraz 1756-1763 (ta ostatnia była częścią globalnej wojny siedmioletniej). Już w wyniku I wojny śląskiej Prusy opanowały większość śląskich prowincji. Ostatecznie III wojna śląska, zakończona pokojem w Hubertusburgu, trwale potwierdziła przynależność Śląska do Prus.

Region mocno ucierpiał podczas walk, a ludność poniosła znaczne straty, szacowane na około 20% mieszkańców. Po wojnie nastąpiła reorganizacja administracji na wzór pruski, a także zmiany w strukturze społecznej i religijnej, w tym wzrost wpływów protestanckich, choć z poszanowaniem praw katolików. Najważniejszym efektem działań wojennych było jednak przekształcenie Śląska w jedną z najbogatszych i najlepiej rozwiniętych prowincji Królestwa Prus, co znacząco przyczyniło się do jego rozwoju gospodarczego i militarnego.

Na początku XIX w. Śląsk został bezpośrednio uwikłany w wojny napoleońskie. Po klęsce Prus pod Jeną i Auerstedt w 1806 roku, armia napoleońska wkroczyła na jego terytorium. Doszło do serii oblężeń pruskich twierdz, z których wiele skapitulowało już w 1807 r., a wojska francuskie, wspierane m.in. przez Bawarczyków, Wirtemberczyków i Polaków, zajęły prowincję.

Francuska okupacja okazała się niezwykle uciążliwa. Na ludność nałożono wysokie kontrybucje, a wojenne zawirowania zahamowały handel, prowadząc do załamania rynków zbytu dla śląskich towarów. Skutkiem tego była gwałtowna inflacja, pogorszenie poziomu życia wszystkich warstw społecznych i drastyczny wzrost bezrobocia. Mimo początkowych porażek, Śląsk odegrał kluczową rolę w końcowej fazie wojen napoleońskich. W 1813 r. Armia Śląska, pod dowództwem G. von Blüchera, odniosła zwycięstwo nad Armią Bobru w bitwie nad Kaczawą, co przyczyniło się do wyzwolenia regionu spod francuskich wpływów. Potyczki miały miejsce również na terenie gminy Jeżów Sudecki.

Paradoksalnie, wojny napoleońskie stały się podwalinami dynamicznego rozwoju Śląska w XIX w., przygotowując grunt pod jego przemysłową dominację. Już w 1806 r. zapoczątkowano reformy mające na celu unowocześnienie państwa. Wdrożono reformy społeczne (zniesienie poddaństwa chłopów, modernizacja stosunków agrarnych), administracyjne i wojskowe, które wzmocniły potencjał państwa. Umocniło to związki Śląska z Królestwem Prus, przyczyniając się do kształtowania się regionalnej tożsamości w ramach państwa pruskiego.

W 1871 r. Śląsk stał się częścią Cesarstwa Niemieckiego, pozostając w ramach Prus, jako prowincja dzieląca się na rejencje: legnicką, wrocławską i opolską. Taki status utrzymywał się również w okresie Republiki Weimarskiej (1918-1933) i III Rzeszy (1933-1939).

W latach 1871-1939 Dolny Śląsk przeżywał okres dynamicznego rozwoju gospodarczego. Region znany z rozwiniętego rolnictwa rozwinął włókiennictwo, przemysł maszynowy i metalurgiczny (w aglomeracji wrocławskiej) oraz górnictwo bazujące na obfitych złożach węgla brunatnego i rud metali. Ekspansja gospodarcza napędzała znaczący wzrost liczby ludności i intensywną urbanizację. Inwestowano w infrastrukturę, rozbudowując sieć kolejową, drogową i hydrotechniczną. W tym okresie Dolny Śląsk był zamieszkanym w zdecydowanej większości przez ludność niemiecką.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Mimo, że działania zbrojne I wojny światowej ominęły region, doświadczył on jej dalekosiężnych skutków. Pełnił rolę głębokiego zaplecza frontu: mieszkańców masowo mobilizowano do armii niemieckiej, a produkcję w całości przestawiono na potrzeby wojska. Jednak lata Republiki Weimarskiej to kontynuacja rozwoju gospodarczego i urbanizacyjnego. Pomimo ogólnoniemieckich problemów politycznych i gospodarczych, zwłaszcza kryzysu gospodarczego z 1929 roku (wzrost bezrobocia i załamanie przemysłu), region utrzymywał swoją niemiecką tożsamość.

W latach 1933-1945 Dolny Śląsk stanowił integralny element III Rzeszy, odgrywając znaczącą rolę w nazistowskich planach zarówno gospodarczych, jak i strategicznych. NSDAP cieszyła się tu wyjątkowo wysokim poparciem, w wyborach do Reichstagu osiągając jedne z najlepszych wyników partii w całych Niemczech. Już w styczniu 1933 r. rozpoczęły się represje wobec Żydów i komunistów, władze dążyły do pełnej germanizacji regionu. Nazistowskie idee były intensywnie propagowane, co miało istotny wpływ na lokalne społeczeństwo. Na Dolnym Śląsku zlokalizowano największe zakłady produkcyjne w tej części Europy, pracujące na potrzeby wojska. W marcu 1934 r. rozpoczęto budowę autostrad, co było częścią szeroko zakrojonych planów infrastrukturalnych III Rzeszy. W czasie II wojny światowej na terenie regionu funkcjonowały obozy koncentracyjne, dostarczające tanią siłę roboczą. Do końca wojny na Dolny Śląsk sprowadzono około 100 tysięcy Polaków jako robotników przymusowych.

Wojna dotarła na Dolny Śląsk dopiero na początku 1945 r. W lutym Niemcy skoncentrowali tu 37 dywizji. Obrona Dolnego Śląska była zaciekle i krwawa. Mimo znaczących strat, wojskom radzieckim udało się zająć większość miast do 22 lutego 1945 roku.

Po zakończeniu II wojny światowej Dolny Śląsk, wraz z innymi Ziemiemi Odzyskanymi, został włączony do Polski, a ludność niemiecka wysiedlona. Na jej miejsce napłynęli osadnicy z różnych regionów Polski. Byli to repatrianci z Kresów Wschodnich, przesiedleńcy z centralnej Polski (np. z Małopolski, Mazowsza) oraz demobilizowani żołnierze.

W okresie PRL historia gminy Jeżów Sudecki była kształtowana przez ogólnopolskie polityki gospodarcze i społeczne. Początkowo utworzono Gminne Rady Narodowe, które stanowiły podstawę lokalnej administracji. W 1954 r. w ich miejsce powołano mniejsze jednostki – gromady. Gmina Jeżów Sudecki w obecnym kształcie formalnie odrodziła się w 1973 r., w ramach reformy administracyjnej, która przywróciła gminy - podstawowe jednostki podziału terytorialnego kraju.

ZARYS HISTORII WSI

W średniowieczu, w wyniku podziałów dzielnicowych w obrębie państwa Piastów, terytorium dzisiejszej gminy Jeżów Sudecki początkowo należało do księstwa śląskiego, następnie do księstwa jaworskiego, a ostatecznie – do księstwa świdnicko-jaworskiego (1290–1741). Po aneksji Śląska przez Prusy obszar ten został włączony do Prowincji Śląskiej, która dzieliła się na dwa departamenty kameralne – z siedzibami we Wrocławiu i Głogowie, a od 1809 r. – w Legnicy. W 1815 r., w miejsce dawnych departamentów, utworzono rejencje, które dzieliły się na powiaty. Tereny obecnej gminy Jeżów Sudecki znalazły się wówczas w granicach rejencji legnickiej, w której pozostały do 1945 r.

Po II wojnie światowej, w ramach nowego podziału administracyjnego z 1945 r., utworzono gromady: Jeżów Sudecki (obejmująca wsie Jeżów Sudecki i Płoszczynę), Siedlęcín (z Siedlęcínem, Wrzeszczynem – który pod koniec lat 50. XX w. włączono do gromady Jeżów Sudecki), Dziwiszów (z Dziwiszowem i Chrośnicą) oraz Czernicę (obejmującą m.in. Janówek). W wyniku kolejnej reformy administracyjnej z 1973 r. ukształtował się obecny obszar gminy Jeżów Sudecki.

W przeszłości miejscowości obecnie wchodzące w skład gminy nie tworzyły jednego organizmu administracyjnego. Chrośnica, Czernica, Dziwiszów, Janówek, Płoszczyna i Siedlęcín były odrębnymi posiadłościami rycerskimi, natomiast Jeżów Sudecki stanowił własność miasta Jelenia Góra.

Mieszkańcy regionu początkowo zajmowali się rolnictwem, gospodarką leśną oraz wydobywaniem kruszców i minerałów. Od XVII w. dominującymi zajęciami stały się rolnictwo i tkactwo chałupnicze, które zaczęło zanikać w poł. XIX w. Wówczas rozpoczął się dynamiczny rozwój turystyki.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

• Chrośnica

Malownicza wieś w głębokiej dolinie Potoku Chrośnickiego, otoczona łagodnymi wzniesieniami Gór Kaczawskich. Zachowała swój pierwotny układ ruralistyczny oraz cenne przykłady budownictwa z XVIII–XX w. Pierwsze wzmianki o miejscowości (*Ludwigsdorf*) pochodzą z 1305 r. Wieś często zmieniała właścicieli, należąc m.in. do rodów Packisch, von Schweinitz i von Winkler, w 1825 r. wchodziła w skład dóbr w Gródku Wleńskim, należących do Heinrich G. Grocke. Od 1742 roku była wsią dwuwyznaniową.

Miejscowość rozwijała się jako ośrodek tkactwa i rolnictwa, zwłaszcza w XVIII w. W 1786 r. były tu dwa kościoły, dwie plebanie, szkoły katolicka i ewangelicka. Na początku XIX w. pojawiły się wzmianki o folwarku i młynie wodnym, a w 1825 r. wieś liczyła 152 domy, dwa kościoły, szkołę ewangelicką, tartak i dwa młyny wodne. Do 1870 r. działały tu także gorzelnia z browarem, wyszynki oraz liczne warsztaty tkackie.

Od połowy XIX w. Chrośnica zaczęła pełnić funkcję letniska, popularnego zwłaszcza dzięki szlakowi na Okole. Pod koniec XIX w. wieś stopniowo wyludniała się w związku z upadkiem tkactwa chałupniczego. Po II wojnie światowej została zasiedlona głównie przez ludność wiejską zajmującą się uprawą roli, pochodzącą z Podhala, okolic Tarnowa, Mszany Dolnej oraz Lwowa.

• Czernica

Jedna z największych wsi w Górach Kaczawskich, rozciągnięta w dolinie Chrośnickiego Potoku i Ochotnicy. Zachowała pierwotny układ ruralistyczny i wyróżnia się walorami krajobrazowymi. Wzmiankowana w 1273 r. (*Langenau*). W XV w. prowadzono tu poszukiwania złota i srebra.

Czernica należała kolejno do wielu rodów szlacheckich (von Bantsch, von Kittlitz, von Seidlitz, von Schaffgotsch, von Lest). W 1543 r. ród Schaffgotschów zbudował tu renesansowy dwór obronny na miejscu XIV-wiecznego zameczku. W tym okresie wieś stała się ważnym ośrodkiem protestantyzmu, czego świadectwem jest słynna dysputa teologiczna z 1574 r. między pastorem Mathiasem Flaciusem Illyricusem a Jacobem Collerusem.

W połowie XVIII w. wieś została podzielona na Czernicę Dolną i Górną, rozwijające się głównie w zakresie rolnictwa, tkactwa i usług. W 1786 r. znajdowały się tu dwa kościoły, plebanie, szkoły katolicka i ewangelicka, folwarki i młyny. Czernica Dolna posiadała m.in. wapiennik i kamieniołom piaskowca, a w całej wsi prężnie działało tkactwo. W XIX w. powstały kolejne młyny, tartak, browar, gorzelnia i pięć gospód. Wśród mieszkańców było aż 170 przadków, czterech tkaczy płótna oraz 25 innych rzemieślników. Wieś zyskała popularność jako miejscowość turystyczna, głównie dzięki malownicznemu położeniu przy trasie z Wlenia do Jeleniej Góry

• Dziwiszów

Rozległa wieś położona wzdłuż rzeki Złotuchy, rozciągająca się od Kotliny Jeleniogórskiej po szczyt Widok. W przeszłości wydobywano tu rudy miedzi, złota (XV w.), marmuru i zieleńce. Dziwiszów zachował historyczny układ ruralistyczny z wieloma zabytkami. Pierwsza wzmianka o miejscowości (*Berwisdorf*) pochodzi z 1255 r. W 1622 r. część wsi została spalona przez Lisowczyków. Dziwiszów często zmieniał właścicieli (von Bakisch, Mentzel, Thomman i Jäger), co doprowadziło do formalnego podziału wsi na dwie części w 1785 r. W XIX w. obie części wsi znajdowały się w rękach rodziny Tschörtner, od 1916 r. – cała wieś w rękach Marii von Kramsta ze Świebodzic.

Dzięki położeniu przy ruchliwej drodze wieś rozwijała się dynamicznie. Mieszkańcy zajmowali się rolnictwem, tkactwem i usługami, a od 1739 r. wznowiono eksploatację rud miedzi. Przed 1750 r. powstał ewangelicki dom modlitwy, zastąpiony później murowanym kościołem. W 1785 r. w dolnej części wsi funkcjonowały kościoły katolicki i ewangelicki, plebanie, szkoły, folwark i młyn wodny. W Dziwiszowie Górnym działały folwarki, wiatrak i młyn wodny.

W XIX w. wieś kontynuowała rozwój, napędzany górnictwem miedzi, ołowiu i srebra oraz przemysłem (browar, młyn, kamieniołomy, wapiennik). W 1825 r. działał tu urząd celny i gospoda. Dziwiszów Dolny i Górny posiadały liczne domy, kościoły, szkoły, browary i młyny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Od połowy XIX w. Dziwiszów pełnił funkcję ośrodka turystycznego. Główną atrakcją była góra Kapela, znana z panoram, marmurowego kamieniołomu oraz gospody. Turystów przyciągał także lokalny browar i park pałacowy. W latach 1905–1921 działały tu sekcja RGV i klub sportowy, otwarto fabrykę części maszyn i pocztę.

Podczas II wojny światowej w Dziwiszowie znajdował się obóz jeniecki. Po 1945 r. wieś została zasiedlona głównie przez rolników z Podhala, Tarnowa i okolic Lwowa. Działała tu fabryka maszyn rolniczych. Zabudowania pałacowe, po PGR i stadninie koni, ostatecznie stały się zakładem rolnym kombinatu w Siedlęcinie, obecnie stanowią własność prywatną.

• Janówek

Wieś zróżnicowana wysokościowo, rozlokowana w wąskiej i głębokiej dolinie Chrośnickiego Potoku. Otoczona jest wzniesieniami: od północy Chrośnickimi Kopami, a od południa Babińcem, Skałami i Rogatką, na których stokach rozlokowało się kilka gospodarstw. Wieś zachowała pierwotny układ zabudowy oraz komplet budynków z końca XVIII i głównie z XIX w.

Pierwsza wzmianka o Janówku pochodzi z lat 1588-1589 i dotyczy buntu chłopów w *Iohnsdorff*, wywołanego przez wędrownych kaznodziejów ewangelickich. W 1726 r. wymieniany jest majątek w Janówku. Wśród mieszkańców byli kmiecie, zagrodnicy i chałupnicy, w tym rzemieślnicy, głównie tkacze. W 1786 r. Janówek wchodził w skład dóbr von Schweinitzów i posiadał dwa młyny wodne.

W 1825 r. znajdowało się tu 66 domów, ewangelicka szkoła, folwark, tartak, olejarnia i dwa młyny wodne. W 1840 r. wieś wzbogaciła się o browar, dwie gorzelnie i dwa szynki, a wśród mieszkańców byli handlarze i tkacze.

• Jeżów Sudecki

Wieś historycznie związana z górnictwem złota i srebra, rolnictwem, usługami i funkcją letniskową, wzmiankowana w źródłach (*Grunau*) w 1291 r. Początkowo była lennem zamkowym Jeleniej Góry, później wykupionym przez radę miejską. W XIV w. książę Bolko II sprowadził tu z Saksonii górników, co zapoczątkowało rozwój górnictwa złota, trwający do 1594 r.

W XVIII w. nastąpił znaczny rozwój wsi. Miejscowość stała się ośrodkiem tkactwa, a rozwijające się rolnictwo stanowiło zaplecze żywnościowe dla Jeleniej Góry. W 1813 r. podczas wojen napoleońskich miała tu miejsce potyczka, w której zginęło trzech Kozaków w starciu z oddziałem 40 - 50 ułanów saskich.

W XIX w. wieś liczyła 275 domów, dynamicznie rozwijało się tkactwo – funkcjonowało tu 60 krosien bawełnianych i 215 lnianych oraz usługi rzemieślnicze. Od połowy XIX w. Jeżów zyskał popularność jako miejscowość letniskowa z licznymi gospodami i sekcją turystyczną. W 1906 r. uruchomiono linię kolejową.

W 1924 r. rozpoczęła działalność Szkoła Szybowcowa, potem warsztaty szybowcowe, które rozpoczęły produkcję szybowców szkolnych i wyczynowych, w tym słynny *Grunau Baby* – niemiecki szybowiec szkolno-treningowy, który stał się jednym z najbardziej znanych szybowców w historii lotnictwa. Od 1929 r. funkcjonowało tu również lotnisko. Po II wojnie światowej kontynuowano działalność szkoleniową i produkcyjną (m.in. polskiego szybowca *Jeżyk*), aż do likwidacji szkoły po 1950 r. i przeniesienia działalności na lotnisko w Jeleniej Górze. W czasie II wojny światowej, od 1941 r., przy warsztatach szybowcowych działał niewielki obóz pracy dla francuskich jeńców wojennych.

• Płoszczyna

Wieś malowniczo położona w dolinie Ochotnicy. Jej historia związana jest z górnictwem złota i srebra, wzmiankowanym już w 1305 r., które prowadzono głównie od drugiej połowy XIII do pierwszej połowy XIV w. Do dziś zachowały się tu relikty XIV-wiecznego grodziska.

Wieś była historycznie powiązana z dobrami w Czernicy Górnej, przechodząc przez ręce znaczących rodów szlacheckich, takich jak von Zedlitz, von Schaffgotsch, von Lest oraz von Schweinitz. W XVIII w. rozwijała się gospodarczo, opierając się głównie na rolnictwie i rzemiośle, ze szczególnym naciskiem na tkactwo. Funkcjonował tu wówczas młyn wodny oraz szkoła ewangelicka.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Największy rozkwit Płoszczyny przypadł na pierwszą połowę XIX w. W tym okresie działały tu prężnie tkalnie woali oraz liczne warsztaty tkackie. Właścicielem miejscowego majątku był Ernest F. von Förster, a następnie radca handlowy Schöller von Dürren. Znaczną część gruntów posiadali chłopci. W tym czasie Płoszczyna liczyła 138 domów, szkołę ewangelicką, młyn wodny, tkalnię woali i cztery gospody. Mieszkało tu 180 prządków, rzemieślników i handlarzy. Po upadku tkactwa chałupniczego, w drugiej połowie XIX w. wieś zaczęła się stopniowo wyludniać. Po 1945 r. została zasiedlona przez osadników przybyłych z Kresów Wschodnich.

• Siedlęcin

Długa wieś łańcuchowa malowniczo położona w poprzek doliny Bobru, na terenie Parku Krajobrazowego Doliny Bobru. Zachowała pierwotny układ przestrzenny oraz liczne zabytki, w tym znane schronisko turystyczne *Perła Zachodu*.

Wieś powstała w drugiej połowie XIII w., a już w 1305 r. istniał tu kościół. W latach 1313–1315, z polecenia księcia Henryka I Jaworskiego, wzniesiono kamienną wieżę mieszkalną.

W latach 1521–1945 Siedlęcin należał do rodu von Schaffgotsch. W czasie wojny trzydziestoletniej, w 1622 r., miejscowość została spustoszona przez lisowczyków, a po wojnie stała się ważnym ośrodkiem działalności leśnych kaznodziejów. W XVII w. dochodziło tu do buntów chłopskich.

W 1742 r. zbudowano drewniany ewangelicki dom modlitwy, zastąpiony murowanym w 1782 r. Siedlęcin był dużą wsią, której mieszkańcy zajmowali się rolnictwem i rzemiosłem, głównie tkactwem. W XVIII w. funkcjonowały tu dwa kościoły, dwie plebanie, szkoły – ewangelicka i katolicka, dwa folwarki, młyn wodny. W XIX w. ponadto – trzeci folwark, trzecia szkoła, drugi młyn wodny, browar, gorzelnia, kamieniołom, wapienniki i cegielnia. W 1906 r. doprowadzono linię kolejową.

W drugiej połowie XIX w. nastąpił rozwój turystyki. Na początku XX w. działały tu cztery gospody i schronisko młodzieżowe. Utworzenie jezior zaporowych na Bobrze oraz powstanie schroniska *Perła Zachodu* znacząco zwiększyły atrakcyjność miejscowości.

Podczas II wojny światowej istniał tu obóz jeniecki, w którym przebywało około 300 francuskich i angielskich żołnierzy, zatrudnianych w miejscowym zakładzie przemysłowo-maszynowym. Po wojnie wieś została zasiedlona przez osadników z Podhala, Tarnowa, Mszany Dolnej oraz okolic Lwowa. Zachowała charakter rolniczo-przemysłowy.

• Wrzeszczyn

Niewielka wieś łańcuchowa o rozproszonej zabudowie, położona prostopadle do doliny Bobru, nad Jeziorem Wrzeszczyńskim. Pierwsza wzmianka o miejscowości (*Urlici Villa*) pochodzi z 1305 r, zaś w 1386 r. wspomniano o folwarku należącym do Friedricha von Mazenovo. Przez stulecia wieś była częścią większych posiadłości, często związanych z Siedlęcinem lub Barcinkiem.

W 1742 r. powstała tu szkoła ewangelicka, działał młyn wodny, a mieszkańcy zajmowali się głównie rolnictwem. Właścicielami Wrzeszczyna byli kolejno baron von Rothkirch, a następnie posiadacze dóbr z Barcinka.

Budowa zapory na Bobrze w latach 1926–1927 i powstanie Jeziora Wrzeszczyńskiego znacznie zwiększyły turystyczne znaczenie wsi. W czasie II wojny światowej na terenie Wrzeszczyna prowadzono prawdopodobnie prace górnicze związane z budową podziemnych fabryk lub sztolni. Po 1945 r. liczba mieszkańców Wrzeszczyna znacznie spadła.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

5.3.**Krajobraz kulturowy oraz dziedzictwo materialne i niematerialne**

Krajobraz kulturowy to unikalne oblicze miejsca, będące syntezą przyrody, klimatu, ukształtowania terenu oraz procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, kształtowanych na przestrzeni dziejów przez działalność człowieka. Przejawia się zarówno w dziedzictwie materialnym (architektura, zabudowa, sztuka, układy przestrzenne), jak i niematerialnym (zwyczaje, przekaz ustny, wiedza), przekazywanym z pokolenia na pokolenie. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Podstawy krajobrazu kulturowego wsi gminy Jeżów Sudecki ukształtowała aktywność gospodarcza jej mieszkańców. Główne zajęcia historycznych mieszkańców to rolnictwo i rzemiosło – głównie tkactwo. Jednak atrakcyjne warunki terenowe i przyrodnicze przyczyniły się do rozwoju turystyki – od końca XIX w., a także rozwoju rekreacji i sportu. Bliskie sąsiedztwo z Jelenią Górą miały tu i mają istotne znaczenie.

Wsie Jeżów Sudecki, Dziwiszów i Siedlęcín sąsiadują z Kotliną Jeleniogórką, która w XIX w. była nazywana Śląskim Elizjum ze względu na liczne zespoły pałacowo-parkowe. Współcześnie walory krajobrazowo-kulturowe Kotliny doceniono, tworząc w 2009 roku Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej⁴. Status Pomnika Historii – najwyższa forma ochrony zabytków w Polsce – otrzymał zbiór 11 zespołów spośród tych zespołów pałacowo-parkowych rozrzuconych po Kotlinie Jeleniogórskiej. Status został nadany rozporządzeniem Prezydenta RP 20 września 2011.

Ze stoków Kapeli, górującej nad Dziwiszowem, rozciąga się jeden z najpiękniejszych widoków na Kotlinę i otaczające ją pasma górskie: Karkonosze, Góry Izerskie, Rudawy Janowickie oraz fragmenty Gór Kaczawskich. Widok ten był niezwykle ważny już w początkowym okresie rozwoju turystyki, o czym świadczą zapiski w dziennikach podróży i przedwojennych przewodnikach, a także istnienie kilku gospód na Kapeli i w Dziwiszowie.

Podobnym widokiem można delektować się z niewielkiego placu górskiego lotniska w Jeżowie Sudeckim, położonego na Górze Szybowcowej. To lotnisko rozsławiło imię wsi i gminy. Wzgórza jeżowskie charakteryzują się doskonałymi warunkami nośnymi dzięki zjawisku tzw. fali – wysokiemu wznoszeniu się mas powietrza, które – opadając po stokach Karkonoszy – napotykają Góry Kaczawskie i ponownie wznoszą się na znaczne wysokości, umożliwiając osiągnięcie na szybowcach pułapów przekraczających nawet 10 000 metrów. Dziś lotnisko to baza sportów lotniczych (szybowce, paralotniarstwo) i popularne miejsce spacerów dla mieszkańców Jeleniej Góry i okolicznych miejscowości.

Nad Dziwiszowem, Płuszczyną (od południa) i Chrośnicą (od północy) wznosi się Łysa Góra, której walory rekreacyjno-sportowe wykorzystano w XX w. Obecnie mieści się tu Mikrostacja Sportów Zimowych i Letnich, rozwijająca bazę turystyczno-noclegową. Sąsiedni szczyt Kapeli, bogaty w minerały, jest znany z kamieniołomów marmuru.

Pozostałe wsie zajmują malownicze tereny Gór Kaczawskich na północ i zachód od Jeżowa i Dziwiszowa. Przez te obszary prowadzą liczne szlaki turystyczne do Okoła (718 m n.p.m.), najwyższego szczytu Gór Kaczawskich, który wraz z Leśniakiem tworzy rozległy masyw, będący popularnym punktem turystycznym. Przed wojną znajdowała się tu wieża widokowa.

Kaczawskie grzbiety górskie charakteryzują się rozległymi masywami o urozmaiconym kształcie i łagodnych zboczach. W wielu miejscach można spotkać skałki zbudowane z różnorodnych minerałów. W związku z historyczną działalnością górnictwa, kamieniołomy stały się jednym z istotnych elementów rzeźby terenu.

⁴ W grudniu 2020 r. Związek Gmin Karkonoskich podjął uchwałę nr 41/XII/20 o likwidacji parku z powodu braku zatwierdzonego planu ochrony i powołania jednostki zarządzającej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

5.3.1.**Zabytki nieruchome i obszarowe****• Układy ruralistyczne wsi**

Wsie gminy Jeżów Sudecki są malowniczo położone w górskich kotlinach, przeciętych strumieniami i rozlokowane wzdłuż dróg. Większość z nich ma średniowieczne korzenie, co jest widoczne w dobrze zachowanych układach ruralistycznych. Zazwyczaj są to rozbudowane układy łańcuchowe, które w późniejszych wiekach wzbogacono o nową zabudowę, nie naruszając jednak pierwotnego rozplanowania przestrzennego wsi.

Historyczne układy ruralistyczne wsi Chrośnica, Czernica, Dziwiszów, Janówek, Płoszczyna Siedlęcín i Wrzeszczyn oraz północna część Jeżowa Sudeckiego ujęte są w Gminnej Ewidencji Zabytków, równocześnie stanowiąc chroniony obszar obserwacji archeologicznej. Natomiast układy Chrośnicy i Czernicy objęte są strefą B ochrony konserwatorskiej.

• Historyczna zabudowa wsi

Wsie gminy Jeżów Sudecki wyróżniają się zachowanymi zespołami budownictwa mieszkalnego i gospodarczego. Obecnie dominują budynki murowane datowane na 2 połowę XIX w. i pierwszą ćwierć XX w. (m.in. Czernica, Chrośnica, Dziwiszów, Płoszczyna, często o znacznych gabarytach. Ale również często występują konstrukcje mieszane, murowano – ryglowe, datowane na XIX w. (nr 79 w Czernicy – 1868), sporadycznie na XVIII w. – jak dom przy ul. Długiej 66 w Jeżowie Sudeckim (1748 r.).

Na terenie gminy występują również budynki charakterystyczne dla pogranicza śląsko-łużyckiego - o konstrukcji przysłupowej, które można znaleźć w Czernicy, Siedlęcínie, Jeżowie Sudeckim (nr 112, 130) czy Płoszczynie (nr 44, 48). Niekiedy spotyka się domy przysłupowo-ryglowe, gdzie dolna kondygnacja w konstrukcji przysłupowej została obmurowana. Niestety, budynki w konstrukcji ryglowej i przysłupowo-ryglowej często wykazują znaczny stopień degradacji lub ulegają przebudowom (np. zakrywanie rygła tynkiem, obmurowanie konstrukcji przysłupowej, zmiana kształtu otworów).

Do wiejskich budynków użyteczności publicznej należą głównie zajazdy i karczmy (jak Dziwiszów nr 39 z 1760 r. czy karczma sądowa w Jeżowie Sudeckim nr 78 (obecnie siedziba GOPS) oraz remizy strażackie (w Jeżowie Sudeckim i Dziwiszowie).

Najcenniejszym zabytkiem budownictwa w gminie jest Dom Gwarków, obecnie pełniący funkcję budynku gospodarczego przy ul. Długiej 135 w Jeżowie Sudeckim. Zbudowany w 1601 r. jako karczma dla górników w okresie intensywnego wydobycia srebra i złota, jest uznawany za najstarszy drewniany dom na Dolnym Śląsku. Był kilkakrotnie przebudowywany, m.in. w XIX w., oraz remontowany w latach 1962-1963. Obecnie Dom Gwarków znajduje się w bardzo złym stanie technicznym.

• Zespoły sakralne

Architektura sakralna stanowi jedno z najcenniejszych ogniw dziedzictwa kulturowego gminy Jeżów Sudecki. Wszystkie kościoły położone na jej terenie zostały wpisane do rejestru zabytków i posiadają wysoką wartość historyczną. Dominują niewielkie budowle murowane o średniowiecznym rodowodzie, przeważnie gotyckie, często wzniesione na miejscu starszych kościołów romańskich. W późniejszych wiekach były one rozbudowywane i uzupełniane o nowe elementy – zwykle w początku XVI w. – gdy przejmowali je protestanci i przystosowywali do swoich potrzeb liturgicznych oraz w drugiej połowie XVII i w XVIII w. – w dobie kontrreformacji.

Są to niewielkie, wiejskie świątynie o archaicznej bryle – jednonawowe, orientowane, z wyodrębnionym prezbiterium i z wieżą od zachodu, murowane z kamienia z uzupełnieniami z cegły, obecnie w większości otynkowane. Ostrołukowe otwory okienne zachowały się rzadko – w większości zostały przekształcone w dobie baroku. Kościoły te są regularnie remontowane i znajdują się w dobrym stanie technicznym. Ochroną konserwatorską objęto również cmentarze przykościelne wraz z otaczającymi je kamiennymi murami i bramkami.

Czernica, kościół pw. św. Michała Archaniola – wczesnogotycki kościół wzniesiony z ciosów piaskowca ok. 1300 r., przebudowany około 1520 r. przez ewangelików (dodano m.in. kasetonowy strop

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

i empory z malowidłami), a także w XVIII w. (cebulasty hełm wieży). W początku XXI w. przeprowadzono prace remontowe (dach i tynki). Dwuprzęsłowe, oszkarpowane prezbiterium nakryte jest sklepieniem krzyżowo-żebrowym z żebrami spływającymi na półkolumny z kapitelami zdobionymi liśćmi dębu – echo sztuki romańskiej. Wśród wczesnogotyckich elementów – trzy portale i fragmenty późnogotyckich maswerków.

Kościół stoi na owalnym cmentarzu z XVI w., otoczonym kamiennym murem z dwiema bramkami. W murze – krzyż pokutny, a na terenie cmentarza zachował się tzw. kamień morderczy.

Siedlęcín, kościół pw. św. Mikołaja – gotycka świątynia z I połowy XIV w., przebudowana w początku XVI w. (wieża), modyfikowana w XVII (strop) i XVIII w. (kaplica). Nawa przykryta jest pseudokasetonowym stropem, prezbiterium – sklepieniem krzyżowym. Wieżę wieńczy drewniany ganek i cebulasty hełm neobarokowy. Zachowane są trzy ostrołukowe portale, dwa z nich – z okutymi drzwiami.

Cmentarz przykościelny pochodzi z XIV w., otoczony jest kamiennym murem z bramką. Przy elewacji nawy stoją rzeźby św. Floriana i św. Leonarda (1802), na cmentarzu zachowało się kilka nagrobków z XIX w., na murze kościoła – płyta nagrobna z XVII w.

Dziwiszów, kościół pw. św. Wawrzyńca – gotycki, inkastelowany kościół z I połowy XIV w., przebudowany w XVIII w. Oszkarpowane prezbiterium nakryte jest sklepieniem krzyżowo-żebrowym z rzeźbionymi zwornikami: głowa Chrystusa i tarcza herbowa. Na wspornikach – postaci młodzieńca z laską i brodatego mężczyzny. W świątyni zachowane są trzy profilowane, ostrołukowe portale.

Cmentarz owalny z XIV w., powiększony w XIX w., otoczony jest kamiennym murem z bramą kubaturową z ostrołukowym prześwitem. Zachowane są płyty nagrobne z XIX w. i pomnik poległych w I wojnie światowej.

Chrośnica, kościół pw. św. Jadwigi – wzmiankowany w 1399 r., obecna budowla pochodzi z początku XVI w., z zakrystią z XVII w.; kilkakrotnie remontowany, m.in. w 2020 r. Wieża zwieńczona jest smukłym, drewnianym hełmem iglicowym. W jej dolnej kondygnacji zachowane są relikty sklepionej kaplicy, połączonej z nawą dwoma portalami. Zachowało się też sakramentarium z kutą kratą oraz ostrołukowy portal, w oknie wschodnim – późnogotycki maswerk.

Cmentarz przykościelny na rzucie owalu, otoczony jest kamiennym murem wzmocnionym szkarpami i kubaturową bramką. W murze wieży kościoła, w ościeżu bocznego portalu, w murze bramy i przy jej wejściu zachowany zespół pięciu krzyży pojednania. Zachowały się ślady inkastelacji.

Nieco późniejszy jest kościół w Jeżowie Sudeckim, łączący cechy gotyku i renesansu.

Jeżów Sudecki, kościół pw. św. Michała Archaniola (cmentarny) – zbudowany w 1574 r., jako wotum wdzięczności ocalałych od zarazy. Niewielki, na planie prostokąta z nawą przedłużoną w prezbiterium, nakryty niesymetrycznym dachem dwuspadowym z ośmioboczną sygnaturką. Od północy, do całej długości korpusu przylega aneks (zakrystia) nakryty przedłużoną połącią dachu głównego. Prezbiterium nakryte jest sklepieniem kolebkowym z lunetami.

Kościół położony niesymetrycznie na czynnym, kolistym cmentarzu otoczonym murem z dwiema bramkami z 2. połowy XVI w.

Większość dawnych kościołów ewangelickich, zgodnie z zezwoleniem władców wznoszonych w nietrwałej konstrukcji ryglowej jako domy modlitwy, nie przetrwała. Zachował się kościół późniejszy, murowany:

Siedlęcín, kościół pw. MB Nieustającej Pomocy (dawny ewangelicki) – zbudowany w latach 1780–1782 według projektu Isemana przez murarza Demusa i cieślę Scholza z Jeleniej Góry. Jest to klasycystyczna, salowa świątynia z trzema kondygnacjami empor wspartych na rzeźbionych kolumnach, nakryta drewnianym stropem kolebkowym. Zwarta, wysoka bryła przykryta jest czterospadowym, łamanym dachem z sygnaturką. Ściany tynkowane, rozcłonkowane pilastrami, z detalem kamiennym.

Cmentarze przykościelne – wzmiankowane przy charakterystyce kościołów – to dawne cmentarze grzebalnie, integralnie związane z kościołami. Ważne osobistości spoczywały w kryptach kościelnych, a pozostałych grzebano na przylegającym do kościoła terenie. Znajdują się one w obrębie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

posesji kościelnych, zazwyczaj otoczone murem. Obecnie większość z nich jest nieczynna, pozbawiona grobów i nagrobków, teren splantowany, obsadzony zielenią i przecięty ścieżkami prowadzącymi od kościoła do bram. Roślinność wysoka występuje sporadycznie. Wyjątek stanowi czynny cmentarz w Jeżowie Sudeckim, gdzie zachowały się stare nasadzenia żywotnika, natomiast fragmenty przedwojennych płyt nagrobnych złożone są w jednej, historycznej kwaterze.

• Cmentarze

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego, będąc świadectwem zarówno dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego. Jako dziedzictwo materialne, posiadają zabytki sztuki sepulkralnej, przemyślany układ alejek i ścieżek, a także starodrzew. Jednocześnie są przestrzenią ukształtowaną przez reguły kulturowe związane z religią i tradycją grzebania zmarłych, co czyni je nośnikami dziedzictwa niematerialnego. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się żywymi pomnikami historii. Właśnie dlatego tak istotna jest dbałość o miejsca ostatniego spoczynku, bez względu na ich charakter wyznaniowy czy dawne podziały narodowościowo-społeczne. Te cenne obiekty zasługują na pielęgnację i odpowiednie wyeksponowanie w krajobrazie miejscowości, a ich stan zachowania nie powinien być przeszkodą do ich oznakowania tablicami informacyjnymi.

Od XIX w. cmentarze lokalizowano na obrzeżach wsi. Zazwyczaj charakteryzowały się regularnym, czworobocznym układem, wzbogaconym o szpalerowe i alejowe nasadzenia. Dziś część z nich jest nieużytkowana i w znacznym stopniu zdewastowana, jak choćby dawne cmentarze ewangelickie w Jeżowie Sudeckim (XIX) i w Siedlęcinie (1870) – ten ostatni obecnie pełni funkcję parku z alejami i szpalerami lip, grabów i jaworów. Pozostałe cmentarze ewangelickie zostały przejęte przez ludność polską i obecnie funkcjonują jako cmentarze katolickie. Przykładem jest cmentarz w Chrośnicy z II połowy XIX w., cmentarz komunalny w Czernicy z połowy XIX w., czy też cmentarz w Płoszczynie z II połowy XIX w. Z dawnych nagrobków ewangelickich zachowały się jedynie nieliczne pozostałości.

W Czernicy, tuż obok cmentarza komunalnego, znajduje się również cmentarz rodowy rodziny Schoeller, wyróżniający się charakterystycznymi szpalerami lipowymi.

• Zabytki rezydencjonalne, parki i zespoły folwarczne

Na terenie gminy Jeżów Sudecki zachowało się niewiele historycznych zespołów pałacowo-parkowych, jednak te, które przetrwały, mają szczególnie wysoką wartość kulturową. Powstawały od średniowiecza po XIX wiek, a ich funkcja, kompozycja i forma ewoluowały wraz ze zmianami społecznymi, politycznymi i estetycznymi. Zwykle towarzyszą im reprezentacyjne założenia parkowe oraz zespoły folwarczne. W strukturze zabudowy i życiu lokalnej społeczności pełniły szereg istotnych ról. Były siedzibami arystokracji lub właścicieli ziemskich, stanowiąc wizytówkę prestiżu danego rodu. Oprócz funkcji rezydencjonalnej odgrywały także rolę administracyjno-gospodarczą – zarządzano z nich folwarkami, lasami i dobrami ziemskimi. Parki często miały charakter użytkowy, obejmując warzywniki, sady i tereny łowieckie. Były też miejscem spotkań towarzyskich, koncertów, polowań oraz działalności artystycznej. Układ przestrzenny tych założeń wyraźnie odzwierciedlał obowiązującą wówczas hierarchię społeczną.

Siedlęcin, Wieża Książęca to najcenniejszy zabytek gminy, jeden z najwartościowszych obiektów Dolnego Śląska oraz jedna z największych wież tego typu w Europie Środkowej. Cenny również ze względu na unikatowe średniowieczne malowidła ściennie przedstawiające legendę o sir Lancelocie.

Wieża wzniesiona została w latach 1313-1315 z inicjatywy Henryka I Jaworskiego. Pełniła funkcje obronne, strzegąc przeprawy na Bobrze, była też książęcą rezydencją myśliwską. Wdowa po księciu świdnickim Bolku II, księżna Agnieszka, sprzedała wieżę J. von Redern, w 1732 r. przejął ją w posiadanie ród von Schaffgotsch – do 1945 r.

Wieża przeszła liczne przebudowy: w końcu XVI w. podwyższono ją o piętro, dodano wykusze latrynowe, zapewne dobudowano budynek mieszkalny, a najpóźniej w pierwszej połowie XVII w. – blok kuchenny, w drugiej połowie XVIII w. – oficynę i częściowo zasypano fosę. W 1840 r. rozebrano

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

pozostałości murów obronnych. Prace konserwatorskie prowadzono pod koniec XIX w., w latach 2006-2007 oraz 2016-2020.

Zachowany budynek prezentuje walory mieszkalno-obronnej architektury gotyckiej. Jest podpiwniczony, czterokondygnacyjny, nakryty stromym, czterospadowym dachem krytym gontem. Zbudowany z kamienia, z kamiennymi opaskami otworów i gotyckim portalem w przyziemiu. Dwie dolne kondygnacje podzielone są na mniejsze pomieszczenia, wyższe zaś to wnętrza jednoprzestrzenne z zachowanymi oryginalnymi stropami belkowymi.

W skład zespołu wieżowego wchodzi także dwukondygnacyjna oficyna z dwuspadowym dachem, z przelotową sienią w przyziemiu. Do zespołu przylega rozległy, prostokątny dziedziniec folwarczny otoczony zwartą zabudową budynków gospodarczych, z wjazdem od południa, w kamiennym murze. Większość budynków w pierzei zachodniej pozbawiona jest dachu. Przed oficyną wieży rośnie zabytkowa lipa sądowa.

Na terenie gminy zachowały się dwa zespoły pałacowe z parkami dworskimi: w Dziwiszowie i Czernicy oraz zabudowania folwarczne: w Czernicy, Dziwiszowie, Płoszczynie, Siedlęcinie. W ostatnich latach rozebrany został folwark w Janówku.

Czernica, dwór renesansowy – to perła architektoniczna z wyjątkowo zachowanym w jednej z sal wystrojem malarskim z 1563 r. Pałac otoczony jest zabytkowym parkiem krajobrazowym uformowanym w XIX w., a od południa sąsiadują z nim zabudowania folwarczne. Obecny kształt zyskał dzięki ostatniej, neorenesansowej przebudowie w stylu francuskim.

Historia dworu sięga około 1300 r., kiedy był warowną siedzibą rycerzy von Langenow, następnie von Kittlitz i von Seydlitz. Po 1518 r. stał się własnością rodu von Schaffgotsch. W 1543 r. osiadłość została rozbudowana do trójskrzydłowego, obronnego dworu w stylu renesansu francuskiego, otoczonego fosą. Dwór w Czernicy wielokrotnie odpierał oblężenia podczas wojny trzydziestoletniej (1618-1648). Fortyfikacje zostały rozebrane w 1858 r. podczas neorenesansowej przebudowy. Kolejna rozbudowa miała miejsce pod koniec XIX w.

W obecnej formie dwór jest dwukondygnacyjny, wzniesiony na rzucie podkowy, zamknięty od północy murem kurtynowym z głównym wejściem. Od północnego zachodu przylega do niego cylindryczna wieża z 1911 r., zwieńczona stożkowym dachem z jednoprześwitowym hełmem. Stropy parteru i piętra pokryte są historyzującymi stiukami. Renesansowa polichromia w sklepieniu krzyżowo sali przedstawia motywy alegoryczne i wywód herbowy Balthasara Schoffa. Na parterze wieży mieści się owalna sala balowa z secesyjną dekoracją malarską.

Folwark, graniczący z terenem dworskim od południowego wschodu, obejmuje dwa prostokątne dziedzińce otoczone wydłużonymi budynkami gospodarczymi. Dwa z nich, rozdzielające podwórze, nakryte są dachami naczółkowymi.

Dziwiszów, pałac to centralny punkt zespołu pałacowo-folwarcznego z parkiem, którego historia sięga pierwszej połowy XVI w. Pierwotnie był to obronny dwór, otoczony fosą, z renesansowymi detalami kamieniarskimi (sklepienia i mury parteru, profilowany portal we wnętrzu, obramienia okien, fragmenty dekoracji sgraffitowej). W 1778 r. pałac przeszedł znaczącą przebudowę w stylu klasycystycznym. Kolejne zmiany miały miejsce w XIX w. Obecnie jest to murowany i tynkowany budynek złożony z dwóch skrzydeł na planie litery L. Jest trójkondygnacyjny z mezzanino i trójosiowym ryzalitem, nakryty dachami czterospadowymi z lukarnami. Nad skrzydłem południowym wznosi się czworoboczna wieża.

Pałac jest ściśle związany z rozbudowaną zabudową folwarczną. W jej skład wchodzi: stajnie koni spacerowych z mieszkaniem i przejazdem, stajnie koni zarodowych, stajnie koni hodowlanych, budynek stodoły, obory, chlewnia, magazyn uprząży, a także dom stangreta. Całość uzupełnia park krajobrazowy z małymi stawami, powstały w połowie XIX w.

Parki zachowane przy zespołach pałacowych to najcenniejsze elementy zieleni komponowanej w gminie Jeżów Sudecki. Są to naturalistyczne, krajobrazowe założenia z XIX w., reprezentujące

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

skupiska zieleni wysokiej. Niestety, ich walory przyrodnicze są obecnie przeciętne ze względu na zły stan zachowania, w tym zniszczoną kompozycję przestrzenną, uszkodzony drzewostan, obecność samosiejek i chwastów.

Park w zespole pałacowym w Czernicy, założony w 2 poł. XIX w. i pocz. XX w., na obszarze ok. 5 ha, ogrodzony kamiennym murem, posiada szereg dendrologicznych okazów obcego pochodzenia. Zachował pierwotne granice, częściowo czytelny układ.

Park w zespole pałacowym w Dziwiszowie – niewielki, krajobrazowy, założony w poł. XIX w., z sadzawką – zachowany jest w stanie szczątkowym.

Zespoły folwarczne w Czernicy i Dziwiszowie, mimo wielokrotnej zmiany funkcji budynków, prezentują dość dobry stopień zachowania. Znacznie gorzej wyglądają zespoły w Siedlęcinie – niezagospodarowane budynki w części pozbawione dachu i w Płoszczynie – budynki znacznie przekształcone. Natomiast zespół folwarczny w Janówku został rozebrany ze względu na stopień jego destrukcji.

• Zabytki techniki

Zazwyczaj obiekty postindustrialne rzadko są postrzegane jako zabytki, a tymczasem stanowią istotne dziedzictwo kulturowe. Wpisane w krajobraz wsi, są świadectwem szeroko pojętej kultury technicznej, niezwykle ważnym dla historii techniki i przemysłu. Do tej kategorii zaliczamy fabryki, obiekty przemysłu przetwórczego (takie jak wiatraki, młyny, browary, gorzelnie i kuźnie), infrastrukturę kolejową (linie kolejowe, zespoły dworców) oraz dzieła myśli inżynierskiej, takie jak mosty czy wiadukty. Na terenie gminy Jeżów Sudecki zachowało się ich stosunkowo dużo.

Wybrane obiekty postindustrialne w gminie Jeżów Sudecki

Piece wapiennicze w Siedlęcinie, 1779-1780, 1843 r. Usytuowane na górze Wapiennej, między Płoszczyną a Siedlęcinem, zachowane w formie ruiny, w ich pobliżu – fundamenty budynków mieszkalnych i zdziczałe pozostałości sadów. W okolicy pieców znajdują się wyrobiska wapieni i łupków o kilku poziomach wydobywczych, z niewielkimi okresowymi stawami o intensywnym zielonym zabarwieniu wody – na dnie

Pozostałości sztolni złota na wzgórzu Stromieć, między Jeżowem i Płoszczyną oraz w okolicach Dziwiszowa, gdzie w latach 1992-1997 odkryto pole górnicze otoczone ponad 50. kamieniami ze znakami krzyży.

Zbiorniki wodne i urządzenia hydrotechniczne – część gminy Jeżów Sudecki, obejmująca Siedlęcin i Wrzeszczyn, leży w obszarze Parku Krajobrazowego Doliny Bobru, którego oś stanowi koryto rzeki. Dolina Bobru charakteryzuje się niezwykle urozmaicheniem, tworząc w kilku miejscach malownicze przełomy rzeczne, które odsłaniają różnorodne formacje skalne. Na Bobrze, poza obszarem gminy, zlokalizowana jest zaporą w Pilichowicach. Wzdłuż rzeki znajduje się także wiele innych zabytkowych obiektów hydrotechnicznych, takich jak jazy i mniejsze zapory, które tworzą unikatowy, kaskadowy system. W wyniku spiętrzenia wód Bobru powstały malownicze jeziora: Jezioro Modre w Siedlęcinie (11 ha, 1925 r.) oraz Jezioro Wrzeszczyńskie we Wrzeszczynie (11 ha, o długości ok. 3 km i szerokości do 200 m, 1926-1927).

Budowane przy zaporach elektrownie wodne szybko stały się atrakcją turystyczną. W ich pobliżu powstawały restauracje z punktami widokowymi, wytyczano ścieżki spacerowe, by sprostać rosnącym potrzebom turystyki. Najpiękniejszym przykładem tego zjawiska jest wzniesione w 1927 roku na zboczach Lipnika (495 m n.p.m.) schronisko PTTK *Perła Zachodu*. Obiekt, położony na lewym brzegu Bobru, służył jako popularne miejsce weekendowych wypadów dla mieszkańców Jeleniej Góry. Przy schronisku dobudowano kamienną wieżę widokową, a nad jeziorkiem zaporowym wzniesiono kratownicowy mostek prowadzący do malowniczej skałki Wieżyca.

Rozbudowane zagospodarowanie hydrotechniczne Bobru było bezpośrednią odpowiedzią na katastrofalne powodzie, które nawiedzały region. W XIX w. odnotowano pięć dużych powodzi, co skłoniło władze do podjęcia decyzji o kompleksowym zabezpieczeniu przeciwpowodziowym. W 1900 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

rozpoczęto realizację projektu opracowanego przez O. Intze, początkowo na Kwisie, a następnie na Bobrze. Powstałe przy zaporach elektrownie wodne, wraz z towarzyszącymi im urządzeniami hydrotechnicznymi, stanowią dziś cenne zabytki techniki.

Kluczowe obiekty hydroenergetyczne:

Elektrownia Wodna Bobrowice I (1924-1925) w Siedlęcinie: położona w głębokim przełomie między Górą Gapy a Siedlęciną, jest elektrownią zbiornikową. Posiada jaz oraz budynek siłowni i rozdzielni energetycznej usytuowany w korycie rzeki. Zastosowane rozwiązania techniczne (m.in. upust nadmiaru wody przez kłapy segmentowe, umożliwiające przepuszczanie kry lodowej i zanieczyszczeń), architektura budynku siłowni i jej lokalizacja, a także samo wyposażenie, stały się modelowym typem hydroenergetycznym trzeciej dekady XX wieku, kopiowanym w całej Europie. Elewacje budynku i filarów jazu wyłożono kamieniem granitowym, harmonijnie wtapiającym się w górski krajobraz.

Elektrownia Wodna Bobrowice II (1931-1932) – elektrownia przepływowa. W XIX wieku na jej terenie funkcjonował młyn wodny i tartak, na początku XX wieku – fabryka miazgi drzewnej. Siłownia fabryki, wyposażona w dwie turbiny Francisa z 1912 roku, została zbudowana na prawym brzegu przekopanego kanału, co doprowadziło do powstania malowniczej Wyspy Modrzewiowej na Bobrze. Siłownię przebudowano pod nadzorem dr. inż. C. Bachmanna, włączając ją do systemu elektrowni zawodowych. Na jazu zainstalowano klapę uchylną z napędami. W latach 1955-1957 elektrownia została zautomatyzowana, a w latach 2004-2005 przeszła gruntowną modernizację. Obecnie uruchamiana jest zdalnie z pobliskiej Elektrowni Wodnej Bobrowice I.

Elektrownia Wodna Bobrowice III: elektrownia przepływowa, znajdująca się na granicy z Jelenią Górą, do której administracyjnie należy. Wpisana jest w pieszy szlak turystyczny.

Elektrownia Wodna we Wrzeszczynie (1926-1927) charakteryzuje się dwuprzęsłowym mostem jazowym i budynkiem zlokalizowanym w przedłużeniu skrzydła jazu. Napędy i układ sterowania umieszczono w filarach jazu, przegradzającego rzekę. Była to pierwsza elektrownia na Śląsku, w której zastosowano turbiny Kaplana. Jej historyczno-techniczną wartość podkreśla kształt budowli hydrotechnicznych tworzących zbiornik, oryginalne wyposażenie siłowni oraz architektura utrzymana w duchu funkcjonalizmu i modernizmu. Obecnie jest to obiekt zautomatyzowany.

5.3.2.

Zabytki ruchome

Zabytki ruchome to różnorodna kategoria obiektów, które stanowią istotną część dziedzictwa kulturowego. Obejmują one głównie elementy wyposażenia kościołów i kaplic: dzieła malarstwa, rzeźby oraz szeroko pojętego rzemiosła artystycznego – od sprzętów stolarskich, przez tkaniny, po witraże i wyroby ludwisarskie. Ponadto, do zabytków ruchomych zaliczamy elementy wystroju zabytkowych budowli, które same w sobie posiadają cechy indywidualnych dzieł sztuki lub rzemiosła. Są to między innymi: rzeźby i płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki i sztukaterie, oraz różnego rodzaju detal architektoniczny.

• Najcenniejsze obiekty wyposażenia kościołów:

Chrośnica: gotycka piaskowcowa chrzcielnica z drewnianą obudową z XVII wieku; z 2 ćwierci XVIII wieku: ołtarz z płaskorzeźbą św. Jadwigi Śląskiej, drewniana ambona na słupie, z płaskorzeźbami czterech Ewangelistów w ludowo-rzemieślniczej manierze, wnęka na sakramentarium z obramieniem z piaskowca, zamknięta żelazną kratą z kutych pasów.

Czernica: późnogotycki krucyfiks z grupy Ukrzyżowania umieszczonej niegdyś na belce tęczowej, wyposażenie manierystyczne: ambona (1615) z malowanymi postaciami ewangelistów i ołtarz główny (ok. 1615) ufundowany przez Lestów - bogaty w formy rzeźbiarskie i snycerskie, autorstwa snycerza M.C. Adamusa, piaskowcowa chrzcielnica (XVI/XVII) z herbami śląskich rodów: von Lest, von Stosch, von Reibnitz i von Hochberg, renesansowo-barokowe stalle i empora kolatorska ze scenami

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

ze Starego Testamentu z XVII w. oraz późniejsze z XVIII - XIX w., renesansowe nagrobki Baltazara Schaffgotscha i jego żony Magdaleny.

Dziwiszów: fragment polichromii z XV w. – za ołtarzem. W wyposażeniu: drewniane, polichromowane ołtarze, ambona i prospekt organowy (XVIII) oraz kamienna chrzcielnica.

Siedlęcín, kościół katolicki – wyposażenie zróżnicowane: gotycki, drewniany krucyfiks (XV), barokowy ołtarz (XVIII), drewniana, polichromowana ambona i chrzcielnica, figury i obrazy (XVIII), prospekt organowy (XVIII/XIX). Na murze renesansowe i barokowe płyty nagrobne (XVI – XVIII).

Siedlęcín, dawny kościół ewangelicki - wyposażenie barokowo – rokokowe (koniec XVIII): ołtarz główny z figurami św. Piotra i Pawła (Lachel z Krzeszowa), ambona.

• Wyposażenie rezydencji

Wieża Książęca w Siedlęcínie na trzeciej kondygnacji skrywa jedyne na świecie, zachowane in situ średniowieczne malowidła przedstawiające legendę o sir Lancelocie z Jeziora, jednym z rycerzy Okrągłego Stołu. Ten rozległy cykl malowideł, zajmujący łącznie 33 m², powstał w latach 1320-1340. Malowidła wyróżniają się wysoką klasą artystyczną i doskonałym stanem zachowania. Ich unikalność wynika również ze świeckiego charakteru, co czyni je najstarszymi tego typu dziełami w Europie Środkowo-Wschodniej. Przedstawiają sceny związane z ówczesnym życiem dworskim i rycerskim, splatając trzy główne wątki: symboliczny (motywy życia i śmierci), legendarny (losy Lancelota z Jeziora) i sakralny (postać św. Krzysztofa, apostołów i proroków). W niszy północnego okna znajdują się malowane tarcze herbowe rodzin von Redern i von Zedlitz (ok. 1369-1370), a obok nich dwie sylwetki rycerzy konnych. Autorstwo malowideł na ścianie południowej przypisuje się lokalnemu mistrzowi. Polichromie o tematyce świeckiej odkryto w latach 1880-1890, a następnie konserwowano je w latach 1936-1938 oraz 2006-2007.

W wieży zachowały się również oryginalne stropy belkowe oraz kominek, które dodają autentyczności temu wyjątkowemu zabytkowi.

Kaplica zamkowa w pałacu w Czernicy z renesansową polichromią z 1563 r., o tematyce religijno-swieckiej: postacie chłopów, psy myśliwskie i ptaki oraz fryzy kwiatowo - owocowe; na miejscu centralnym ścianie – Ukrzyżowanie na tle górskiego krajobrazu, na portalu drzwi – Veraikon. Jest to cenny przykład sztuki dworskiej, która łączyła sferę sacrum z profanum.

Mianem zabytków ruchomych określa się także obiekty małej architektury, charakteryzujące się wysokim poziomem artystycznym lub rzemieślniczym i dokumentujące historyczne trendy. Wśród nich: rzeźby ogrodowe, pomniki i obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki, a także elementy wyposażenia wnętrz, takie jak piece czy kominki.

• Krzyże pokutne / pojednania

Gmina Jeżów Sudecki jest bogata w krzyże pokutne, zwane także krzyżami pojednania. Są to kamienne, zwykle wykonane z piaskowca, średniowieczne pomniki dawnego prawa, fundowane przez sprawców zbrodni w ramach pokuty i pojednania z rodziną ofiary. Pochodzą głównie z XIV-XVI w. Oto lista krzyży pokutnych wraz z ich lokalizacją i charakterystyką:

Chrośnica, w obrębie cmentarza przykościelnego i kościoła pw. św. Jadwigi, znajduje się największe skupisko krzyży pokutnych w gminie – łącznie 5 krzyży: cztery łacińskie, jeden maltański,

Dziwiszów: krzyż maltański: przy posesji nr 54, krzyż łaciński około 20 m za posesją nr 84 (1625), krzyż łaciński, przy posesji nr 100,

Czernica: krzyż maltański około 300 m od zabudowań, w kierunku wsi Modrzewie (1661), krzyż łaciński w murze kościoła (obok kamień morderczy), krzyż łaciński po lewej stronie drogi do Strzyżowca, krzyż maltański z aureolą, po lewej stronie drogi do Płoszczyny, w pobliżu mostu,

Siedlęcín: po prawej stronie drogi do Wlenia, przed Strzyżowcem; w murze przy głównej drodze, w pobliżu wieży rycerskiej, ul. Długa 20.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Lokalizacje krzyży pokutnych mogą być trudne do odnalezienia, gdyż są to często obiekty wtopione w krajobraz, w murach czy na poboczach dróg. Stan ich zachowania jest różny, a rytzy narzędzi zbrodni bywają już mało widoczne.

• Miejsca pamięci

Czyli groby i mogiły żołnierzy, pomniki i tablice – są istotnym elementem dziedzictwa kulturowego, który łączy w sobie wymiar materialny i niematerialny. Upamiętniając ważne wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osób, podlegają ochronie prawnej.

W Jeżowie Sudeckim i jego okolicach zlokalizowano kilka takich znaczących obiektów:

- Krzyż Kozacki w Jeżowie Sudeckim – piaskowcowy krzyż przy drodze do Płoszczyny. Upamiętnia potyczkę, która miała miejsce 22 sierpnia 1813 roku podczas wojen napoleońskich, w której poległo 3 Kozaków i 5 Francuzów.

- Krzyż i Pomnik Pamięci Narodowej w Jeżowie Sudeckim przy zbiegu ulic Długiej i Krętej, postawiony 8 sierpnia 1948 roku z inicjatywy osadników wojskowych, upamiętnia martyrologię narodu polskiego w latach 1939-1945. 1 września 1979 roku pod krzyżem złożono ziemię z miejsc walki i męczeństwa Polaków, w tym spod Monte Cassino, Oświęcimia, Majdanka, Westerplatte i innych.

- Pomnik Ofiar I Wojny Światowej w Janówku na działce numer 137/12 i jest dedykowany pamięci tych, którzy zginęli podczas Wielkiej Wojny.

5.3.3.

Zabytki archeologiczne

Od końca lat 70. XX wieku w Polsce realizowany jest program Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP), który polega na systematycznym badaniu powierzchniowym całego kraju. W ramach programu na terenie gminy Jeżów Sudecki zlokalizowano szereg stanowisk archeologicznych o zróżnicowanym znaczeniu, z czego zdecydowana większość pochodzi ze średniowiecza (XIII-XV).

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególnym wyzwaniem są nieruchome zabytki archeologiczne. Są to materialne pozostałości dawnego osadnictwa, takie jak grodziska, cmentarzyska, czy ślady osad wiejskich i miast. Szczególnie cenne są te, które zachowały swoją formę krajobrazową, stanowiąc około 10% wszystkich znanych stanowisk archeologicznych. Obiekty te często budzą zainteresowanie zarówno turystów, jak i geografów turystyki. Niestety, niewłaściwie zabezpieczone, mogą ulec degradacji.

Obiekty o istotnym znaczeniu historycznym posiadają ogromny potencjał promocyjny i mogą być znakomicie wykorzystane w turystyce kulturowej. Wymagają jednak odpowiedniego wyeksponowania – na przykład poprzez wytyczenie szlaków turystycznych, przygotowanie szczegółowych opisów historycznych oraz wizualizacji ich pierwotnego wyglądu.

Przebadane stanowiska o znacznej wartości kulturowej są wpisane do rejestru zabytków, co zapewnia im najwyższy poziom ochrony prawnej. Pozostałe stanowiska są zewidencjonowane w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski i ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków. Warto podkreślić, że baza AZP nie jest zbiorem zamkniętym. Dalsza weryfikacja i prowadzone prace ziemne mogą w przyszłości przynieść nowe odkrycia, identyfikując kolejne ślady dawnej działalności człowieka.

Wśród większych obiektów zlokalizowanych na terenie gminy Jeżów Sudecki wymienić należy średniowieczne grodzisko w Płoszczynie, z okresu 2 poł. XIII w. – pocz. XIV w. (nr 1 na obszarze AZP 82-16) – grodzisko dwuczłonowe wklęsłe, wały wys. do 3 m⁵. Obiekt składa się z dwóch członów, główny człon otacza wał, głęboka fosa oraz wał zewnętrzny. Od zach. przylega do niego podgrodzie zabezpieczone fosą i wałem od pld., natomiast od pñn. chronione jedynie wałem.

⁵ Boguszewicz A., *Przemiany w XIII-wiecznym śląskim budownictwie obronnym*, w: K. Wachowski (red) *Kultura średniowiecznego Śląska i Czech, Rewolucja XIII wieku*, 1998, 104-105.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

5.3.4.**Dziedzictwo niematerialne**

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekazy ustne, wiedza i umiejętności, a także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które dana wspólnota uznaje za część własnej tożsamości. Jest to rodzaj dziedzictwa, przekazywany z pokolenia na pokolenie i odtwarzany w relacji ze środowiskiem, historią i naturą. Dla, dziedzictwo niematerialne jest fundamentem poczucia tożsamości i ciągłości.

Obejmuje ono szeroki zakres elementów, takich jak: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako ich nośnik, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedza o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Niestety, większość tych elementów na terenie gminy Jeżów Sudecki nie była dotychczas przedmiotem badań naukowych. Obowiązkiem władz gminnych jest aktywne działanie na rzecz przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Obejmuje to jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie oraz przekazywanie przyszłym pokoleniom, szczególnie poprzez edukację formalną i nieformalną. Ochrona skupia się przede wszystkim na procesach przekazywania tych elementów – na przykład poprzez opowieści, pieśni, obrzędy rodzinne, lokalne ceremonie czy uczenie umiejętności z ojca na syna lub z mistrza na ucznia.

Gmina Jeżów Sudecki, położona w województwie dolnośląskim, ma za sobą skomplikowaną historię. Niemal całkowita wymiana ludności po 1945 r. pozbawiła region ciągłości kulturowej. Jak cały obecny Dolny Śląsk, charakteryzuje się złożonością i wielokulturowością w wymiarze etnicznym, narodowym i religijnym. Na przedwojenne, przeważnie niemieckie dziedzictwo kulturowe, które w dużym stopniu kształtowało wizerunek regionu, nałożyło się bogactwo tradycji wniesionych przez powojennych migrantów. Na terenie gminy Jeżów Sudecki osiedlili się przybysze z Polski Kresowej, z terenów polski, zwłaszcza z Mazur i Kielecczyny, a współcześnie osiedlają się tu także mieszkańcy z całej Polski, co dodatkowo wzbogaca kulturowy tygiel.

Współistnienie wielu kultur na Dolnym Śląsku zaowocowało powstaniem nowoczesnej kultury regionalnej, co jest szczególnie widoczne w języku. Mieszanie się gwar osadników doprowadziło do powstania dialektów mieszanych, a następnie do integracji językowej. W efekcie powstała polszczyzna ogólna z niewielkimi elementami gwarowymi różnej genezy, zależnie od pochodzenia użytkowników.

Podobnie jak na całym Dolnym Śląsku oraz w Polsce mieszkańcy i kościoły pielęgnują tradycje i obrzędowość katolicką. Obejmuje to uczestnictwo w świątach roku liturgicznego (Wielkanoc, Boże Ciało, Boże Narodzenie), dbałość o miejsca kultu i nagrobki na cmentarzach, a także zwyczaj pielgrzymowania do sanktuariów. Z obrządkami kościelnymi często wiążą się również uroczystości patriotyczne, które zazwyczaj mają oprawę religijną.

Pielęgnowanie dziedzictwa niematerialnego najczęściej odbywa się poprzez działalność Kół Gospodyń Wiejskich, we współpracy z władzami Gminy, szkołami i parafiami. Na terenie Gminy Jeżów Sudecki działają KGW inicjujące i aktywnie angażujące się w działania kulturalne:

- Koło Gospodyń Wiejskich w Jeżowie Sudeckim (założone w 2004 r.),
- Koło Gospodyń Wiejskich w Dziwiszowie,
- Kolorowe Koło Gospodyń Wiejskich w Chrośnicy,
- Koło Gospodyń Wiejskich Malinki z Janówka.

Większość organizowanych wydarzeń ma charakter otwarty i jest skierowana do wszystkich mieszkańców wsi. KGW uczestniczą w imprezach i uroczystościach związanych ze świętami kalendarzowymi i kościelnymi powszechnie obchodzonymi w Polsce, takimi jak Dzień Kobiet, Dzień Matki, Dzień Dziecka, opłatki, wieczory kolęd, jajeczka wielkanocne, wianki, Noc Świętojańska czy zabawy taneczne.

W Gminie Jeżów Sudecki zakres usług kulturalnych jest ograniczony, co wynika z sąsiedztwa Jeleniej Góry i związanej z tym możliwości korzystania z usług oferowanych przez jeleniogórskie placówki kulturalne. Natomiast szczególne miejsce zajmują świetlice wiejskie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

w Chrośnicy, Czernicy, Dziwiszowie, Płoszczynie i Siedlęcinie, które organizują szereg imprez o charakterze kulturalnym, najczęściej komercyjnym.

W 2013 r. uruchomiono w Jeżowie Sudeckim Euroregionalne Centrum Spotkań Gmin Partnerskich, gdzie otwarto izbę pamięci lotnictwa oraz bibliotekę. Centrum podejmuje działalność związaną z upamiętnianiem i rozwojem dziedzictwa niematerialnego regionu.

5.4.

Zabytki gminy Jeżów Sudecki objęte prawnymi formami ochrony

Zabytki architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków występują na terenie całej gminy. Są to głównie kościoły wraz z cmentarzami przykościelnymi, najcenniejsze założenia rezydencjonalne obejmujące parki i pałace, także zespoły folwarczne oraz najcenniejsze budynki mieszkalne i gospodarcze i obszary o szczególnych walorach architektoniczno- historycznych, zabytki archeologiczne i ruchome.

Do rejestru zabytków Gminy Jeżów Sudecki wpisanych jest dwadzieścia sześć obiektów architektury, zespołów i parków, siedem stanowisk archeologicznych oraz dwanaście grupowych lub pojedynczych wpisów obejmujących zabytki ruchome.

Wydaje się zasadne wpisanie do rejestru zabytków obiektów techniki z rejonu Gminy – zabytkowych urządzeń hydrotechnicznych (Siedlęcin, Wrzeszczyn), powiązanych z systemem kaskadowej zabudowy rzeki Bóbr, również ochronę krajobrazu tego zespołu.

Wykaz obiektów z terenu gminy ujętych w rejestrze zabytków

Ip.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Czas powstania	Nr rejestru
1.	CHROŚNICA	Działka nr 16	Kościół pw. św. Jadwigi	XIV-XV w., XIX w.	A/2086/1369 z 9.09.1965 r.
2.		Działka nr 16	Cmentarz przykościelny	Przed 1399 r., pocz. XVI w., brama 1786	A/2087/1123/J z 21.12.1992 r.
3.	CZERNICA	Działka nr 466	Kościół pw. św. Michała Archanioła	XIV- XIX w.	A/2039/1121 z 27.07.1964 r.
4.		Działka nr 466	Cmentarz przykośc. z murem i bramkami	XVI w.	A/2040/1120/J z 09.12.1992 r.
5.		Nr 102	Pałac	1543 r., XVII w., ok. 1900 r.	A/5491/530 z 27.01.1959 r.
6.		Nr 102, Dz.: 448/1, 448/2	Park przy pałacu	3 ćw. XIX w.	A/5377/503/J z 7.12.1977 r.
7.		Nr 102	Tzw. Kaplica w pałacu	Poł. XVI w.	A/5466/1120 z 27.07.1964 r.
8.		Nr 79	Dom mieszkalny	1868 r.	A/5842 z 10.08.2012 r.
9.		Nr 4	Dom mieszkalny	1723 r., 1823 r., 1871 r.	A/5430/1516 z 31.01.1966 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

10.	DZIWISZÓW	Działka nr 70	Kościół pw. św. Wawrzyńca.	XIV w., XVIII w.; pocz. XX w., 1965 r., 1980-81	A/2020/1140 z 10.10.1964 r.
11.		Działka nr 70	Cmentarz katolicki, ogrodzenie, bramka	XIV w., 2 poł. XIX w.	A/2021/1127/J z 12.02.1993 r.
12.		Nr 1	Pałac	2 poł. XVI w., 1778 r., 2 poł. XIX w.	A/5670/714/J z 23.12.1981 r.
13.	DZIWISZÓW	Nr 1 Działka 593/3	Zespół folwarczny: 3 stajnie, stodoła, obora, chlew i magazyn uprzęży	Poł. XVI w., 1778 r., pocz. XIX w.	A/1023 z 05.10.2007 r.
14.		Nr 1 Działka 593/4	Park	XVIII w., XIX w.	A/5376/504/J z 7.12.1977 r.
15.		Nr 39	Zajazd, ob. budynek nieużytkowny	Koniec XVIII w., pocz. XX w.	A/5693/618/J z 26.03.1980 r.
16.	JANÓWEK	Nr 27	Dom mieszkalno-gospodarczy	XVIII/XIX w., XX w.	A/5371/513/J z 24.01.1978 r.
17.	JEZÓW SUDECKI	ul. Polna Działka nr 652	Kościół pw. Św. Michała Archanioła	1574 r., XVIII w.	A/2088/1404 z 3.09.1965 r.
18.		ul. Polna Działka nr 652	Cmentarz kat. przy kościele pw. św. Michała Archanioła z ogrodzeniem i bramką	2 poł. XVI w.	A/2089/1121/J z 9.12.1992 r.
19.		Ul. Długa nr 66	Budynek mieszkalny	1748 r.	A/5383/491/J z 5.03.1977 r.
20.		Ul. Długa nr 135	Dom Gwarków, ob. budynek gospodarczy	1601 r. Remont: 1960- 61	A/5483/602 z 26.08.1959 r.
21.		Ul. Kręta nr 16	Budynek mieszkalny	1729 r.	A/5382/493/J z 5.03.1977 r.
22.	SIEDLĘCIN	Ul. Długa	Kościół pw. św. Mikołaja	XIV w. – XIX w.	A/2092/1419 z 23.09.1965 r.
23.		Dz. nr 354 Ul. Długa	Cmentarz przy kośc. pw. św. Mikołaja, ogrodzenie, bramka	2 poł. XIV w.	A/2094/1119/J z 5.12.1992 r.
24.		Dz. nr 343 Ul. Kościelna	Kościół pw. MB Nieustającej Pomocy	1780 - 1782	A/2093/ 1420 z 3.09.1965 r.
25.		Ul. Długa 21	wieża mieszkalna	XIV w.	A/5514/87 z 12.03.1949 r.
26.		Ul. Długa 21	Oficyna przy wieży mieszkalnej	2 poł. XVIII w.	346/A/04 z 23.08.2004 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Wykaz zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

1.	Dziwiszów	osada późnośredniowieczna	66/ARCH/82
2.		osada późnośredniowieczna	67/ARCH/82
3.		osada późnośredniowieczna	68/ARCH/82
4.		rejon górnictwa złota - średniowiecze	1/ARCH/94
5.	Płuszczyna	grodzisko XIV w.	220/ARCH/66
6.		rejon górnictwa złota - średniowiecze	2/ARCH/97
7.	Siedlęcín	ruiny zamku - średniowiecze	3/ARCH/97

Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

1.	Jeżów Sudecki	Malarstwo na stropie belkowym w domu mieszkalnym przy ul. Krętej 16	B/1522/534 31.03.1982
2.		Wypożazenie wnętrza i portal kościoła paraf. p.w. św. Michała Archanioła	B/1523/374/1-9 15.03.1978
3.		Organy z 1 poł. XIX w. w kościele pw. św. Michała Archanioła	B/2517 13.06.2016
4.	Dziwiszów	Wypożazenie wnętrza, paramenty, rzeźby, detale architektoniczno-rzeźbiarskie kościoła fil. św. Wawrzyńca	B/1520/500/1-27 20.01.1981
5.		Organy z kościoła p.w. św. Wawrzyńca	B/1937 2.07.2008
6.		Zegar wieżowy z kościoła paraf. pw. św. Wawrzyńca (1800 r.)	B/2451 30.03.2015
7.		Portal w budynku nr 1B	B/1521/502 20.01.1981
8.		Detale architektoniczno-rzeźbiarskie, stolarka, piece w pałacu	B/1524/501 20.01.1981
9.		Trzy portale: w bramie ogrodzenia posesji nr 31 (1741 r.), w budynku dawnego zajazdu nr 39 (XVIII/XIX w.) oraz w Zbiorczej Szkole Gminnej nr 157 (1801r.)	B/1526/503,504, 505 20.01.1981
10.	Siedlęcín	Zabytki ruchome w kościele paraf. p.w. św. Mikołaja	B/1482/522/1-30 30.10.1981
11.		Zabytki ruchome w poewangelickim kościele pom. p.w. Matki Bożej	B/1483/523/1-24 30.10.1981
12.		Gotyckie malarstwo ściennie w wieży mieszkalnej B/1525/524	B/1525/524 30.10.198

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

5.5.**Zabytki w gminnej ewidencji zabytków**

Budynki zabudowy wiejskiej, posiadające zachowane cechy stylowe lub historyczne, wchodzą w skład gminnej ewidencji zabytków, utworzonej na podstawie ewidencji wojewódzkiej, prowadzonej przez konserwatora wojewódzkiego. Na terenie gminy, w wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdowało się 677 obiektów. Po terenowej weryfikacji wojewódzkiej ewidencji zabytków przeprowadzonej w 2012 r. wykreślono obiekty nieistniejące, zrujnowane i przebudowane ze znaczną utratą cech stylowych i historycznych, dopisano obiekty wcześniej nie ujęte. Obecnie Gminna Ewidencja Zabytków obejmuje 696 obiektów, zaś Gminna Ewidencja Zabytków archeologicznych – 57 stanowisk. Wśród obiektów ewidencji są też wpisu obszarowe obejmujące historyczne układy ruralistyczne i obszary obserwacji archeologicznej dla wszystkich wsi gminy. Wyznaczenie obszarów ochrony jest równoznaczne z koniecznością stosowania analogicznych przepisów, jak wobec układów ujętych strefą B ochrony konserwatorskiej i OW obserwacji archeologicznej.

Część budynków uwzględnionych w ewidencji wykazuje zaniedbanie w zakresie technicznym i estetycznym oraz znaczny stopień degradacji substancji zabytkowej i historycznej. Podejmowane remonty dotyczą głównie zmiany kształtów i rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych, wymiany tynków zewnętrznych z likwidacją pierwotnych podziałów elewacyjnych. Często podejmowane są działania termomodernizacyjne czy zmiana kształtu dachu i kolorystyki elewacji.

Warto zwrócić uwagę, że nie jest prowadzony monitoring stanu zachowania obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.6.**Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy**

Najcenniejszym zabytkiem Gminy Jeżów Sudecki jest **Wieża Książęca w Siedlęcinie**, ceniona ze względów historycznych, architektonicznych i artystycznych. Ma znaczenie ponadregionalne i duży potencjał turystyczny – przyciąga badaczy średniowiecza oraz turystów z całego świata.

Wzniesiona z inicjatywy księcia Henryka I jaworskiego w latach 1313–1315, należy do największych i najlepiej zachowanych wież mieszkalno-obronnych w Europie Środkowej. Zachowała się niemal w oryginalnej formie – z kamienia, z wyraźnym podziałem na kondygnacje funkcjonalne: gospodarcze, reprezentacyjne i obronne. Wewnątrz znajdują się najstarsze w Polsce drewniane stropy oraz unikatowe na skalę światową malowidła z XIV w., przedstawiające legendę o Lancelocie z Jeziora. Są to jedne z najstarszych zachowanych in situ świeckich malowideł o tematyce arturiańskiej. Równocześnie jest to zabytek o charakterze rezydencjonalnym, związanym bezpośrednio z książętami śląskimi z dynastii Piastów. Pełniła również funkcję rezydencji o statusie politycznym – była centrum lokalnej władzy lennej.

Zespół pałacowo-parkowy w Czernicy to najcenniejsza rezydencja ziemiańska w Gminie, o wartości regionalnej. Pałac z XVI w., choć przebudowany w stylu neorenesansowym, zachował pierwotną bryłę, układ wnętrz i detale architektoniczne. Zachował układ typowy dla rezydencji ziemiańskiej wyższej rangi, zaś założenie parkowe zachowuje kompozycję parku krajobrazowego z XIX w. Jest to rezydencja o ciągłości historycznej: należał do znanych rodów szlacheckich, co nadaje mu historyczną rangę ośrodka lokalnej władzy i kultury, a także ośrodka administracyjnego majątku. Obiekt był częściowo restaurowany, jego stan techniczny i użytkowy pozostaje dobry. Zachował też pierwotne funkcje pałacowe, bez drastycznych przebudów. Jest to obiekt o wartości regionalnej.

Cenne są także **średniowieczne kościoły**, budowane w stylu gotyckim, które mimo późniejszych przebudów zachowały pierwotny charakter i historyczne wyposażenie. Pełniły też funkcję refugialną – były schronieniem w czasie wojen (husyckich, trzydziestoletniej), o czym świadczą mury otaczające cmentarze przykościelne.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Kościoły – powstały najczęściej między XIII a XV w., w czasach lokacji wsi – są najstarszymi obiektami sakralnymi na terenie Gminy. Dokumentują ciągłość osadnictwa, religii i władzy lokalnej, stanowią centra duchowe i społeczne wsi oraz elementy lokalnej tożsamości, łącząc religię, historię, sztukę i pamięć zbiorową. Ich wartość wynika z unikalnego dziedzictwa Dolnego Śląska, który przez stulecia był pograniczem kultur i religii.

Kościół ewangelicki w Siedlęcinie (obecnie katolicki pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy) jest typowym przykładem późnobarokowej architektury protestanckiej o znaczeniu regionalnym – jednonawowy układ salowy z dwiema kondygnacjami empor wspartych na kolumnach. Po 1945 r. przekształcony na kościół katolicki jest świadectwem zmian religijno- kulturowych Dolnego Śląska.

Szczególnie cenny – jako zabytek techniki oraz jako ważny element krajobrazowy – jest pierwszy nowoczesny **system regulacji sudeckich rzek**, na terenie gminy stanowiący fragment zespołu o charakterze ponadregionalnym. Zaprojektowany przez wybitnych inżynierów niemieckich – w duchu nowoczesnego zarządzania wodami góorskimi. Obejmował wiele obiektów technicznych zintegrowanych funkcjonalnie - zapory ziemne, betonowe, sztuczne jeziora, kanały ulgi, jazdy, śluzy oraz elektrownie wodne z wykorzystaniem spadków rzeki.

Rozdział 6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

6.1.

Stan zachowania zabytków i zagrożenia

Zabytki zachowane na terenie gminy Jeżów Sudecki prezentują znacznie zróżnicowany stan zachowania. Dość dobrze przedstawia się sytuacja kościołów – na bieżąco remontowanych. W ostatnich latach przeprowadzono generalne remonty w: Czernicy – naprawa konstrukcji dachu i wymiana pokrycia dachowego, Dziwiszowie – remont elewacji kościoła, w Jeżowie Sudeckim - remont elewacji i wymiana pokrycia dachowego kościoła cmentarnego oraz naprawa muru cmentarza przykościelnego.

Zespoły dworskie i folwarczne zachowane są w stanie zróżnicowanym. Sukcesywnie remontowany jest kompleks Wieży Książęcej w Siedlęcinie. W latach 2006-2007 i 2016-2020 przeprowadzono wymianę instalacji elektrycznej i pokrycia dachu, wymiana instalacji elektrycznej i oświetlenia w wieży oraz modernizacja stropów i sufitów w części przyległej do wieży. W związku z tym, że powódź w 2024 uszkodziła most, fosę i piwnice – podjęto prace ratunkowe obejmujące porządki, zabezpieczenie mostu i odbudowę muru oporowego. Prace kontynuowane są w 2025 r.

Natomiast w złym stanie technicznym są zabudowania folwarczne, mimo iż w latach 2022 - 2023 przeprowadzono prace obejmujące przebudowę, odbudowę i zagospodarowanie terenu wokół wieży, realizowane przez stowarzyszenie CASTELLUM.

Pałac w Czernicy znajduje się w stanie dobrym, jest własnością prywatną. Od 2020 r. nie miały miejsca znaczące prace remontowe ani konserwatorskie. Park jest częściowo uporządkowany. Folwark zachowany w stanie częściowym, budynki wymagają remontu. Pałac w Dziwiszowie – remontowany od lat 90. XX w., wymaga kontynuacji remontu kapitalnego; podobnie zabudowania gospodarcze. Park zachowany jest w stanie szczątkowym. Obecnie zespół należy do prywatnego właściciela.

Cmentarze w Czernicy, Jeżowie Sudeckim, Dziwiszowie i Płoszczynie są nadal użytkowane, cmentarze ewangelickie w Jeżowie Sudeckim i Siedlęcinie – częściowo uporządkowane; na cmentarzu w Jeżowie umieszczono tablice pamiątkową.

Zabudowa wsi zachowana jest w stopniu zróżnicowanym. W substancji mieszkaniowej i gospodarczej wszystkich wsi gminy przeważają budynki wzniesione przed 1945 r. We wsiach położonych bliżej Jeleniej Góry: Dziwiszów, Siedlęcin, Jeżów Sudecki, budynki w znacznym stopniu są

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

wyremontowane, niekoniecznie z zachowaniem wszelkich wymogów konserwatorskich – częsta zmiana kształtu otworów, wymiana tynków z ograniczeniem detali architektonicznych, obmurowanie konstrukcji przysłupowej, otynkowanie konstrukcji ryglowej. Natomiast we wsiach oddalonych od miasta (Chrośnica, Janówek, Czernica), sytuacja jest zdecydowanie gorsza. Degradacji i rujnacji ulegają zwłaszcza starsze budynki wzniesione w konstrukcji ryglowej. Kilka budynków zostało rozebranych.

6.2.
Analiza SWOT

MOCNE STRONY GMINY	SŁABE STRONY GMINY
• atrakcyjne położenie w sąsiedztwie miasta, na obszarze sprzyjającym rozwojowi sportów i turystyki, • walory krajobrazowe - teren zróżnicowany krajobrazowo, obfitość lasów, interesująca fauna i flora oraz różnorodność geologiczna, • lokalizacja znanego produktu turystycznego - Parku Krajobrazowego Doliny Bobru oraz rozbudowana sieć szlaków turystycznych, • tradycyjny letniskowy charakter części wsi, • bogata historia gminy, • różnorodność dziedzictwa kulturowego, • ponadregionalna wartość zabytków: Wieża Książęca w Siedlęcinie, malowidła tzw. kaplicy w Czernicy, Dom Gwarków, • nasycenie historycznym budownictwem, • dobre zachowanie historycznych wiejskich układów ruralistycznych, dobry stan zabytków sakralnych, • historyczne znaczenie szkoły szybowcowej, istnienie górskiego lotniska, tereny atrakcyjne dla rozwoju szybownictwa, • istnienie Stacji Sportów Zimowych w Dziwiszowie, Ośrodka Lotnictwa w Jeżowie Sudeckim, stadnin koni, • dogodne położenie komunikacyjne wsi Dziwiszów, Siedlęcin i Jeżów w pobliżu miasta, z widokiem na Kotlinę Jeleniogórską, • powstanie Euroregionalnego Centrum Spotkań Gmin Partnerskich, • aktywizacja Kół Gospodyń Wiejskich, • stała współpraca z byłymi mieszkańcami wsi gminy.	• niska estetyka miejscowości, • średni stan zachowania obiektów GEZ, zły stan zachowania zabytków: Dom Gwarków, zespół pałacowo- folwarczny w Dziwiszowie, folwark w Siedlęcinie, • niewielkie zasoby środków finansowych w budżecie na opiekę nad zabytkami oraz mechanizmów umożliwiających tworzenie odpowiednich funduszy przeznaczonych na ten cel, • nie docenianie potencjału dziedzictwa kulturowego skutkujące minimalnym uwzględnieniem ochrony i opieki nad nim w dokumentach strategicznych, • brak wiedzy o możliwości wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego gminy w działalności gospodarczej, • znikoma edukacja na temat problemów ochrony dziedzictwa kulturowego i możliwości gospodarczych z nim związanych, • mało skuteczna promocja dziedzictwa kulturowego, • niska świadomość mieszkańców gminy na temat dziedzictwa kulturowego; brak popularyzacji idei ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, • brak organizacji pozarządowych przejmujących opiekę nad zabytkami, • niski poziom infrastruktury sanitarnej wymaganej do rozwoju agroturystyki oraz stosunkowo niewielki zasób atrakcyjnej infrastruktury turystycznej (trasy rowerowe i tereny rekreacji konnej, kąpieliska, gospody).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

SZANSE	ZAGROŻENIA
• możliwość uzyskania dofinansowania działań związanych z ochroną zabytków z funduszy Unii Europejskiej oraz wielu innych źródeł, • możliwość wykorzystania zabytków dla celów turystycznych, zwłaszcza popularnej turystyki kulturowej, • wzrost akceptacji społecznej dla potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego, • wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego, jako doskonałego produktu turystycznego, • rozwój działalności gospodarczej o charakterze turystycznym na bazie dziedzictwa kulturowego; rozwinięcie bazy agroturystycznej, powstanie nowych miejsc pracy; • rozwój usług turystycznych (biwaki, grzybobranie, turystyka piesza, rowerowa, baza sportowa), • zatrzymanie degradacji substancji zabytkowej i poprawa estetyki miejscowości, • poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na nowych technologiach internetowych, systemów informacji turystycznej, • zwiększenie ruchu turystycznego, • wypromowanie wizerunku gminy, jako terenu posiadającego wyrazistą tożsamość kulturową, • poprawa standardów życia mieszkańców gminy.	• degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy niezgodnych z lokalnymi tradycjami i zmiany w pierwotnych układach ruralistycznych, • niewłaściwe działania inwestycyjne lub ich brak, skutkujące dalszą degradacją obiektów zabytkowych, • brak środków finansowych na opiekę nad zabytkami, • brak nakładów z budżetu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego na ochronę zabytków, • niska świadomość mieszkańców w zakresie tożsamości kulturowej i propagowanie wzorców odmiennych kulturowo, • zanik wrażliwości na regionalne wartości zabytkowe w budownictwie, • zła sytuacja finansowa właścicieli obiektów zabytkowych, • niewielka skuteczność egzekucji prawa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, samowoli budowlanych, dewastacji zabytków i środowiska, • brak skutecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych, • zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego, • niewłaściwa polityka w zakresie promocji zabytków, wiążąca się np. z nadmierną komercjalizacją, • zanik tradycji i tożsamości regionalnych

Rozdział 7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI

Cele ustawowe Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami zawarte są wśród jego założeń programowych i obejmują

- włączenie ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju,
- uwzględnienie ochrony zabytków – w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego – w powiązaniu z ochroną przyrody i równowagą ekologiczną,
- zahamowanie degradacji i poprawa stanu zachowania zabytków,
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

- zwiększanie atrakcyjności zabytków dla celów społecznych, turystycznych i edukacyjnych; wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych,
- określenie zasad współpracy z właścicielami zabytków w celu ograniczenia konfliktów związanych z ich użytkowaniem,
- wspieranie działań tworzących miejsca pracy związane z ochroną i opieką nad zabytkami.

Ze strategii Gminy Jeżów Sudecki wynika, iż gmina kładzie nacisk na rozwój turystyki, która może stać się istotnym elementem rozwoju gospodarczego. Zasadne wydaje się wykorzystanie walorów kulturowych i krajobrazowych gminy do stworzenia produktu turystycznego. Warunkiem jest dobry stan zachowania zabytków. Priorytety formułowane są w perspektywie wieloletniej.

Priorytet I:
Ochrona dziedzictwa materialnego i krajobrazu kulturowego gminy jako elementu przestrzeni kształtującej jakość życia mieszkańców i atrakcyjność turystyczną gminy
Cel strategiczny: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i krajobrazu kulturowego oraz poprawa jego stanu zachowania

Zadania	Działania	Wskaźniki realizacji
Ochrona substancji zabytkowej we własności gminy	• remonty i konserwacja zabytków, we współpracy z WKZ • dbałość o otoczenie zabytków i użytkowanie zgodne z zasadami ochrony dziedzictwa • pozyskiwanie środków zewnętrznych na ochronę zabytków • okresowe przeglądy techniczne obiektów zabytkowych	• ilość remontowanych obiektów • ilość i zakres prac porządkowych • ilość dotacji i ich efekty finansowe • ilość zweryfikowanych kart GEZ
Monitoring stanu zachowania zabytków gminy	• aktualizacja GEZ - monitoring stanu technicznego • opracowywanie GPONZ gminy co 4 lata i sprawozdania z realizacji jego założeń co dwa lata	• przegląd obiektów co 4 lata • program - co 4 lata, sprawozdanie - co 2 lata
Reagowanie na zagrożenia (np. kłęski żywiołowe, wandalizm)	• opracowanie planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych • interwencje w przypadkach zagrożenia dla zabytków, zgodnie z obowiązującym prawem (Dom Gwarków w Jeżowie Sudeckim, pałac i folwark w Dziwiszowie, dom mieszk. nr 39 w Dziwiszowie) • nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie zabytków	• publikacja dokumentu • sprawozdanie z podjętych działań w sprawozdaniu z realizacji GPONZ • liczba przeprowadzonych kontroli
Wsparcie dla właścicieli. użytkowników zabytków	• powiększanie środków funduszu przeznaczonego na dotacje na remonty i konserwację zabytków • szkolenia zabytków w pozyskiwaniu dotacji oraz pomoc w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku • organizacja konkursu na najlepiej utrzymany zabytek GEZ • wsparcie dla obiektów ubiegających się o wpis na listę pomników historii: zespół z Wieżą Książęcą w Siedlęcinie	• wielkość środków, ilość dotacji • ilość szkoleń, uczestników • corocznie • sprawozdanie z podjętych działań w sprawozdaniu z realizacji GPONZ
Poprawa walorów wizualnych obiektów zabytkowych	• wdrażanie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach i obszarach zabytkowych • wyeksponowanie poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego	• ilość oznakowanych obiektów • ilość i rodzaj działań

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Cel strategiczny: Zintegrowanie zarządzanie dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym

Zadania	Działania	Wskaźniki realizacji
Planowanie przestrzenne (plan ogólny, MPZP)	- uwzględnienie zabytków i stref ochronnych krajobrazu kulturowego wraz z uwarunkowaniami ochrony przyrody w planie ogólnym - ograniczenia nowej zabudowy i przekształceń w otoczeniu zabytków w kwestii kolizji z ochroną zabytków - ustalenie standardów dla nowej zabudowy dostosowanej do otoczenia zabytkowego i uzupełnianie zabudowy zgodnie z tradycyjną formą architektoniczną	- powierzchnia obszarów objętych strefami ochrony konserwatorskiej - liczba odrzuconych wniosków o warunki zabudowy - liczba zrealizowanych inwestycji spełniających standardy
Tworzenie publicznych baz danych	- Geoportal Krajowy (GUGiK) – warstwy: <i>Obszary i obiekty chronione, Zabytki nieruchome</i>; dane o lokalizacji i zasięgu ochrony konserwatorskiej - Krajowa Baza Danych o Środowisku (GDOŚ) – warstwa: <i>Formy ochrony przyrody oraz Krajobrazy chronione</i> - regionalne bazy GIS, np. <i>Geoportal Gminy Jeżów Sudecki</i> – oznaczenie wszystkich zabytków gminy	- liczba decyzji administracyjnych opartych na danych z geoportalu - liczba inwestycji analizowanych pod kątem kolizji z formami ochrony - liczba instytucji korzystających z lokalnych geoportali
Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	- ochrona układów ruralistycznych i historycznej struktury przestrzennej oraz ograniczenie rozpraszania zabudowy - wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów krajobrazowych, katalogów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w dokumentach planistycznych - integracja walorów przyrodniczych i kulturowych gminy - ściśła współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	- liczba MPZP z powyższymi zapisami - liczba MPZP z powyższymi zapisami - liczba projektów zagospodarow. łączących oba aspekty
Strategiczne zarządzanie dziedzictwem	- uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych gminy (strategie zintegrowane z rozwojem i analizą zagrożeń) - koordynacja działań instytucji samorządów, NGO, społeczności lokalnej i parafii w opiece nad zabytkami - wspieranie inicjatyw gospodarczych opartych na dziedzictwie kulturowym (np. turystyka kulturowa). - inicjowanie rozwoju turystyki kulturowej we współpracy z branżą turystyczną - opracowanie strategii rozwoju turystyki z uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego i przyr. i przyrodniczego	- liczba strategii łączących ochronę zabytków z rozwojem lokalnym - liczba wspólnych projektów lub inicjatyw międzysektorowych - liczba przedsięwzięć gospod. wykorzystujących dziedzictwo - liczba projektów z branżą turystyczną (np. szlaki turyst.) - publikacja dokumentu
Wzmocnienie kompetencji urzędu gminy w zakresie dziedzictwa	Szkolenia dla pracowników gminy z planowania przestrzennego i strategicznego z uwzględnieniem ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa przyrodniczego	liczba i tematyka szkoleń, ilość uczestników

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Priorytet II:
Budowanie świadomości społecznej dotyczącej wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
Cel strategiczny: Zwiększenie świadomości mieszkańców

Zadania	Działania	Wskaźniki realizacji
Edukacja społeczna	- wprowadzenie tematyki dziedzictwa kulturowego i jego ochrony do programów szkolnych i pozaszkolnych - organizacja warsztatów, prelekcji i wykładów dla różnych grup wiekowych - opracowanie materiałów edukacyjnych (foldery, broszury, e-booki, gry planszowe, aplikacje mobilne). - współpraca ze szkołami i lokalnymi instytucjami edukacyjnymi (biblioteki, domy kultury)	- liczba przeprowadzonych lekcji/lista uczestników - rejestry wydarzeń/ lista uczestników - liczba pozycji i nakład materiałów - liczba projektów
Działania informacyjne	- utworzenie gminnej platformy online o dziedzictwie - tworzenie i aktualizacja lokalnych baz wiedzy o zabytkach (mapy, opisy, multimedia) - regularne informowanie mieszkańców o projektach związanych z ochroną dziedzictwa (biuletyny, social media) - montaż tablic informacyjnych przy zabytkach rejestrowych i na cmentarzach historycznych	- liczba użytkowników - liczba publikacji / wpisów /monitoring mediów/ - liczba publikacji / wpisów - liczba tablic informacyjnych
Popularyzacja i promocja	- organizacja wydarzeń kulturalnych promujących dziedzictwo: folklorystycznych, przeglądów i festiwali lokalnych obrzędów, a także warsztatów - organizacja jarmarków i targów lokalnych produktów - prowadzenie kampanii promocyjnych – lokalne media, media społecznościowe - tworzenie atrakcyjnych narracji i storytellingu wokół lokalnych legend, historii miejsc i postaci - wydawanie i wspieranie publikacji o dziedzictwie kulturowym gminy	- liczba wydarzeń/ ilość uczestników - liczba wydarzeń - liczba kampanii, monitoring mediów - liczba projektów - liczba i nakład
Aktywne zaangażowanie społeczności	- włączenie mieszkańców w działania (np. wolontariat) - organizacja konkursów (malarские, fotograficzne, wiedzy o zabytkach gminy) oraz wystaw pokonkursowych - konsultacje społeczne dotyczące ochrony i rewitalizacji dziedzictwa.	- liczba wolontariuszy - ilość wydarzeń, liczba uczestników - ilość pozytywnych opinii nt. dziedzictwa kulturowego

Rozdział. 8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI I OCENY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd Gminy Jeżów Sudecki. Jego realizacja odbywa się poprzez szereg działań władz gminy, podległych im jednostek i instytucji i organizacji z nimi współpracujących. Program skierowany jest do społeczności gminy, dzięki jej akceptacji i współpracy możliwa będzie realizacja jego założeń.

W celu realizacji programu winny być wykorzystane następujące instrumenty:

- instrumenty prawne wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

- instrumenty finansowe: dotacje i subwencje, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP), nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych;
- instrumenty koordynacji (m.in. realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje);
- instrumenty społeczne: współpraca i współdziałanie z właścicielami i użytkownikami zabytków, edukacja i informacja z zakresu dziedzictwa kulturowego gminy, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- instrumenty kontrolne: m.in. aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego) i stanu zagospodarowania przestrzennego.

Rozdział 9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega m.in. na:

- zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska,

Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem, mogą być finansowane z różnych źródeł, w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów Programu Opieki nad Zabytkami, gdyż znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach.

9.1.**Dotacje**

Podstawowym źródłem finansowania prac przy zabytkach w Polsce są środki publiczne – zarówno z budżetu państwa, jak i budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Wsparcie to ma charakter współfinansowania, zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dysponentami środków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Wojewódzki Konserwator Zabytków,
- organ stanowiący - gminy, powiatu, samorządu województwa,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

Dotacje przyznawane są w drodze corocznych naborów wniosków. O wsparcie mogą ubiegać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego i inne podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru (także w trwałym zarządzie). Dotacje dotyczą prac planowanych na rok złożenia wniosku lub kolejny, a także mogą być udzielane w formie refundacji poniesionych nakładów – pod warunkiem, że prace zakończono nie później niż trzy lata wcześniej. Wniosek refundacyjny należy złożyć w roku następującym po zakończeniu prac.

Zakres działań objętych dotacją określa art. 77 ustawy – finansowane są wyłącznie tzw. nakłady konieczne na konserwację, restaurację i roboty budowlane. Zwykle dotacja wynosi do 50% kosztów kwalifikowanych, jednak może zostać zwiększona do 100% w przypadku gdy:

- zabytek ma wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymagane są skomplikowane technologicznie prace,
- stan zabytku wymaga pilnej interwencji.

Łączna wysokość dotacji ze wszystkich źródeł publicznych nie może przekroczyć 100% wartości nakładów koniecznych.

• **Dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego** realizowane są głównie w ramach kilku programów dotacyjnych, z których ochrony dziedzictwa kulturowego odnoszą się:

– Program *Ochrona zabytków* – dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru. Jest to jedyny program ministerialny, w którym udział mogą brać osoby fizyczne – właściciele obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru.

– Program *Ochrona zabytków archeologicznych* – dofinansowanie prac inwentaryzacyjnych, badawczych oraz opracowania wyników badań archeologicznych, wraz z obowiązkową publikacją książkową, w tym analizę i konserwację pozyskanych zabytków.

– Program *Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju* – wsparcie dla samorządów w zapewnieniu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, będącymi materialnym świadectwem kluczowych wydarzeń dla narodowej tożsamości.

– Program *Groby i cmentarze wojenne w kraju* – wsparcie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi w Polsce, które są świadectwem ważnych wydarzeń historycznych związanych z walką i męczeństwem. Program wspiera także działania naukowe i popularyzujące wiedzę o tych wydarzeniach.

– Program „*Kultura cyfrowa*”, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie zadań takich jak digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego, udostępnianie cyfrowych zasobów czy przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

– Program *Kultura ludowa i tradycyjna*, dotyczący dziedzictwa niematerialnego, którego celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.

• **Dotacje Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**

Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu corocznie wydaje zarządzenie dotyczące udzielania dotacji celowych z budżetu państwa na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. O przyznanie dotacji celowej może ubiegać się osoba fizyczna lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna (np.: fundacja, stowarzyszenie, związek wyznaniowy, wspólnota mieszkaniowa), będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku albo jednostka organizacyjna posiadająca zabytek w trwałym zarządzie

Terminy składania wniosków:

– do 30 czerwca – na dofinansowanie prac wykonanych w ciągu ostatnich 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

– do 28 lutego – na prace planowane w roku składania wniosku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

• Dotacje Samorządu Województwa Dolnośląskiego

Samorząd Województwa Dolnośląskiego wspiera ochronę i opiekę nad zabytkami poprzez udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Dotacje te przeznaczone są na:

- zabezpieczenie i zachowanie substancji zabytkowej,
- prace konserwatorskie, restauratorskie i remontowe,
- opracowanie niezbędnej dokumentacji technicznej i konserwatorskiej,
- działania związane z adaptacją i udostępnianiem zabytków,
- inne prace mające na celu trwałe zachowanie wartości historycznych, artystycznych i kulturowych zabytków.

Wnioski o dofinansowanie można składać w określonych przez Zarząd Województwa terminach, a przyznanie dotacji odbywa się na podstawie oceny formalnej i merytorycznej projektów. Zwykle dotacje pokrywają część kosztów realizacji inwestycji, przy czym często wymagany jest wkład własny beneficjenta. Szczegółowe zasady udzielania dotacji oraz aktualne konkursy dostępne są na oficjalnej stronie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

• Dotacje gminne

Na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków oraz ustawy o samorządzie gminnym, organy stanowiące gmin, powiatów i województw mogą przyznawać dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru lub znajdujących się w gminnej ewidencji. Zasady udzielania dotacji określają odpowiednie uchwały tych organów:

- Uchwała nr IX/67/2015 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dnia 3 sierpnia 2015 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zmodyfikowana Uchwałą nr XVI/106/2020 z 17 czerwca 2020 r. – zmiana wzoru wniosku o dotację.

- Uchwała nr XLIII/313/2023 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dnia 27 września 2023 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, zasad jej rozliczania oraz kontroli w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków

9.2.**Fundusze europejskie**

Zgodnie z perspektywą budżetową Unii Europejskiej na lata 2021–2027, środki na ochronę dziedzictwa kulturowego są dostępne zarówno w programach krajowych, jak i regionalnych. W szczególności:

• Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021–2027: w ramach Priorytetu VII "Kultura" przewidziano wsparcie dla projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy obiektach zabytkowych. Budżet tego priorytetu wynosi 600 mln euro, co stanowi około 3,55 mld zł z wkładem krajowym.

• Regionalne Programy Operacyjne (RPO) 2021–2027: każde województwo posiada własny program finansujący inwestycje na jego terenie, w tym projekty związane z ochroną dziedzictwa kulturowego. W ramach tych programów wspierane są m.in. prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach.

• Środki z Europejskich programów specjalnych i współpracy transgranicznej, takich jak: Programy Interreg – programy współpracy transgranicznej, które wspierają projekty mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego w obszarach przygranicznych: program Interreg Polska–Saksonia.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

9.3.**Fundusze uwzględniające finansowanie działań przy zabytkach****• Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu jest wsparcie remontów oraz działań termomodernizacyjnych istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem poprawy ich efektywności energetycznej. Z programu mogą korzystać m.in. gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych oraz prywatni właściciele budynków mieszkalnych. Program może obejmować także zabytkowe budynki mieszkalne, jeśli spełniają odpowiednie kryteria. Działania te przyczyniają się do poprawy komfortu zamieszkiwania oraz zmniejszenia kosztów zużycia energii.

Fundusz obsługiwany jest przez BGK, finansowany przez Ministerstwo Rozwoju i Technologii. Obejmuje termomodernizację budynków i może pokrywać aż do 60 % kosztów, jeśli obiekt jest wpisany do rejestru lub znajduje się na obszarze rewitalizacji

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

NFOŚiGW wraz z wojewódzkimi funduszami tworzy system finansowania inwestycji ekologicznych. Jednym z obszarów wsparcia są działania termomodernizacyjne dotyczące zabytkowych obiektów, mające na celu zmniejszenie zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz ograniczenie emisji zanieczyszczeń. Dzięki środkom z funduszu możliwe jest prowadzenie prac, które oprócz aspektów energetycznych, mają również charakter konserwatorski – obejmują bowiem budynki cenne z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego.

Narodowy Fundusz wspiera termomodernizację zabytków poprzez program FEnIKS (2021–2027). Na ten cel przeznaczono ponad 549 mln zł na 45 projektów w publicznych budynkach zabytkowych, a także ponad 279 mln zł na archiwa państwowe oraz konkretne remonty obiektów sakralnych

• Fundusz Kościelny

Fundusz ten przeznaczony jest na finansowanie remontów oraz prac konserwatorskich przy zabytkowych obiektach sakralnych. W szczególnych przypadkach możliwe jest również wsparcie konserwacji zabytkowego ruchomego wyposażenia kościołów. W 2025 r. przewidziano budżet w wysokości 275,7 mln zł, w tym około 10 mln zł na konserwację i remonty zabytkowych obiektów sakralnych

• Finansowanie z fundacji

Dodatkowym źródłem finansowania mogą być środki pochodzące z fundacji działających w różnych sektorach, w tym przemysłowym i społecznym. Do przykładów należą:

- Fundacje bankowe (np. Fundacja Santander, BNP Paribas, PKO BP)
- Fundacja LOTTO im. Haliny Konopackiej
- Fundacja Polska Miedź (KGHM)
- Fundacja PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza
- Fundacja Orange

Fundacje te często ogłaszają konkursy grantowe, w ramach których możliwe jest uzyskanie wsparcia na projekty konserwatorskie, edukacyjne lub kulturalne związane z dziedzictwem.

9.4.**Inne źródła zewnętrznego finansowania****• Rządowy Program Odbudowy Zabytków**

To rządowy program realizowany przez BGK (Bank Gospodarstwa Krajowego), który umożliwia uzyskanie bezzwrotnej dotacji na remonty zabytków wpisanych zarówno do rejestru, jak i do gminnej ewidencji zabytków. Priorytetowo traktowane są zabytki wpisane do rejestru. W ramach drugiej edycji programu samorządy mogły otrzymać nawet 98 % kosztów inwestycji (wymagany wkład własny to minimum 2 %).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków (NFOZ)

To państwowy fundusz celowy uruchomiony 1 stycznia 2018 r. środkami z kar administracyjnych i nawiązek za naruszenia ochrony zabytków. Dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego. Fundusz przeznaczony jest na wsparcie kluczowych działań konserwatorskich oraz zabezpieczających, w tym instalacji przeciwpożarowych w obiektach zabytkowych.

Rozdział 10.**REALIZACJA I FINASNOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**

Gmina zrealizowała część działań zawartych w założeniach programowych Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2021-2024, w zakresie:

- Planowanie przestrzenne: istniejące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego nie uwzględniają warunków ochrony dziedzictwa kulturowego. Zawierają jedynie obiekty wpisane do rejestru zabytków. Aktualnie przygotowywany jest plan ogólny, który ma zawierać wszystkie obiekty uwzględnione w Rejestrze Zabytków, Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym zabytki archeologiczne i wpisy obszarowe – Uchwała nr VII/39/2024 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dn. 30 października 2024 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Planu ogólnego Gminy Jeżów Sudecki.

- Monitoring Gminnej Ewidencji Zabytków: do tej pory nie był prowadzony. Przewidywana jest aktualizacja Gminnej Ewidencji w latach 2025-2027, łącznie z przeglądem obiektów, uzupełnienie GEZ o obiekty zabytkowe nierozpoznane i nieuwzględnione w ewidencji, istotne dla dziedzictwa kulturowego oraz aktualizacja kart zgodnie z obowiązującym wzorem.

- Wieloaspektowe wsparcie dla właścicieli zabytków ujętych w rejestrze zabytków i GEZ

Wsparcie dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków określa Uchwała nr IX/67/2015 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dnia 3 sierpnia 2015 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zmodyfikowana przez Uchwałę nr XVI/106/2020 z 17 czerwca 2020 r. – zmiana wzoru wniosku o dotację.

Uchwała ustala szczegółowe zasady przyznawania dotacji: wymagane dokumenty (np. pozwolenia konserwatorskie, harmonogramy, kosztorysy), tryb składania wniosków i rozliczania środków.

Od 2023 roku obowiązuje Uchwała nr XLIII/313/2023 Rady Gminy Jeżów Sudecki z dnia 27 września 2023 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, zasad jej rozliczania oraz kontroli w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

W ramach wsparcia dla właścicieli obiektów zabytkowych Gmina wyasygnowała środki na remonty dwóch zabytkowych obiektów sakralnych:

- kościół pw. św. Mikołaja w Siedlęcinie: wymiana pokrycia dachowego i naprawa elewacji – sfinansowane z budżetu gminy w ramach zadania inwestycyjnego na rok 2021 oraz

- remont muru otaczającego kościół pomocniczy w Jeżowie Sudeckim; część środków pochodzi z funduszu „Dotacje dla organizacji społecznych” (2023)

Budżet inwestycji wynosił w 2021 roku - 31,9 mln zł, w tymże roku prace pokryte zostały ze środków własnych gminy. Na ich kontynuację przygotowano wnioski dotacyjne w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków (2022-2023), w 2024 r. były to środki własne gminy i z RPOZ, przewidywana jest kontynuacja działań remontowych w 2025 (RPOZ).

- Remont obiektów własnych gminy ujętych w gminnej ewidencji zabytków

Remont budynku Karczmy Sądowej (obecnie GOPS) 2022-2023: adaptacja budynku po szkole podstawowej w J. S. na GOPS. Projekt współfinansowany ze środków budżetu państwa w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych i objął:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻÓW SUDECKI NA LATA 2026 - 2029

- prace budowlane: nowe instalacje wewnętrzne, tynki, podłogi z ociepleniem, izolacja ścian fundamentowych z opaską drenażową, szyb windy z montażem windy, kompleksowe wykończenie i wyposażenie sanitariatów, pomieszczeń biurowych, pomieszczeń socjalnych i sali spotkań,

- wykonanie nowej elewacji i wymiana stolarki okiennej i drzwiowej.

Wartość inwestycji: 4.921.716,46 zł, wysokość dofinansowania: 4.182.000,00 zł; czas realizacji: 07.07.2022- 27.11.2023.

• Działania edukacyjne, popularyzatorskie i promocyjne

Działania miękkie dotyczące dziedzictwa kulturowego w gminie odbywają się na zasadzie współorganizacji działań i wsparcia finansowego gminy: bezpośrednio dla organizacji przedsięwzięcia lub poprzez wsparcie finansowe instytucji gminnej lub stowarzyszenia. Tradycyjnie co roku odbywają się różnorodne imprezy z zakresu popularyzacji dziedzictwa kulturowego. W 2024 r. odbyły się imprezy promujące:

1. Tradycje szybowcowe Gminy Jeżów Sudecki

- Zawody Modeli Szybowców Halowych klasy F1N- PUCHAR POLSKI

- Halowe Zawody Modeli Szybowców

- „Młodzi szybownicy na start”

- Rajd „Śladami szybowcowej historii Jeżowa Sudeckiego”

- Święto Latawca - „Pożegnanie lata”

- „Młodzi modelarze lotnicy na start” zawody modeli wolno latających (F1H „Jaskółki”)

Inicjatorem tych działań jest Euroregionalne Centrum Modelarskie w Jeżowie Sudeckim, zaś współorganizatorami: Gmina Jeżów Sudecki i Zespół Szkolno-Przedszkolny w Jeżowie Sudecki, z którymi często współpracuje Aeroklub Jeleniogórski.

2. Tradycje wielkanocne i bożonarodzeniowe – inicjowane i organizowane przez Koła Gospodyń Wiejskich w Dziwiszowie, Jeżowie Sudeckim, Płoszczynie i Siedlęcinie czy Radę Sołecką w Chrośnicy i Janówku, przy wsparciu finansowym i organizacyjnym Gminy. Większość imprez warsztatowych ma charakter cykliczny.

- Warsztaty wielkanocne z wykonywania ozdób wielkanocnych

- Malowanie pisanek wielkanocnych

- Warsztaty dla dzieci z wyrobu i lukrowania pierników

- Warsztaty florystyczne – stroiki i ozdoby bożonarodzeniowe

- Kiermasze wielkanocne

- Kiermasz Świąteczny połączony z koncertem kolęd i pastorałek

3. Zwyczaje ludowe:

- Topienie marzanny – witanie wiosny, Chrośnica

- Dzień Lasu – wyprawa na Grodzisko, gry i zabawy, witanie wiosny, Płoszczyna

- Warsztaty z plecenia wianków na Noc Kupały – Dziwiszów, Janówek, Jeżów Sudecki

- Spotkanie „Sobótkowe wianki”, Chrośnica

- Festyn Integracyjny - Kupały, Janówek

- Początek Lata - Festyn Teren przy Wieży Rycerskiej KGW i Rada Sołecka Siedlęcin

- Dożynki – święto plonów – w Jeżowie Sudeckim, zrealizowane przez Gminę i KGW.

Warto dodać, że Kolorowe Koło Gospodyń Wiejskich w Chrośnicy realizuje projekty mające na celu sieciowanie i integrację kół gospodyń wiejskich oraz świetlic na terenie gminy Jeżów Sudecki (np. projekt "Razem w Koło"), organizuje zajęcia rękodzielnicze, promuje lokalne produkty i rękodzieło, zaś Koło Gospodyń Wiejskich z Janówka współpracuje z lokalnymi inicjatywami, np. przy organizacji warsztatów kulinarnych "Dzikie Smaki" w świetlicy wiejskiej w Janówku.

Załącznik I
do Gminnego Programu Opieki Nad
Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2026-2029

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW
Gmina: JEŻÓW SUDECKI

Lp.	Miejscowość	Adres	Nr	Obiekt	Numer w rejestrze zabytków	Remonty/ przebudowy
1	Chrośnica			Kościół pw. św.Jadwigi	A/2086/1396 z dn.9.09.1965 r.	
2	Chrośnica			Cmentarz przy kościele pw. Św. Jadwigi	A/2040/1120/J z dn. 9.12.92 r.	
3	Chrośnica			Mur cmentarza przy kościele św. Jadwigi i brama		
4	Chrośnica			Cmentarz ewangelicki ob. katolicki.		
5	Chrośnica		2	Budynek mieszkalny		Zmiana kształtu okien
6	Chrośnica		3	Budynek mieszk.-gosp.		Zmiana kształtu okien
7	Chrośnica		9	Budynek gospodarczy		
8	Chrośnica		13	Budynek mieszk.-gosp.		
9	Chrośnica		13	Obora		
10	Chrośnica		14	Budynek mieszk.-gosp.		
11	Chrośnica		14	Stodoła		Brak połowy dachu
12	Chrośnica		14	Budynek gospodarczy		
13	Chrośnica		17	Budynek mieszk.-gosp.		
14	Chrośnica		19	Budynek mieszk.-gosp.		
15	Chrośnica		20	Budynek mieszk.-gosp.		
16	Chrośnica		20	Stodoła		
17	Chrośnica		20	Budynek gospodarczy		
18	Chrośnica		21	Budynek gosp.		Rozebrane pół budynku
19	Chrośnica		21	Budynek mieszk.-gosp.		
20	Chrośnica		22	Budynek mieszk.-gosp.		Nowe tynki, stolarka okien
21	Chrośnica		23	Budynek mieszk.-gosp.		
22	Chrośnica		25	Budynek mieszk.-gosp.		Zniana kształtu części okien
23	Chrośnica		25	Kuźnia		
24	Chrośnica		26	Budynek mieszkalny		
25	Chrośnica		27	Budynek mieszk.-gosp.		
26	Chrośnica		27	Stodoła		
27	Chrośnica		28	Budynek mieszk.-gosp.		Remont
28	Chrośnica		28	Stodoła		Remont
29	Chrośnica		29	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka okien
30	Chrośnica		29	Stodoła		
31	Chrośnica		30	Budynek mieszk.-gosp.		
32	Chrośnica		30	Stodoła		
33	Chrośnica		31	Budynek mieszk.-gosp.		
34	Chrośnica		32	Stodoła		
35	Chrośnica		34	Budynek mieszk.-gosp.		
36	Chrośnica		34	Budynek gosp.		
37	Chrośnica		34	Stodoła		

38	Chrośnica		36	Budynek mieszkalny		
39	Chrośnica		38	Budynek mieszkalny		
40	Chrośnica		41	Budynek mieszk.-gosp.		Modernizacja, dobudowa aneksu
41	Chrośnica		42	Budynek mieszk.-gosp.		
42	Chrośnica		43	Budynek mieszkalny		
43	Chrośnica		44	Budynek mieszk.-gosp.		Przebudowa
44	Chrośnica		45	Budynek mieszk.-gosp.		
45	Chrośnica		45	Stodoła		
46	Chrośnica		45	Stodoła 2		
47	Chrośnica		50	Budynek mieszk.-gosp.		Wymiana stolarki
48	Chrośnica		50	Budynek gospodarczy		
49	Chrośnica		53	Budynek mieszkalny		
50	Chrośnica		53	Stodoła		
51	Chrośnica		58	Szkoła		Remont kapitalny
52	Chrośnica		59	Budynek mieszkalny		Nowe tynki, stolarka
53	Chrośnica		60	Budynek mieszkalny		
54	Chrośnica		62	Budynek mieszkalny		
55	Chrośnica		65	Budynek mieszkalny		
56	Chrośnica		66	Budynek mieszkalny		
57	Chrośnica		67	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
58	Chrośnica		69	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
59	Chrośnica		70	Budynek mieszk.-gosp.		
60	Chrośnica		72	Budynek mieszk.-gosp.		
61	Chrośnica		73	Budynek mieszkalny		
62	Chrośnica		75	Budynek mieszkalny		Ruina
63	Chrośnica		77a	Budynek mieszkalny		Remont
64	Chrośnica		80	Budynek mieszkalny		
65	Czernica			Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła,	A/2039/1121 z dn. 27.07.64 r.	
66	Czernica			Cmentarz katolicki pw. św. Michała Archnioła.	A/2040/1120/J z dn. 9.12.92 r.	
67	Czernica			Dzwonnica		
68	Czernica			Dom pogrzebowy		
69	Czernica			Cmentarz ewangelicki z murem		
70	Czernica		102	pałac	530 z dn. 27.01.59 r.	
71	Czernica		102	kaplica zamkowa w pałacu	1120z dn. 27.07.64 r.	
72	Czernica			park przy pałacu	503/J z dn. 7.12.77 r.	
73	Czernica		102	Oficyna pałacu		
74	Czernica			Zespół folwarczny		
75	Czernica		1	Budynek mieszk.-gosp.		
76	Czernica		2	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki
77	Czernica		3	Budynek mieszk.-gosp.		
78	Czernica		3	Bud.mieszk.-gosp. ob. stodoła		
79	Czernica		4	Dom mieszkalny 1723, 1823	1516 z dn. 31.01.1966 r.	
80	Czernica		4	Stodoła		
81	Czernica		5	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka
82	Czernica		5	Stodoła		
83	Czernica		6	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
84	Czernica		6	Stodoła		
85	Czernica		7	Budynek mieszk.-gosp.		Wymiana muru piętra

86	Czernica		7	Stodoła		
87	Czernica		8	Budynek mieszkalny		
88	Czernica		8	Stodoła		
89	Czernica		8	Budynek gospodarczy		
90	Czernica		9	Budynek mieszkalny		
91	Czernica		10	Budynek mieszk.-gosp.		
92	Czernica		12	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
93	Czernica		12	Budynek gosp.		rozebrany
94	Czernica		13	Budynek mieszk.-gosp.		
95	Czernica		14	Zajazd, ob. budynek mieszkalny		Zawalony
96	Czernica		15	Budynek mieszk.-gosp.		
97	Czernica		15	Stodoła		
98	Czernica	dawny nr 16	15	Stodoła		
99	Czernica		15	Transformator		
100	Czernica		17	Budynek mieszk.-gosp.		Nowe tynki, okna, stolarka
101	Czernica		18	Budynek mieszk.-gosp.		
102	Czernica		18	Stajnia		
103	Czernica		19	Budynek mieszkalny		Tynki, stolarka
104	Czernica		19	Stodoła		
105	Czernica		20	Budynek mieszk.-gosp.		
106	Czernica		21	Budynek mieszk.-gosp.		Remont
107	Czernica		21	Stodoła		
108	Czernica		21	Budynek gospodarczy		
109	Czernica		22	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
110	Czernica		23	Budynek mieszk.-gosp.		
111	Czernica		Obok 24	Mostek		
112	Czernica		24	Budynek mieszk.-gosp.		
113	Czernica		24	Budynek gosp.		
114	Czernica		25	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
115	Czernica		26	Budynek mieszk.-gosp.		
116	Czernica		26	Stodoła		
117	Czernica		26	Budynek gospodarczy		
118	Czernica		27	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
119	Czernica		28	Budynek mieszk.-gosp.		
120	Czernica		29	Budynek mieszkalny		Stolarka
121	Czernica		29	Stodoła		
122	Czernica		31	Budynek mieszk.-gosp.		Ruina
123	Czernica		32	Dom mieszkalny		
124	Czernica		32	Stodoła		
125	Czernica		33	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
126	Czernica		33	Stodoła		
127	Czernica		34	Dom mieszkalny		
128	Czernica		35	Budynek mieszk.-gosp.		
129	Czernica		36	Budynek mieszk.-gosp.		
130	Czernica		36	Stodoła		
131	Czernica		39	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
132	Czernica		Obok 39	Mostek		
133	Czernica		40	Budynek mieszk.-gosp.		
134	Czernica		41	Budynek mieszk.-gosp.		
135	Czernica		41	Szopa wł. Gminny Fundusz Ziemi		
136	Czernica		42	Budynek mieszk.-gosp.		

137	Czernica		44	Budynek mieszk.-gosp.		Ruina, opuszczony
138	Czernica	dawny nr 45	45/4 6	Budynek mieszk. – gosp.		Tynki, okna
139	Czernica		46	Budynek mieszk.-gosp.		
140	Czernica		46	Stodoła		
141	Czernica		50	Budynek mieszk.-gosp.	1792	
142	Czernica		50	Budynek gospodarczy		
143	Czernica		50	Budynek gospodarczy i stodoła		
144	Czernica		50	Budynek gospodarczy		
145	Czernica		51	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
146	Czernica		52	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
147	Czernica		52	Stodoła		
148	Czernica		53	Budynek mieszkalny		
149	Czernica		53	Stodoła		
150	Czernica		54	Budynek mieszkalny		
151	Czernica		55	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
152	Czernica		56	Budynek mieszk.-gosp.		
153	Czernica		57	Stodoła		
154	Czernica		57	Budynek mieszk.-gosp.		
155	Czernica		58	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
156	Czernica		59	Budynek mieszkalny		
157	Czernica		60	Budynek mieszk.-gosp.		
158	Czernica		61	Budynek mieszk.-gosp.		
159	Czernica		61	Dom mieszkalny		Stolarka
160	Czernica	dawny dom modlitw	63	Budynek Gospodarczy		
161	Czernica		63	Budynek mieszk.-gosp.		
162	Czernica		63	Budynek gospodarczy		
163	Czernica		64	Budynek mieszk.-gosp.		
164	czernica		66	Dom mieszkalny		Stolarka
165	Czernica		67	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka
166	Czernica		68	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
167	Czernica		69	Budynek mieszk.-gosp.		
168	Czernica		70	Budynek mieszk.-gosp.		
169	Czernica		70	stodoła		
170	Czernica		71	Budynek mieszk.-gosp.		
171	Czernica		74	Dom mieszkalny		Remont kapitalny
172	Czernica		Obok 76	mostek		
173	Czernica		77	Budynek mieszkalny		
174	Czernica		77	Obora		Rozebrany
175	Czernica		79	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
176	Czernica		80	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
177	Czernica		82	Budynek mieszk.– gosp.		
178	Czernica		82	Budynek gospodarczy		
179	Czernica		82	Budynek gospodarczy II		
180	Czernica		82	Stodoła		
181	Czernica		83	Budynek mieszk.-gosp.		
182	Czernica		84	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, dach, stolarka
183	Czernica		86	Budynek mieszk.-gosp.		
184	Czernica		88	Budynek mieszkalny		
185	Czernica		Obok 88	Transformator		
186	Czernica		89	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
187	Czernica		90	Budynek mieszkalny		

188	Czernica		92	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny, likwidacja łupka w szczycie
189	Czernica		Obok 92	mostek		
190	Czernica		93	Budynek mieszk.-gosp.		Ruina
191	Czernica		93	Budynek gosp., ob. sklep		
192	Czernica		94	Budynek mieszk.-gosp.		Ruina
193	Czernica		95	Budynek mieszkalny		
194	Czernica		96	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
195	Czernica	dawny nr 99	96	Budynek gospodarczy		Remont kapitalny, zmiana funkcji
196	Czernica		99	Budynek mieszk.-gosp.		
197	Czernica		102b	Budynek mieszkalny		
198	Czernica		103	Dom mieszk.-gosp.		
199	Czernica		103	Szopa/Stodoła		
200	Czernica		104	Budynek mieszkalny		
201	Czernica		105	Budynek mieszkalny		Remont
202	Czernica	dawna pastorówka	107	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny, zmiana kształtu okien
203	Czernica		Obok 107	Mostek		
204	Czernica		108	Budynek mieszkalny		
205	Czernica		110	Dom mieszkalny		
206	Czernica		113	Budynek mieszkalny		Remont w toku
207	Czernica		114	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
208	Czernica		115	Budynek mieszkalny		Tynki, dach
209	Czernica		116	Budynek mieszkalny		Tynki
210	Czernica		117	Budynek mieszk.-gosp.		
211	Czernica		118	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, dach, okna
212	Czernica		120	Budynek mieszkalny		
213	Czernica		123	Budynek mieszkalny		
214	Czernica		125	Szkoła Podstawowa		Remont kapitalny
215	Czernica		127	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
216	Czernica		128	Budynek mieszk.-gosp.		
217	Czernica		129	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
218	Czernica		129	Stodoła		
219	Czernica		130	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
220	Czernica		130	Budynek gospodarczy		
221	Czernica		130	Stodoła		
222	Czernica		130	Obora		
223	Czernica		131	Budynek mieszk.-gosp.		
224	Czernica		131	Stodoła		
225	Czernica		131	Budynek gospodarczy		
226	Czernica		132	Budynek mieszk.-gosp.		Remont
227	Czernica		132 a	Budynek gospodarczy		
228	Czernica		132 a	Budynek gospodarczy II		
229	Czernica		133	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
230	Czernica		134	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna, aneks
231	Czernica		137	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna, ganek
232	Czernica		138	Budynek mieszk.-gosp.		
233	Czernica		139	Budynek mieszk.-gosp.		
234	Czernica		140	Budynek mieszk.-gosp.		
235	Czernica		141	Budynek mieszk.-gosp.		
236	Czernica		141	Budynek gospodarczy		

237	Czernica		142	Budynek mieszk.-gosp.		
238	Czernica		143	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka
239	Czernica		Obok 143	Mostek		
240	Czernica		144	Dom mieszk.-gosp.		
241	Czernica		144	Stodoła		
242	Czernica		145	Stodoła		
243	Czernica		145	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
244	Czernica		147	Budynek mieszk.-gosp.		
245	Czernica		147	Stodoła		
246	Czernica		148	Budynek mieszk.-gosp.		
247	Czernica		149	Budynek mieszk.-gosp.		
248	Czernica		149	Stodoła		
249	Czernica		150	Budynek mieszkalny		
250	Czernica		151	Budynek mieszk.-gosp		Stolarka
251	Czernica		152	Budynek mieszk.-gosp		
252	Dziwiszów			Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca.	1140 z dn. 10.10.1964 r.	
253	Dziwiszów			Brama kościoła i mur		
254	Dziwiszów			Cmentarz katolicki	A/2021/1127/J z dn. 12.02.93	
255	Dziwiszów		1	Pałac	714/J z dn. 23.12.1981 r.	
256	Dziwiszów		1	Zespół pałacowo – folwarczny 1. stajnie koni spacerowych i mieszkanie z przejazdem w zespole pałacowym 2. stajnie koni zarodowych w zespole pałacowym 3. stajnie koni hodowlanych w zespole pałacowym 4. budynek stodoły, obory, chlewu i magazynu uprząży w zespole pałacowym	A/1023 z dn. 05.10.2007 r.	
257	Dziwiszów		1	Park w zespole pałacowo-folwarcznym	504/J z dn. 7.12.77 r. Działka 593/4	
258	Dziwiszów		1a	Budynek mieszkalny		Stolarka
259	Dziwiszów		1b	Dom mieszkalny		
260	Dziwiszów		3	Budynek mieszk.-gosp.		
261	Dziwiszów		8	Budynek mieszk.-gosp.		
262	Dziwiszów		17	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka
263	Dziwiszów		19	Budynek mieszk.-gosp.		
264	Dziwiszów		20	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
265	Dziwiszów		23	Budynek mieszk.-gosp.		
266	Dziwiszów		23	Stodoła		
267	Dziwiszów		23	Transformator		
268	Dziwiszów		24	Dom mieszk.-gosp.		
269	Dziwiszów		26	Budynek mieszkalny		
270	Dziwiszów		27	Budynek mieszkalny		
271	Dziwiszów		32	Budynek mieszk.-gosp.		
272	Dziwiszów		33	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny

273	Dziwiszów		36	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
274	Dziwiszów	dz.ew. nr 74/3		spichlerz		
275	Dziwiszów		38	Budynek mieszk.-gosp.		
276	Dziwiszów		39	Dwór, zajazd, ob. bud. nieużytkowany	618/J z dn. 26.03.1980 r.	
277	Dziwiszów		46	Budynek mieszkalny		Stolarka
278	Dziwiszów		47	Budynek mieszkalny		Stolarka
279	Dziwiszów		48	Dom mieszk.-gosp.		Dach, stolarka
280	Dziwiszów		48	Stodoła		
281	Dziwiszów		50	Transformator		
282	Dziwiszów		50	Zakład przemysłowy		
283	Dziwiszów		66	Budynek mieszk.-gosp.		Rozbrany
284	Dziwiszów		70	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
285	Dziwiszów		71	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
286	Dziwiszów		72	Budynek mieszk.-gosp.		
287	Dziwiszów		72	Stodoła		
288	Dziwiszów		73	Budynek mieszk.-gosp.		Ruina
289	Dziwiszów		74	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka
290	Dziwiszów		80	Budynek mieszkalny		Tynki, stolarka
291	Dziwiszów		82	Budynek mieszkalny		Okna
292	Dziwiszów		83	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
293	Dziwiszów		84	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
294	Dziwiszów		84	Stodoła		
295	Dziwiszów		84	Stodoła II		
296	Dziwiszów		86	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
297	Dziwiszów		86	Budynek gospodarczy		
298	Dziwiszów		87	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna, dach
299	Dziwiszów		88	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
300	Dziwiszów		89	Budynek mieszk.-gosp.		
301	Dziwiszów		89	Stodoła		
302	Dziwiszów		91	Dom mieszkalny		Stolarka
303	Dziwiszów		98	Budynek mieszk.-gosp.		
304	Dziwiszów		100	Dom mieszkalny		Tynki, stolarka
305	Dziwiszów		103	Budynek mieszk.-gosp.		
306	Dziwiszów		103	Stodoła		
307	Dziwiszów		105	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
308	Dziwiszów		105	Budynek gosp. ze stodołą		
309	Dziwiszów		108	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka
310	Dziwiszów		111	Dom mieszk.-gosp., ob. gospodarczy		Ruina
311	Dziwiszów		113	Budynek mieszkalny		
312	Dziwiszów		114	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
313	Dziwiszów		115	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
314	Dziwiszów		116	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny, aneks
315	Dziwiszów		122	Karczma., ob. budynek		Remont
316	Dziwiszów		123	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
317	Dziwiszów		139	Budynek mieszkalny		
318	Dziwiszów		141	Budynek mieszkalny		Remont
319	Dziwiszów		142	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
320	Dziwiszów		145	Budynek mieszk.-gosp.		
321	Dziwiszów		147	Zajazd		Rozebrany
322	Dziwiszów		148	Budynek mieszk.-gosp.		Remont, zmiana bryły
323	Dziwiszów		156	Budynek mieszk.-gosp.		
324	Dziwiszów		157	Szkoła		Remont kapitalny
325	Dziwiszów		158	Dom mieszkalny		Tynki, okna

326	Dziwiszów		159	Budynek mieszk.-gosp.		
327	Dziwiszów		159	Budynek gospodarczy		
328	Dziwiszów		168	Budynek mieszk.-gosp.		
329	Dziwiszów		168	stodoła		
330	Dziwiszów		169	Budynek mieszk.-gosp.		
331	Dziwiszów		172	Dom mieszkalny		Tynki, okna
332	Dziwiszów		175	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
333	Dziwiszów		197	Budynek mieszk.-gosp.		
334	Dziwiszów		213	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka
335	Janówek		1	Budynek mieszkalny		Termomodernizacja
336	Janówek		2	Budynek mieszk.-gosp.		
337	Janówek		3	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
338	Janówek		3	Stodoła		
339	Janówek		4	Budynek gosp.		
340	Janówek		4	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna, dach
341	Janówek		5	Budynek mieszk.-gosp.		
342	Janówek		5	Stodoła		
343	Janówek		6	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
344	Janówek		6	Stodoła		
345	Janówek		7	Budynek mieszk.-gosp.		
346	Janówek		10	Gospodarczy ze stodołą		
347	Janówek		10	Budynek mieszk.-gosp.		
348	Janówek		12	Budynek mieszk.-gosp.		
349	Janówek		12	Stodoła		
350	Janówek		13	Budynek mieszk.-gosp.		
351	Janówek		14	Budynek mieszk.-gosp.		
352	Janówek		18	Budynek mieszkalny, ob. sklep		
353	Janówek		18	Remiza		
354	Janówek		18	Transformator		Rozebrany
355	Janówek		21	Budynek mieszk.-gosp.		
356	Janówek		22	Stodoła		
357	Janówek		23a	Budynek mieszk.-gosp.		
358	Janówek		24	Budynek mieszk.-gosp..		Wymiana części muru piętra
359	Janówek		24	Stodoła		
360	Janówek		24	Szopa		
361	Janówek		25	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, stolarka
362	Janówek		26	Budynek mieszk.-gosp.		
363	Janówek		27	Dom mieszk.-gosp.	513/J z dn. 24.01.78 r.	
364	Janówek		27	Stodoła		
365	Janówek		28	Budynek mieszk.-gosp.		
366	Janówek		28	Stodoła		
367	Janówek		29	Budynek mieszk.-gosp.		
368	Janówek		31	Budynek mieszk.-gosp.		
369	Janówek		31	Stodoła		
370	Janówek		32	folwark		Rozebrany
371	Janówek		32	Budynek gospodarczy.		Rozebrany
372	Jeżów Sudecki			Kościół parafialny pw. św. Michała	A/2088/1404 z dn.23.09.65 r.	
373	Jeżów Sudecki			Cmentarz katolicki przy kościółce pw. św. Michała Archaniola z murem	A/2089/1121/ J z dn. 9.12.92	
374	Jeżów Sudecki			Cmentarz ewangelicki		
375	Jeżów Sudecki	Boczna	1	Budynek mieszkalny		
376	Jeżów Sudecki	Boczna	2	Budynek mieszk.- gosp.		

377	Jeżów Sudecki	Boczna	3	Budynek mieszkalny		
378	Jeżów Sudecki	Boczna	6	Budynek mieszkalny, plebania		
379	Jeżów Sudecki	Boczna	7	Budynek mieszkalny		
380	Jeżów Sudecki	Boczna	9	Budynek mieszk.-gosp.		
381	Jeżów Sudecki	Boczna	14	Budynek mieszkalny		Częściowy remont
382	Jeżów Sudecki	Boczna	15	Budynek mieszkalny		
383	Jeżów Sudecki	Długa	10	Dom mieszkalny z zakładem		
384	Jeżów Sudecki	Długa	12	Budynek mieszkalny		
385	Jeżów Sudecki	Długa	14	Budynek mieszkalny		
386	Jeżów Sudecki	Długa	16	Budynek mieszkalny		
387	Jeżów Sudecki	Długa	17	Budynek mieszk.-gosp.		
388	Jeżów Sudecki	Długa	17 a	Budynek gosp.-mieszkalny, ob. usługowy		
389	Jeżów Sudecki	Długa	19	Budynek mieszkalny		Tynki, okna, dach
390	Jeżów Sudecki	Długa	21	Budynek mieszkalny		
391	Jeżów Sudecki	Długa	22	Budynek mieszk.-gosp.		
392	Jeżów Sudecki	Długa	23	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
393	Jeżów Sudecki	Długa	24	Budynek mieszkalny		
394	Jeżów Sudecki	Długa	25	Budynek mieszkalny		
395	Jeżów Sudecki	Długa	26	Budynek mieszkalny		
396	Jeżów Sudecki	Długa	28	Budynek mieszkalny		
397	Jeżów Sudecki	Długa	29	Budynek mieszkalny z aneksem gosp.		
398	Jeżów Sudecki	Długa	30	Budynek mieszkalny		
399	Jeżów Sudecki	Długa	32	Budynek mieszkalny		
400	Jeżów Sudecki	Długa	33	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
401	Jeżów Sudecki	Długa	34	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
402	Jeżów Sudecki	Długa	35	Budynek mieszkalny		
403	Jeżów Sudecki	Długa	36	Budynek mieszkalny		
404	Jeżów Sudecki	Długa	37	Budynek mieszkalny		
405	Jeżów Sudecki	Długa	39	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
406	Jeżów Sudecki	Długa	41	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
407	Jeżów Sudecki	Długa	43	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
408	Jeżów Sudecki	Długa	44	Budynek mieszkalny		
409	Jeżów Sudecki	Długa	45	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
410	Jeżów Sudecki	Długa	45 B	Budynek gospodarczy		Remont kapitalny
411	Jeżów Sudecki	Długa	46	Budynek mieszkalny		
412	Jeżów Sudecki	Długa	47	Budynek mieszkalny		
413	Jeżów Sudecki	Długa	47	Stodoła		
414	Jeżów Sudecki	Długa	47	Obora		Zmiana funkcji, remont kapitalny
415	Jeżów Sudecki	Długa	50	Budynek mieszkalny		
416	Jeżów Sudecki	Długa	51	Dom mieszkalny		
417	Jeżów Sudecki	Długa	55	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
418	Jeżów Sudecki	Długa	56	Budynek mieszkalny, cukiernia, ob. drukarnia		Tynki, okna, dach
419	Jeżów Sudecki	Długa	57	Budynek mieszkalny		
420	Jeżów Sudecki	Długa	58	Budynek mieszkalny		
421	Jeżów Sudecki	Długa	60	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
422	Jeżów Sudecki	Długa	61	Restauracja LOT,		Remont kapitalny
423	Jeżów Sudecki	Długa	65	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
424	Jeżów Sudecki	Długa	66	Budynek mieszkalny	491/J z dn.05.03.1977	Remont kapitalny
425	Jeżów Sudecki	Długa	68	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
426	Jeżów Sudecki	Długa	72	Budynek mieszk.-gosp.		Sidding

427	Jeżów Sudecki	Długa	73	Budynek mieszkalny		
428	Jeżów Sudecki	Długa	78	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
429	Jeżów Sudecki	Długa	80	Szkoła Podstawowa		Remont kapitalny
430	Jeżów Sudecki	Długa	83	Remiza strażacka		Remont kapitalny
431	Jeżów Sudecki	Długa	83	Karczma sądowa, Dom Ludowy, ob. GOPS		Remont kapitalny
432	Jeżów Sudecki	Długa	84	Budynek mieszkalny		
433	Jeżów Sudecki	Długa	85	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
434	Jeżów Sudecki	Długa	86	Budynek mieszkalny		
435	Jeżów Sudecki	Długa	87	Budynek mieszkalny		
436	Jeżów Sudecki	Długa	88	Budynek mieszkalny		
437	Jeżów Sudecki		89	Budynek mieszkalny i sklep, omyłkowo wpisany jako 65		
438	Jeżów Sudecki	Długa	90	Budynek mieszkalny		
439	Jeżów Sudecki	Długa	91	Budynek mieszkalny		
440	Jeżów Sudecki	Długa	91	stodoła		
441	Jeżów Sudecki	Długa	93	Budynek mieszk.-gosp.		
442	Jeżów Sudecki	Długa	95	Budynek mieszk.-gosp.		
443	Jeżów Sudecki	Długa	96	Budynek mieszkalny		
444	Jeżów Sudecki	Długa	97	Budynek mieszkalny		Dach
445	Jeżów Sudecki	Długa	99	Budynek mieszk.-gosp.		
446	Jeżów sudecki	Długa	99	stodoła		
447	Jeżów Sudecki	Długa	100	Budynek mieszk.-gosp.		
448	Jeżów Sudecki	Długa	100	Budynek gospodarczy		
449	Jeżów Sudecki	Długa	100	stodoła		
450	Jeżów Sudecki	Długa	102	Budynek mieszkalny		
451	Jeżów Sudecki	Długa	103	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
452	Jeżów Sudecki	Długa	104	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
453	Jeżów Sudecki	Długa	105	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
454	Jeżów Sudecki	Długa	107	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
455	Jeżów Sudecki	Długa	108	Budynek mieszkalny		
456	Jeżów Sudecki	Długa	109	Budynek mieszkalny		
457	Jeżów Sudecki	Długa	110	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
458	Jeżów Sudecki	Długa	111	Budynek mieszkalny		
459	Jeżów Sudecki	Długa	112	Budynek mieszkalny		
460	Jeżów Sudecki	Długa	114	Budynek mieszk.-gosp.		
461	Jeżów Sudecki	Długa	118	Budynek mieszkalny		Zmiana kształtu dachu, tynki, okna
462	Jeżów Sudecki	Długa	119	Budynek mieszkalny		
463	Jeżów Sudecki	Długa	120	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
464	Jeżów Sudecki	Długa	121	Budynek mieszk.-gosp.		
465	Jeżów Sudecki	Długa	123	Budynek mieszkalny		W trakcie modernizacji
466	Jeżów Sudecki	Długa	125	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
467	Jeżów Sudecki	Długa	126	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
468	Jeżów Sudecki	Długa	128	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
469	Jeżów Sudecki	Długa	130	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
470	Jeżów Sudecki	Długa	132	Budynek mieszkalny		
471	Jeżów Sudecki	Długa	133	Budynek mieszk.-gosp.		Przebudowa
472	Jeżów Sudecki	Długa	135	Dom Gwarków, ob. Budynek gospodarczy	602 z dn. 25.08. 1959 r.	
473	Jeżów Sudecki	Długa	135	Budynek mieszk.-gosp.		
474	Jeżów Sudecki	Długa	139	Budynek mieszkalny i gosp.		
475	Jeżów Sudecki	Długa	140	Budynek mieszk.-gosp.		
476	Jeżów Sudecki	Długa	141	Budynek mieszk.-gosp.		
477	Jeżów Sudecki	Długa	142	Budynek mieszk.-gosp.		
478	Jeżów Sudecki	Długa	143	Budynek mieszkalny		

479	Jeżów Sudecki	Długa	147	Budynek mieszk.-gosp.		
480	Jeżów Sudecki	Długa	147	Stodoła		
481	Jeżów Sudecki	Długa	151	Budynek mieszkalny		
482	Jeżów Sudecki	Dworcowa	1	Budynek mieszkalny		
483	Jeżów Sudecki	Dworcowa	2	Budynek mieszkalny		
484	Jeżów Sudecki	Dworcowa	4	Dworzec PKP		
485	Jeżów Sudecki	Górna	6	Budynek mieszkalny		
486	Jeżów Sudecki	Górna	9	Budynek mieszk.-gosp.	Tynki, okna	
487	Jeżów Sudecki	Górna	9	stodoła		
488	Jeżów Sudecki	Górna	10	stodoła		
489	Jeżów Sudecki	Górna	13	Budynek mieszkalny		
490	Jeżów Sudecki	Górna	14	Budynek mieszkalny		
491	Jeżów Sudecki	Kręta	2	Budynek mieszk.-gosp.	tynki	
492	Jeżów Sudecki	Kręta	4	Budynek mieszkalny		
493	Jeżów Sudecki	Kręta	7	Budynek mieszk.-gosp.		
494	Jeżów Sudecki	Kręta	15	Budynek mieszkalny		
495	Jeżów Sudecki	Kręta	16	Budynek mieszkalny 1722	493/J z dn. 5.03.1977 r.	
496	Jeżów Sudecki	Kręta	19	Budynek mieszk.-gosp.		
497	Jeżów Sudecki	Kręta	20	Budynek mieszkalny		
498	Jeżów Sudecki	Kręta	21	Budynek mieszkalny		
499	Jeżów Sudecki	Kręta	21	Stodoła		
500	Jeżów Sudecki	Kręta	22	Budynek mieszkalny	sidding	
501	Jeżów Sudecki	Kręta	27	Budynek administracyjny szkoły szybowcowej, szkoła szybowcowa, ob. Euroregionalne Centrum Spotkań Gmin Partnerskich		
502	Jeżów Sudecki	Leśna	8	Budynek mieszkalny		
503	Jeżów Sudecki	Leśna	9	Budynek mieszkalny		
504	Jeżów Sudecki	Leśna	10	Budynek mieszkalny		
505	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	2	Budynek mieszkalny		
506	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	4	Budynek mieszk.-gosp.		
507	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	5	Budynek mieszk.-gosp.		
508	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	6	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna, dach
509	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	7	Budynek mieszkalny		
510	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	9	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
511	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	10	Budynek mieszkalny		
512	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	11	Budynek mieszkalny		
513	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	10	Budynek mieszkalny		
514	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	12	Budynek mieszkalny		
515	Jeżów Sudecki	Ogrodowa	13	Budynek mieszkalny		
516	Jeżów Sudecki	Polna	1	Budynek mieszkalny		
517	Jeżów Sudecki	Polna	3	Budynek mieszkalny		tynki
518	Jeżów Sudecki	Polna	8	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
519	Jeżów Sudecki	Polna	9	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
520	Jeżów Sudecki	Polna	10	Budynek mieszkalny		
521	Jeżów Sudecki	Polna	13	Budynek mieszkalny		
522	Jeżów Sudecki	Sportowa	1	Budynek mieszk.gosp.		Tynki
523	Jeżów Sudecki	Sportowa	2	Budynek mieszkalny		
524	Jeżów Sudecki	Sportowa	3	Budynek mieszkalny		
525	Jeżów Sudecki	Sportowa	5	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
526	Jeżów Sudecki	Sportowa	6	Budynek mieszkalny		
527	Jeżów Sudecki	Sportowa	7	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
528	Jeżów Sudecki	Sportowa	9	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
529	Jeżów Sudecki	Zachodnia		Zakłady Szybowcowe		
530	Płoszczyna			Cmentarz ewangelicki		Ob. katolicki
531	Płoszczyna			Dom przedpogrzebowy		
532	Płoszczyna		1	Budynek mieszk.-gosp.		

533	Płoszczyna		1	Budynek gospodarczy		
534	Płoszczyna		8	Budynek – dom ludowy		Omyłkowo wpisany jako nr 7
535	Płoszczyna		9	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
536	Płoszczyna		10	Budynek mieszk.-gosp.		Opuszczony
537	Płoszczyna		14	Budynek mieszk.-gosp		Tynki, okna
538	Płoszczyna		16	Budynek mieszk.-gosp		
539	Płoszczyna		19	Budynek mieszk.-gosp		Remont kapitalny
540	Płoszczyna		21	Dom mieszk.-gosp		
541	Płoszczyna		21	stodoła		
542	Płoszczyna		23	Stodoła		
543	Płoszczyna		24	Dom mieszk.-gosp		
544	Płoszczyna		26	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
545	Płoszczyna		26	Stodoła		
546	Płoszczyna		28	Budynek mieszk.-gosp.		
547	Płoszczyna		29	Budynek mieszk.-gosp.		Stolarka
548	Płoszczyna		33	Budynek mieszk.-gosp.		Remont
549	Płoszczyna		33	Stodoła		
550	Płoszczyna		34	Budynek mieszk.-gosp.		
551	Płoszczyna		36	Budynek mieszk.-gosp.		Ruina
552	Płoszczyna		39	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
553	Płoszczyna		40	Budynek mieszk.-gosp.		Piętro przemurowane
554	Płoszczyna		41	Budynek mieszk.-gosp.		Tynki, okna
555	Płoszczyna		44	Budynek mieszk.-gosp.		
556	Płoszczyna		46	Budynek mieszk.-gosp.		
557	Płoszczyna		48	Budynek mieszk.-gosp.		
558	Płoszczyna		48	Budynek mieszk.-gosp.		Opuszczony, ruina
559	Płoszczyna		48	mostek		
560	Płoszczyna		50	Budynek mieszk.-gosp.		
561	Płoszczyna		53	Budynek mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
562	Płoszczyna		54	Budynek mieszk.-gosp.		
563	Płoszczyna		56	Budynek mieszkalny		
564	Płoszczynka		56	Transformator		
565	Płoszczyna		Obok 56	Remiza strażacka		
566	Płoszczyna		57	Dom mieszk.-usługowy		
567	Płoszczyna		58	Dom mieszkalny		Tynki, okna
568	Płoszczyna		59	Dom mieszkalny		Tynki, okna balkon
569	Płoszczyna		60	Folwark		
570	Płoszczyna		63	Dom mieszk.-gosp.		Remont kapitalny
571	Płoszczyna		65	Bud.mieszk. -gosp.		
572	Płoszczyna		65	Stodoła		
573	Płoszczyna		65	Bud. gosp.		
574	Płoszczyna		67	Mostek		
575	Płoszczyna		68	Budynki gospodarcze		
576	Płoszczyna		70	Dom mieszkalny		
577	Płoszczyna		70	Bud. gosp.		
578	Płoszczyna		72	Budynek mieszkalny		
579	Płoszczyna	Płoszczynka	78	Dom mieszkalny		
580	Płoszczyna	Płoszczynka	79	Budynek mieszkalny		
581	Płoszczyna	Płoszczynka	79	Stodoła		
582	Płoszczyna	Płoszczynka	80	Budynek mieszk. – gosp.		
583	Płoszczyna	Płoszczynka	83	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
584	Płoszczyna	Płoszczynka		Leśniczówka		

585	Siedlęcin			Kościół pw. św.Mikołaja		A/2092/1419 z dn. 23.09.1965 r
586	Siedlęcin			Cmentarz katolicki przy kościółce pw. św. Mikołaja wraz z murem		A/2094/119/J z dn. 5.12.92
587	Siedlęcin			Kościół pw. NMP		A/2093/1420 z dn. 23.09.1965 r
588	Siedlęcin			Park pocmentarny		
589	Siedlęcin			Mur cmentarza ewangelickiego		
590	Siedlęcin			Gościniec Perła Zachodu		
591	Siedlęcin			Most na Jez. Modrym		
592	Siedlęcin	Długa	1	Budynek mieszk. Ob. „sklep		Tynki, okna
593	Siedlęcin	Długa	4	Budynek mieszkalny		Tynki, okna, dach
594	Siedlęcin	Długa	6	Budynek mieszkalny		
595	Siedlęcin	Długa	16	Budynek mieszkalny		Tynki, okna aneksy
596	Siedlęcin	Długa	18	Budynek mieszkalny		
597	Siedlęcin	Długa	19	Budynek mieszkalny		
598	Siedlęcin	Długa	20	Budynek mieszkalny		
599	Siedlęcin	Długa	21	Wieża książęca		87 z dn. 12.02.1949 r.
600	Siedlęcin	Długa	21	oficyna przy wieży		346/A/04 z dn. 23.08.04 r.
601	Siedlęcin	Długa	21	Folwark		
602	Siedlęcin	Długa	22	GMINNA BIBLIOTEKA PUBLICZNA		Tynki, okna remont kapitalny
603	Siedlęcin	Długa	24	Plebania i duszpasterstwo		Remont kapitalny
604	Siedlęcin	Długa		Most		
605	Siedlęcin	Cicha	1	Budynek mieszkalny		
606	Siedlęcin	Cicha	2	Budynek mieszkalny		
607	Siedlęcin	Cicha	4	Budynek mieszkalny		
608	Siedlęcin	Cicha	6	Budynek mieszkalny		
609	Siedlęcin	Cicha	6	Bud. gosp.		
610	Siedlęcin	Cicha	12	Budynek mieszkalny		
611	Siedlęcin	Cicha	14	Budynek mieszkalny		
612	Siedlęcin	Cicha	14	Stodoła		
613	Siedlęcin	Górna	24	Budynek mieszkalny		
614	Siedlęcin	Górna	32	Budynek mieszkalny		
615	Siedlęcin	Górna	42	Budynek mieszkalny		
616	Siedlęcin	Górna	48	Budynek mieszkalny		Remont, tynki, okna
617	Siedlęcin	Górna	49	Budynek mieszkalny		
618	Siedlęcin	Górna	54	Budynek mieszkalno- gosp.		Tynki, okna
619	Siedlęcin	Górna	55	Bud. gospodarczy		
620	Siedlęcin	Górna	55	Budynek mieszk.-gosp.		Nowy dach
621	Siedlęcin	Górna	60	Budynek mieszk.-gosp.		Częściowy remont
622	Siedlęcin	Górna	66	Budynek mieszk.-gosp.		
623	Siedlęcin	Górna	66	Budynek gosp.		
624	Siedlęcin	Górna		Most drogowy na Bobrze		
625	Siedlęcin	Kościelna	2	Budynek mieszkalny		Opuszczony
626	Siedlęcin	Kościelna	3	Gminny ośrodek		

				zdrowia		
627	Siedlęcin	Kościelna	5	Szkoła podstawowa		Remont kapitalny
628	Siedlęcin	Krótką	7	Budynek mieszkalno-gosp.		
629	Siedlęcin	Krótką	8	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
630	Siedlęcin	Krótką	8	Budynek gospodarczy		
631	Siedlęcin	Krótką	10	Budynek mieszkalno-gosp.		Remont
632	Siedlęcin	Lwówecka	5	Budynek mieszkalny		Okna, dach
633	Siedlęcin	Lwówecka	6	Budynek mieszkalny		Remont kapitalny
634	Siedlęcin	Lwówecka	8	Budynek mieszkalny		
635	Siedlęcin	Lwówecka	8	Budynek gospodarczy		
636	Siedlęcin	Lwówecka	8	stodoła		
637	Siedlęcin	Lwówecka	12	Budynek gospodarczy		
638	Siedlęcin	Lwówecka	14	Budynek mieszkalny		
639	Siedlęcin	Lwówecka	24	Budynek mieszkalno-gosp.		
640	Siedlęcin	Lwówecka	34	Dworzec, ob. budynek mieszkalny		
641	Siedlęcin	Lwówecka	36	Budynek mieszkalny		
642	Siedlęcin	Lwówecka	42	Budynek mieszkalny		
643	Siedlęcin	Nadbrzeźna	3	Budynek mieszkalny		Okna
644	Siedlęcin	Nadbrzeźna	5	Budynek mieszkalny		Wymiana okien inny kształt
645	Siedlęcin	Nadbrzeźna	6	Budynek mieszkalny		Stolarka
646	Siedlęcin	Nadbrzeźna		Elektrownia Bobrowice I		
647	Siedlęcin	Nadbrzeźna		Elektrownia Bobrowice II		
648	Siedlęcin	Ogrodowa	1	Budynek mieszkalno-gosp.		Zmiana kształtu okien, tynki
649	Siedlęcin	Ogrodowa	3	Budynek mieszkalno-gosp.		
650	Siedlęcin	Ogrodowa	11	Budynek mieszkalny		Wymiana stolarki
651	Siedlęcin	Ogrodowa	12	Budynek mieszkalny		
652	Siedlęcin	Ogrodowa	13	Budynek gosp.		
653	Siedlęcin	Ogrodowa	13	Budynek mieszkalno-gosp.		
654	Siedlęcin	Ogrodowa	19	Budynek mieszkalno-gosp.		Remont
655	Siedlęcin	Ogrodowa	22	Budynek mieszkalno – gosp.		Remont kapit. - w trakcie
656	Siedlęcin	Ogrodowa	26	Budynek mieszkalny		Remont – w trakcie
657	Siedlęcin	Ogrodowa	29	Budynek mieszkalno-gosp.		Wymiana stolarki
658	Siedlęcin	Ogrodowa	30	Budynek mieszkalno-gosp.		Opuszczony, ruina
659	Siedlęcin	Ogrodowa	31	Budynek gospodarczy		
660	Siedlęcin	Ogrodowa	31	Stodoła		Remont
661	Siedlęcin	Ogrodowa	32	Budynek mieszk.-gosp.		Ruina, opuszczony
662	Siedlęcin	Ogrodowa	35	Dom mieszk.-gosp.		Nowy dach
663	Siedlęcin	Płoszczyńska	6	Budynek mieszkalny		Remont, zmiana kształtu okien
664	Siedlęcin	Płoszczyńska	7	Budynek mieszkalny		Stolarka okien
665	Siedlęcin	Płoszczyńska	8	Budynek mieszkalno-gosp.		
666	Siedlęcin	Płoszczyńska	10	Budynek mieszkalno-gosp.		Stolarka okien

667	Siedlęcin	Płoszczyńska		transformator		
668	Siedlęcin	Szkolna	2	Budynek mieszkalno-gosp.		
669	Siedlęcin	Szkolna	2	Budynek mieszkalny		Tynki, okna, dach
670	Siedlęcin	Szkolna	10	Szkoła podstawowa		Remont kapitalny
671	Siedlęcin	Szkolna	12	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
672	Siedlęcin	Topolowa	2	Budynek mieszkalny		Tynki, okna
673	Wrzeszczyn			Kapliczka		
674	Wrzeszczyn		1	Dom mieszkalny		Zmiana kształtu okien i stolarki
675	Wrzeszczyn		2a	Dom mieszkalny		Stolarka, tynki
676	Wrzeszczyn		Bez n-ru obok 2b	Dom mieszkalny		
677	Wrzeszczyn		7	Dom mieszk.-gosp.		Tynki, okna
678	Wrzeszczyn		8	Dom mieszkalny		Stolarka okien
679	Wrzeszczyn		8	Stodoła		Nowy dach
680	Wrzeszczyn		11	Dom mieszkalny		Nowe tynki, okna
681	Wrzeszczyn		12	Dom mieszkalny		
682	Wrzeszczyn		16	Dom mieszkalny		Nowe tynki, okna, sidding w szczytach
683	Wrzeszczyn		22	Dom mieszkalny		Częściowy remont: tynki, okna
684	Wrzeszczyn		22a	Elektrownia wodna		
685	Wrzeszczyn		24	Dom mieszkalny		Stolarka okien
686	Chrośnica			Historyczny układ ruralistyczny i obszar obserwacji archeologicznej		
687	Czernica			Historyczny układ ruralistyczny i obszar obserwacji archeologicznej		
688	Dziwiszów			Historyczny układ ruralistyczny i obszar obserwacji archeologicznej		
689	Janówek			Historyczny układ ruralistyczny i obszar obserwacji archeologicznej		
690	Jeżów Sudecki			Historyczny układ ruralistyczny i obszar obserwacji archeologicznej		
691	Płoszczyna			Historyczny układ ruralistyczny i obszar obserwacji archeologicznej		
692	Siedlęcin			Historyczny układ ruralistyczny i obszar obserwacji archeologicznej		
693	Wrzeszczyn			Historyczny układ ruralistyczny i obszar obserwacji archeologicznej		
694	Dziwiszów			Stanowiska Archeologiczne		
695	Dziwiszów, Jeżów Sudecki, Płoszczyna Siedlęcin			Stanowiska Archeologiczne		
696	Płoszczyna			Stanowiska Archeologiczne		

Załącznik II
do Gminnego Programu Opieki nad
Zabytkami Gminy Jeżów Sudecki na lata 2026-2029

GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW – STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE
Gmina: JEŻÓW SUDECKI

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE					
L.P.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia
1.	Chrośnica	82-17	1/2	Średniowiecze (?)	Nieokreślona
2.	Dziwiszów, Jeżów Sudecki, Płosczyzna i Siedlęcin	83-16	5/31	Średniowiecze	Rejon górnictwa kruszcu
3.		83-16	6/32	XIII-XV w.	Osada
4.		83-16	7/58	XV-XVI w.	Teren wydobywania kruszcu
5.		83-16	1/33	Średniowiecze (?), okres nowożytny (?)	Ślad osadnictwa-konstrukcja kamienna
6.		83-16	2/34	Średniowiecze	Szyb górniczy
7.		83-16	3/35	XIII-XV w.	Osada
8.		83-16	4/36	XIII-XV w.	Osada
9.		83-16	5/37	XIII-XV w.	Osada
10.		83-16	6/38	XIII-XV w.	Osada
11.		83-16	7/39	XIII-XV w.	Osada
12.		83-16	8/40	XIII-XV w.	Osada
13.		83-16	9/41	XIII-XV w.	Osada
14.		83-16	10/42	XIII-XV w.	Osada
15.		83-16	11/43	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
16.		83-16	12/44	XIII-XV w.	Osada
17.		83-16	13/45	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
18.		83-16	14/46	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
19.		83-16	15/47	XIII-XV w.	Osada
20.		83-16	16/48	XIII-XV w.	Osada
21.		83-16	17/49	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
22.		83-16	18/50	XIII-XV w.	Osada
23.		83-16	19/51	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
24.		83-16	4/27	XIII-XV w.	Osada
25.		83-16	5/28	XIII-XV w.	Osada
26.		83-16	6/29	XIII-XV w.	Osada
27.		83-16	7/30	XIII-XV w.	Osada
28.		83-16	8/59	XIV-XIX w.	Kamieniołom/piaskowiec
29.		83-16	9/60	XIII-XIV w.	Kopalnie złota
30.		83-16	10/61	XIII-XIV w.	Kopalnie złota
31.		83-16	1/1	XIV w.	Rycerska wieża mieszkalna
32.		83-16	2/2	Średniowiecze	Ślad osadnictwa
33.		83-16	3/3	Średniowiecze	Ślad osadnictwa

34.	Dziwiszów, Jeżów Sudecki, Płoszczyna i Siedlęcín	83-16	4/4	XIII-XIV w.	Osada
35.		83-16	5/5	Średniowiecze (?)	Zamek (?)
36.		83-16	6/6	XIII-XV w.	Osada
37.		83-16	7/7	XIII-XV w.	Osada
38.		83-16	8/8	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
39.		83-16	9/9	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
40.		83-16	10/10	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
41.		83-16	11/11	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
42.		83-16	12/12	XIII-XV w.	Osada
43.		83-16	13/13	XIII-XV w.	Osada
44.		83-16	14/14	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
45.		83-16	15/15	XIII-XV w.	Osada
46.		83-16	16/16	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
47.		83-16	17/17	XIII-XV w.	Osada
48.		83-16	18/18	XIII-XV w.	Osada
49.		83-16	19/19	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
50.		83-16	20/20	XIII-XV w.	Osada
51.		83-16	21/21	XIII-XV w.	Ślad osadnictwa
52.		83-16	22/22	XIII-XV w.	Osada
53.		83-16	23/23	XIII-XV w.	Osada
54.		83-16	24/24	XIII-XV w.	Osada
55.		83-16	25/25	XIII-XV w.	Osada
56.	Dziwiszów	83-17	1/1	Epoka kamienia	Znalezisko luźne
		83-17	2/2	XIV-XV w.	Osada
		83-17	3/3	XV w.	Osada
		83-17	4/4	XIV-XV w.	Osada
57.	Płoszczyna	82-16	1/1	XIV-XV w.	Grodzisko
		82-16	2/2	Średniowiecze	Ślad osadnictwa
		82-16	3/3	Średniowiecze - okres nowożytny	Kamień graniczny